FLOS
GNORUM
VYBOR
OLESTW.

[redacted]

S. M. J. A. R.

BREVIS DESCRIPTIO

Quatuor Orbis partium, & præcipuorum in iis Regnorum ac Provinciarum.

CAPUT PRIMUM.

De *AFRICA.*

1. *Africa Australis*, qva parte à Tropico Cancri ad Meridiem protenditur, in interioribus suis rariore gaudet habitatore, & desertis squallet (incolæ olim Trogloditæ, Garamantes & Getuli dicebantur) fuitq́, veteribus fere incognita, & credita omnino inhabitabilis, sub Zona torrida & Æquatore. Sed negotiatorum modernorũ, præsertim Regum Lusitanorum, solertia & diligentia amplissimas, & valdè populosas in Africa Australi & Orientali, detexit regiones, maximè in partibus Oceano Æthiopico propinquioribus, ut *Gualatam*, *Biafarã*,

KROTKIE OPISANIE

Czterech świátá części y oſobliwych w nich Kroleſtw y Prowincyi.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O AFRYCE.

AFryká Południowa, od cyrkułu Tropici Cancri, ábo od tey ſtrony, gdzie ku południowi ſię rozćiąga, w ſrzodku Iey rzadcy znáyduią ſię obywátele, puſtkámi obrzydliwa (mieſzkáńcy támteyśi przedtym ſię zwali Troglodycy, Gárámánći, y Getuli) byłá prawie dawnym czáſom nieznáioma, y rozumieli, iż w niey mieſzkáć niemożna było, dla wielkich upałow pod *Equatorem*. Ale kupcow teráznieyſzych á naybárdziey Krolow Luzytáńſkich dowćip y praca, ſzerokie y bárdzo ludne w Afryce Auſtralney y Oryentalney odkryły Kroleſtwá naywięcey ku ſtronom Oceanowi *Ætyopii* przyległym, iáko *Gwalatę, Biaferę*

Gwinea, Loange, Kongo, Angolę, Keffarya &c. wszyscy támtego kráiu o-
qywátele ná ciele y Duszy czarni.

2 Aż do Roku Páńskiego 1400.
termin náwigácyi ná morzu A-
tlantskim były początki, Gory A-
tlántu y sławne mieysce názwáne
NON dlatego iż okręty tam zápusz-
czone niepowrácáły się, ále dla pe-
wnych tám náwáłności rozbiiáły
się: dla czego do niego niemogli
y przystąpić dla niezwyczáynych
nawáłnośći wiátrow od tego Por-
tu biiących. Przyszłá ná koniec od-
ważna myśl R. 1410. Henrykowi,
Xiążęciu Luzytánii Synowi Janá
pierwszego Luzytáńskiego Kro-
lá, ażeby puścił się dáley zá miey-
sce *NON* rzeczone y zlustrował Au-
strálną Afrykę dla zprowádzenia
tã Chrystusowey S. Ewángelii. Y o-
wszem powiádáią iż w tym był ná-
pomniony od BOGA ktorą po-
wieść utwierdźił swoią wyborną
po-

Guineam, Loango, Congo, Angolam, Cafariam, &c. Omnes earũ regionum incolæ nigerrimi corpore & animo.

2. Usq; ad Annum Christi 1400. terminus navigationis in mari Atlantico fuerant radices montis Atlantis, & famosum promontoriũ malignantis naturæ vocabulo NON appellatum, eò qvòd illuc appulsæ Naves non revertebantur sed certis naufragiis interibant, ideoq; ad illud accedere, nedũ ultra progredi non licebat ob immensas tempestates ventorum, à promontorio illo refractorum. Incidit tandem Anno 1410. Henrico, Principi Lusitaniæ, Filio Joannis I. Lusitaniæ Regis, heroica cogitatio, ut tẽtaret navigationẽ ultra promõtoriũ NON, lustraretq; Australem Africã, ad invehendum illi Evangelium Christi, Imò divinitus de hoc monitus dicebatur; famamq; cre-

dibilem fecit eximia ejus pietas, & morum integritas in vita cælibe.

3. Parata igitur, ac ritè instructa classe, vela dantur ventis auspice DEO, & Virgine DEIpara; fuitq; tam felix prima excursio: ut ultra promontoriũ *Non*, 60. circiter milliaria sint provecti Argonautæ illi. Sed rursus crescentibus in vicinia alterius promontorii, *Canariam* vocant, æstibus vadisq; ad reditum compulsi sunt; multum egisse visi quod ultra *Non* se fuisse affirmare possent. Non fregit, sed erexit, magnanimo Principi animos periculum illud novum, Alias atq; alias toto decennio expedivit Naves, quamvis aliis aliisq; repellerentur obstaculis ulteriore progressu: donec Anno 1420. duo Viri in albo Argonautarum aurô scribendi Gonzalus Zarco, & Tristanus Vaz, seu Vasæus, hi reverunt: non jam, ut hactenus legere littora, tempestatibus infe-

pobożnością, y obyczáiow cáłośćią w życiu pobożnym bezżennym

3. Wygotowawszy tedy y porządnie zbudowawszy okręt, puszczą się ná wodę, wziąwszy BOGA ná pomoc y Mátkę Jego nayświętszą: y ták byłá szczęsliwa pierwsza expedycya, iż dáley zá mieysce *Non* około 60. mil niechali ci *Argonáuci*. Ale dla przymnażáiących się niebespieczeństw w bliskim porcie, ktory się *Gánaryą* zowie, do powrotu się zábieráli; wiele o sobie rozumieiąc, iż zá *Non* dáley przeszli. Niezepsowáło, y owszem ná práwiło odważnemu Xiążęciu a nimusz to nowe niebespieczeństwo, insze á insze przez dziesięć lat wyprawił okręty chociasz dla rożnych przeszkod były w żegludze zátrzymáne áż Roku 1420. dway mężowie *Argonáuci* (Godni by złotem byli nápisáni) *Gonzalus*, *Zarea Trystanus Vaz* albo *Waseus* postánowili, nie ták iák dotąd przy brzegách tylko y portach wieźáć się, ale

ále náḃ głębokość śię puśćić Oceanu.

4 Ták umocnionych, gdy nieco uiechali, zápędźił ſzczęśliwy wiátr y przyprowádźił do Inſuły pewney, dla naprawy okrętow arcyſpoſobney, ktorą portem świętym názwáno. Ztámtąd ruſzywſzy śię, gdy śię ku Afryce Auſtralney zápuścili, do inſzey obſzerniejſzey záiecháli Inſuły, ále z mieſzkáńcow ogołoconey, y wielkim láſem zároſłey, ktorą dla tego Máderą álbo máteryą názwáno, zdáło śię im że niemáły pożytek mieć będą (iáko drzew gęſtwiná y ziemiá dobra pokázywała) ieżeliby wyczyścili tę Inſułę. Zaciągnąwſzy tedy wielu Rzemieśnikow z Luzytánii, żelázem y ogniem czyścić ią zaczęli. Trzymáłá ich uſtáwiczna pracá przez lat 7. po ktorey ták wielka z wſzelákich rodzáiow obfitość, á náy-

bárdźiey

stissima; sed ducere in altum, & immensa Oceani tentare.

4. Sic animatos, & aliquantum provectos ultra quàm volebant, abstulit felix tempestas, detulitq; ad Insulam qvandam, reficiendis navibus opportunissimam, qvam *Portum Sanctum* dixerunt. Inde digressi, cùm nihilominùs ad Australia Africæ flecterent clavum, in aliam eāq; longè vastiorem inciderunt Insulam, sed omni habitatore destitutam, & densissimâ sylvâ virentem, quam propterea *Maderam* seu *Materiam* vocârunt. Visum illis est, non modicum fore operæ pretium (prout arborum densitas, & glebæ bonitas prodebat) si excoleretur ea Insula. Contractis ergo ex Lusitania pluribus operis, ferro & igni eam purgare sunt aggressi. Tenuit integrum septennium constantissimus labor: cui tanta frugum omnis ge-

ctis, ac potissimum sacchari respondit ubertas: ut nomen Paradisi Lusitani meruerit. Fructus certè Paradisum sapere videntur, qvæ ad tres & 4. palmos extenduntur, sacchari proventus ad octo librarum milliones colligi dicitur.

5. His fructibûs refectæ Optimi Principis Henrici curæ, in novos assurrexerunt ausus & conatus. Anno 1446. repertæ sunt 12. Insulæ, *Hesperides* & *Gorgades* dictæ, in mari Atlantico, factæ juris Lusitanorū. Alia rursus post aliam instituta expeditio: donec annorum 50. laborioso & sumptuoso cursu perventum est usq; ad promontorium *Capo verde Caput viride* dictum, ac demum ad *Montem Leænæ* (27. gradibus distantem à freto Herculeo, seu Gaditano) seu *Sierra Lioa*. Quibus felicissimè gestis, Henricꝰ Princeps Portui Beatæ Æternitatis est invectus Anno 1460.

bárdźiey cukru nástąpiłá, iż Hu-
ſznie názwáć ſię mogłá Ráiem Lu-
zytáńſkim, Fruktá podobne Ray-
ſkim; iágody ná 3. álbo ná 4. piędźi
rozciągáią ſię, cukru prowent áż
do 8. millionow funtow zebrány
bywa.

5. Temi fruktámi pośilone zá-
cnego Xiążęciá Henryká, ſtáránie,
ná nowe powſtáło odwagi, y zá-
myſły. Roku 1446. ználeziono In-
ſuł 12. *Heſperides* y *Gargades* názwá-
ne, ná morzu Atlántſkim, te ſą
podległe Luzytánom. Iedná po
drugiey odpráwiona expedycya,
pokiáż przez lat 50. niedoſzli do
Capoverde álbo *Caput viride* názwá-
nego, á potym do Gory Lwiey (27
gradusow odległey od morza *Her-
kuleſſa*, álbo Gádytanu) ſzczesli-
wie ſpráwiwſzy Henryk Xiążę
do ſzczęśliwey wiecznośći po-
płynął Portu, Roku 1460.

+tyle dziel sławnych

6. Zamysły Henryká pilnie kończył *Alfons* V. Krol Luzytański, á po nim Jan II. ználeźione są w Australney Afryce Krolestwá rożne obszerne y bárdzo ludne. Krolestwo *Gwinei*, *Congo*, *Banze*, *Tore*, *Cassaria &c* y z obszernemi Páństwámi, Abassyny y Monomotapy. We wszytkich (okrom Abassyny,) czćili Bożkow, albo w Máchometáńskich błędách zostawáli ludźie.

7. Krolestwo *Kongo* naypierwsze przystáło do Kościołá Chrystusowego, przez prace OO. Dominikánow, liczono tám áż do Roku 1587. Krolow Chrześciańskich. 9. Krolestwo *Angole*, náwroćili Missyonarze *Soc: JEZU*, Roku 1558. Z wielkim pożytkiem tam prácował y w poblískich Krolestwach X. Báltázár Barreira, okrzciwszy z wielką liczbą poddáństwá, Krolá *Banze*, Krolá *Tore*, Krolá *Gwinei*,

Xią-

6. Conatus Henrici strenuè prosecutus est. Alphonsus V. Rex Lusitaniæ ac post illum Joannes II. detectaq; sunt in Australi Africæ plaga Regna complura vastissima & valdè populosa, Regnum *Guineæ, Congo, Banzæ Toræ Cassariæ, &c* cũ amplissimis Imperiis *Abassinæ, & Monomotapæ*. In omnibus (excepto Imperio Abassinorum) vel colebantur Idola, vel regnabant Mahometis errores.

7. Regnum *Congo* primúm Ecclesiæ Christi aggregatũ est operâ PP. Ord: Prædic: numeravitq; ad annum 1587. novem Reges Christianos. Regnum *Angolæ* excolendum susceperunt An: 1558. Missionarii Soc: JEsu Fructuosissimè ibidé & in adsacentibus regnis laboravit P. Balthasar Barreyra, baptizato cum magna subditorum copia, Rege Banzæ, Rege Toræ, Rege Guineæ,

Prin-

Principibus Benæ, Mocumbæ &c. Placuitq; Divinæ Bonitati in eodẽ P. Balthasare renovare prodigiosã Moysis orantis victoriam. Lusitani enim 150 paucis fidis Æthiopibꝰ stipati cum aliquot centenis Angolanorum millibus congressi, orante in vicino colle P. Balthasare elevatis ad DEUM manibus, vincebant, desistente eodem ab oratione vincebatur: Reassumptâ igitur, & constanter productâ oratione, gravi clade profligati sunt barbari.

8. In regno *Biafaræ* insigni fructu desudârunt PP. Carmelitæ. Commendant barbaris Mauris Europæos ipsæ ferocissimæ bestiæ. Nam in Guinea tigrides, quæ ibi sævissimæ sunt, in nigros tantùm homines sæviunt, albis parcunt. Idem faciunt in Provincia *Bamba*. Rex *Berbecinorum* consultaturus cum Optimatibus suis de bello, secedit cum

ipsis

Xiążąt *Beny*, *Mocumby* &c. Podobáło śię Dobroci Boskiey odnowić w X. Báltázárze modlącym śię cudowney Moyżeszá modlitwy skutek. Luzytánow álbowiem 150. z niewielą murzynámi złączonych z kilkákroć stotysięcy Angolczykow bitwę zwiedli, pod czás, modlitwy X. Báltázárá ná bliskim págorku modlącego śię ktory gdy śię modlił, zwyciężáli Luzytáni, gdy przestawał, byli zwyciężeni. Zaczawszy tedy gorące modlitwy Baltazar de Bogá, poiy śię nieprzerwánie modlił, poki nieprzyiaciele cáłe niezostáli zwyciężeni.

8. W Krolestwie *Biafáry* z wielkim profitem prácowáli OO. Karmelici. Przydáią zálecenia Europeyskim ludźiom, przed grubym owym narodē drapieżne bestye, Jáko to w Gwinei Tygrysy, ktore tám są drapieżne; nay więcey ludźiom czarnym szkodzą, a białym przepuszczáią. Toż sámo czynią w Prowincyi Bambá Krol Berbecyny máiąc rádźić śię z Senatorámi swemi, idźie z niemi

w gęstą

w gęſty láſ, gdźie około iáſkini nágotowáney, uczyniwſzy koło, głowy nád iáſkinią ſkłoniwſzy, káżdy ſwoię dáie ſentencyą. Po ſkończoney konſultácyi. zárzucáią iáſkinię źiemią, przy potwierdzeniu Krolewſkim, że ſekret ich konſultácyi nie będźie z iáſkini wydány.

9. Kroleſtwo, czyli Páńſtwo *Monomotapy* obſzerne ieſt, y w złoto bogate, ktore nie z źiemi wykopuią, ále w rzekách znayduią. Ceſarz ſię zowie złotá Krolem; ále niewolnikiem ieſt nieczyſtego Máchometá, do Chryſtuſá náwrocony, y z Mátką ſwoią y 300 Pánámi od Oycá *Conſalva Silweria Soc. IESU*, Roku 1561. w krotce iednák potym od Máchometáńſkich Mołłow námowiony, tegoż Kápłáná zádußić kazał Apoſtatá.

10. Abiſſynow Arabow Páńſtwo w cáłey Afryce nay więkſze: ktorego Ceſárzá *Prete Iannem* zowią. Czynią ſię Chrześciáninámi, ále ſą ſchizmátycy,

błędá.

ipsis in profundã sylvam, ubi circa foveam paratam consistentes in coronã, capite in foveã inclinato qvisq; sententiã suã dicit. Consultatione peractâ, impletur fovea ingesta humo, asseverante Rege, eã nulli proditurã consilia ipsorũ.

9. Regnũ *Monomotapæ* amplissimũ, et auro, quod rutilat in fluviis, dives; Imperator Dominum se vocat seu *Regem auri*, sed mancipium est impurissimi Mahometis. Ad Christum conversus cum matre sua, & 200. Procer: à P. Gonsalvo Silveria S. J. an: 1561.; paulò post instigantib9 Mahometanis Sacrificulîs eundem strangulari curavit sacrilegus Apostata.

10. *Abassinorũ Æthiopũ* Imperium in tota Africa maximum est, cujus Imperatorẽ *Prete Ioannem* dicunt, Christianos se jactant sed schismatici sunt, erroribus Dioscori ac Eu-

tichetis infecti. In reducendis iis ad Ecclesiam, multum laborârunt Operarii Soc. J. sed illi indurati, tormenta & cædes rependerunt.

11. *Africa septemtrionalis*, famosa monstrorum mater, de qua vetus dictum *Africa semper aliquid novi parit* Tulit illa olim tum varia naturæ *portenta tum etiã illustria ingeniorũ prodigia Tertullianos, Cyprianos, Augustinos, Fulgentios, Arnobios* & alios. Nunc ea parte, quæ Mari Mediterraneo alluitur, & primis Christi sæculis tam literis, quàm pietate cultissima fuit, in tantã abiit sylvam, ut totus ille tractus à freto *Gaditano* ad Regnum *Tunetanum*, *Barbaria* appelletur, & sit. Complectitur hæc Barbaria, Regna, *Fesso*, *Maroci*, *Tuneti*, & *Tripolitanam*, ac *Algerianam*, *Rempublicam Provinciamq́; Barchanã*, cui adjacet Ægyptus, Ad septemtrionalem Africam pertinent *Nu-*

midia

błędámi Dioſzkorá y Eutycheſá záráženi: w náwroceniu ich wiele prácowáli Oycowie *Soc: IESU*, ále nic niewſkorali, tylko męczeńſtwá wiele ponieśli, y Krwie rozlanie.

11. Afryká Pułnocna ſławna ſtráſznych zwierząt mátká ktorey to dawno przyznano: *Afryka záwſze cokolwiek nowego rodzi.* Wydawáłá oná przedtym ná świát rozne nátury monſtra, iáko też wyśmienitych dowcipow cudá, Tertuliánow Cypryánow, Auguſtynow, Fulgencyuſzow, Arnobiuſzow, y inſzych. Teraz z tey ſtrony, z ktorey ma kommunikácyą z morzem medyterraneum, y za pierwſzych Chryſtuſowych wiekow, ták náuką iako pobożnością wyborna byłá, w taki teraz obrociłá ſię lás, iż ten wſzytek trákt od Gádytáńſkiego morza do Kroleſtwá Tuneráńſkiego náżywáią Barbaryą. Należą do tey Barbáryi te Kroleſtwá *Feſſu Marocci* y Tuneráńſkie *oprocz Rzeczypoſpolitey Algierſkiey, Trypolitańſkiey, y Prowincyi Barcbanu*, do ktorey ieſt przyległy Egypt. Do pułnocney Afryki, należą te *Numidia*

midia; *Nubia*, *Lybia* y inſze rożne Kroleſtwá wſrogim grubiáńſtwie, zániedbáne. Sam Egipt nayozdobnieyſza część Afryki, ktore dawni Oycowie Puſtelnicy, pobożnośći y cnot pełni, w Ray przemienieli, iuż teraz tylko ſáme máchometáńſkie rodźi kąkole y wieprzow monſtrá.

12 Iednákże BOG dobrotliwy żeby ſię niezdał grubych tych, Afrykánow koniecznie z należytey do wiáry ogołocić pomocy Algerczykom, Trypolitanom, y innym támtych kráiow, Rozboynikom, częſte pozwala mieć z Chrześcian zdobyczy, od ktorych y od ſtáráiących ſię o wykupienie ich, Zakonnikow, bywa im opowiádány Chryſtus. Hiſzpánom nád to ufortyfikowáne niektore mieyſcá, ná gránicách y brzegách Afryki oddał y konſerwuie iáko *Septę* albo *Ceutę*, *Láwecbę*, *Mazaquibli*, *Oramum*, *Melilę*. przy dáremnych ná to Pogáńſtwá gniewach y fuyrch. RO-

dia, Nubia, Lybia, & alia multa Regna horribili barbaria inculta. Ipsa Ægyptus Africæ pars nobilissima quæ priscorum PP. Eremi Cultorum, virtute & multitudine in paradisum quendã transierat, jam nihil nisi Mahometismi lolia parit, & porcina monstra.

12. Nihilominus & hos barbaros *Africæ*, ne videatur DEUS O. M. necessario ad fidem destituisse auxilio *Algerianis Tripolitanis*, alijsq; earum gentium pyratis non raram ê Christianis prædam permittit, à quibus & eorum redemptionem procurantibus Religiosis, innotescit ipsis Christus. Hispanis insuper bene munita quædam, in ora Africæ maritima, tradidit & conservat loca, ut *Septam* seu *Ceutam*, *Lavechã*, seu *Mazaquibli*: *Oranum*, *Melilam*, frustra frementibus barbaris.

CA-

CAPUT SECUNDUM De AMERICA.

1. *AMerica Australis*, aliàs *India Occidentalis*, *& novus orbis* dicta, à Civitate Mexicani Regni *Carthago*, porrigitur usq; ad fretum Magiellanicum & vastissimas cõplectitur Regiones *Pervanam*, *Chilensem*, *Magellanicam*, *Terram Firmam*, *Paraquariã & Brasiliam*, quæ omnes Regib9 Hispaniæ subjectæ sunt, excepta Brasilia, quæ Lusitanorũ juris est.

2. *Peru*, seu *Peruvia* cæteris omnibus in universa America antecellit divitiis, ob ditissimas argenti & auri fodinas. Nec in montium tantùmmodò viscerib9 scrutari oportet hos thesauros, ipsa terra alicubi arenas & lapillos purissimi auri egerit, & quidem in spatio multorũ milliarium, unde in Palatiis anti-

quo-

I. O AMERYCE

Ameryká południowa ináczey *Indyia zachodnia y nowym świátem názwana*, od miástá Krolestwá Mexykánu, *Cártágo*, ćiągnie się aż do do Morza *Mágellánicum*, rzeczonego, y obszerne ma Krolestwá Peruáńskie, Chileńskie Magieláńskie *Terram Firmam*, *Paraquaria* y Brazyliią: ktore wszystkie należą do Krolá Hiszpáńskiego, oprocz Brázylii, ktora Luzytáńskiemu podlega, prawn.

2. *Peru* álbo *Peruvia* wszytkie inne w Ameryce w bogáctwách celuie dla minerałow złotá y srebrá bárdzo wielkich, nietylko w gorách trzeba tych szukáć skárbow, sámá źiemiá mieyscámi Piasek y kámyczki czystego wyrzuca złotá, y to przez wiele mil. Dla czego w Páłácách dawnych

Kro-

Krolow, y Kośćiołách Bogow śćiáy y tábu-láty sáme, złotemi obite były blá-chámi, złotego naczynia y ubożsi záżywáli ludźie. Nunniuszowi Valboe Hiszpáńskiemu wodzowi Xiążę pewny Peruáńſki ták wiele srebrnych y złotych náczynia dá-rował, żeich 60. ludźi, edwie u nieść mogło.

2. Roku 1595. powiadáiąiż 85. millionow srebrá bardzo czystego do Hiszpánii záwieźiono, piąta záś część tylko z prowentow támtecznych idźie ná Krolá Hiszpáńſkiego. Krol Peruáńſki *Agatualpa* od Fránciszka *Pizárrá* w bátálii zwyciężony, okupuiąc się, tyle dał złotá ile zmieścić się mogło w tym pokoiu w ktorym siedźiał. Było záś tego pokoiu wzdłuż łokci 22. w szerokość 16. wysokośći tákiey że ledwo naywyższy Męszczy

zna do-

quo rum Regum, & templis Deo rũ parietes & tabulata, ſolidis auri laminis tegebantur, vaſorumq́; aureorum, etiam apud non opulentos uſus frequens erat. Nunio Val boe Hiſpanorum Præfecto, Princeps quidam Pervanus tantam copiam aureorum & argenteorum vaſorum obtulit dono, ut 60. viri aſportare vix potuerint.

3. An: 1595. argenti puriſſimi 85 milliones in Hiſpaniam devecti traduntur, ſolet autem Regibus Hiſpaniæ tantum quinta pars proventuum annuorum ex illis Regionib9 transmitti. Rex Pervanus Agatualpa à Franciſco Pizarro prælio victus, in lytrũ pro; libertate ſua obtulit tantum auri puriſſimi, quantum caperet conclave, in quo detinebatur. Habebat autem hoc in longitudine pedes 22. latitudine 16. altitudinem tantam, ut ma-

ximus virorum extensô gladiô tabulatum ejus ægrè attingeret: argenti verò obtulit duplo tantū. Lapidum quoquè pretiosorum, & in mari margaritarum, præcipuè *Smaragdorum* incredibilis est ibi copia. Idem Pizarrus initio expeditionis suæ in Peruviam, tantam vim *Smaragdorum* aliarumq; gemmarum collegerat, ut 20 millia *Almagro* amico miserit *Magnetem* quoquè optimum, & multos medicos lapides ibidem terra parit.

4 In vallis cujusdam Petagvele dictæ piscina, inveniuntur lapilli elegantes, quorum singuli perfecta Crucis magnitudine unius pollicis insigniti sunt, qui si concutiantur, in singulis etiam exiguis partibus similiter Crux reperitur. Unde Christiani ex his lapillis, Rosaria sibi conficere solent

dobytym mieczem mogł do
śiąc powáły: ſrebrá záś tyle
drugie dał. Kámieni bárdzo ko-
ſztownych (y w morzu pereł) o-
ſobliwie ſzmárágdow, wielka tám
moc. Tenże *Pizarrus* ná początku
weyśćia do Peruwii, tyle ſzmá-
rágdow y innych drogich náz-
zbierał kámieni: że ich dwá
dźieśćiá tyśięcy Almagrowi przy-
jaćielowi ſwemu posłał. Mágne-
ſy dobre, y wiele innych Do-
ktorſkich kámieni támeczna zie-
miá rodzi.

4 W dolinie pewney, *Pe-
tagwele* názwáney ſádzáwce,
znayduią ſię bárdzo piękne ká-
myki, ná ktorych ſą krzyże
wyrážone, wielkie ná pálec: kto-
re ſtłukſzy, ná káždey ſtronie
znaydzie ſię krzyż. Z ktorych
kámykow Chrześciánie zwykli
ſobię robić Rożańce. Ná nie

ktorych mieyſcách, iáko to ná fol-
wárku *Collegium S J.* bliſko Cużku
Miáſtá, táka znayduie ſię ſádzá-
wká, że od dniá Popielcowego, aż
do wielkiey Soboty wſzelkiego
rodzáiu ryby, wyſtárcza, lubo tám
y iedney nie wpuſzczono, ále
inſzego czáſu żadney tám rybki
nie znaydzie. W fruktá ták ieſt
obfituiąca ziemiá. iż ná támtych
dolinách, mieyſcámi ſetne, miey-
ſcami trzechſetne pożytki ſieybá
przynoſi. W dolinie *Truxili* tákie
ſię rodzą kwiáty, że ná iedney gá-
łązce, 20 álbo trzydzieści rożne-
go koloru y gátunku znaydu-
ie ſię kwiátow. W Prowincyi
de las Chareas, znayduie ſię drzewo
bárdzo wyſokie, u ktorego liście
nákſztałt książek, y ná káżdym
liściu wyráżona figurá ſercá ludz-
kiego, y ná ſercu záś Krzyż wyrá-
żony. W ziemi ktora ſię *Mala* ná-
zywa, rodzi ſię figowe drzewo,
ktore-

lent. In quibusdam locis, ut etiam in prædio Collegii Soc: JEsu propè Cuzcum Urbem piſcina à die Cinerum usq; ad Sabbatum ſanctum, omnis generis piſcibus abundat, etiamſi nullus ſit immiſſus; cùm alio tempore nec minimus deprehendatur piſciculus. Frugum tam fertilis eſt terra, ut paſſim in vallibus 100 alibi etiam 300 fructum ferat. In valle *Truxili* flos regnat, qui in uno ſtipite exhibet 20 aut 30 varii coloris & ſpeciei flores ſpecioſiſſimos. In Provincia de las Chareas arbor eſt admodùm procera, cujus fructus latent in foliis per modum libri compoſitis; in ſingulîs autem foliîs deprehenditur figura cordis humani, in corde autem ſignum Crucis expreſſum. In terra, quæ *Mala* nominatur, Ficûs rami Auſtrum

versùs fructus ferunt valdè salubres, qui verò Septemtrionem respiciunt- mortiferos.

5 Pervanum hoc Regnum tanquam naturæ gazophilacium opulentissimum, ut Regibus suis & Christianæ Fidei subijcerent, conspirarunt tres Hispani negotiatores Civitatis *Panamæ*, anno 1525 *Franc: Pizarrus Didacus de Almagro*, *Ferdinandus de Luque*, ea conditione: ut *Almagrus* tanquam opulentior, naves militesq; compararet, *Pizarrus* expeditionem in interiora *Peruviæ* susciperet, *Luque* utriusq; negotia interim *Panamæ* procuraret. Offendit ferè ineluctabiles difficultates, & per aliquot annos sustinuit *Pizarrus*, donec unum prælium non minùs fortiter, quàm feliciter gestum, *Carolo V Imperatori* assequit *Americam Australem*; *ipsi Pizar-*

ktorego gáłęzie ku południowi frukt wydáią, bárdzo ieſt zdrowy: ktore záś ku połnocy nákłániáią ſię, frukt z nich náder ieſt ſzkodliwy.

5 To Kroleſtwo Peruáńſkie, właśnie iák ſkarb nátury, bárdzo bogáte; żeby poddáli Krolom ſwoim, y wierze Chrześciáńſkiey, konſpirácyą uczynili, trzey Hiſzpáńſcy kupcy Miáſtá *Panamy*, Roku 1525. Fránciſzek *Pizarrus*, *Didacus de Almagro*, *Ferdinandus de Luque*, w te kondycye: żeby *Almagrus* ile nád drugich bogátſzy: okręty y woyſko ſporządził, *Pizarrus*, áby expedycyą przyiął do Peruwii, *Luque* záś, żeby wſzytkiemi negocyácyámi, á naybárdziey w Pánámie Mieście záwiádował. Práwie nie wypowiedziáne trudności znośił, y kontynuował przez lat kilká *Pizarrus*: poki przez bitwę mocną, niemniey oraz ſzczęśliwą, nie odebrał ná Károlá V Ceſarzá, Ameryki Południo-

wey, gdzie ſobie *Vice-Reia* nábył godności. Ale uſkromiwſzy pogáńſtwo ſámá inwidya y ambicya, wznieciłá domową woynę między Hiſzpánámi, ktora trwáłá lat kilká między Dydakiem *de Almagro*, y *Pizarrem*, przedtym w wielkiey przyiáźni z ſobą zostáiącemi, ták dálece, że przyſzło aż do wyniſzczenia wſzyſtkich Hiſzpánow, y do zábicia 2 millionow Indyánow, ktorych káżdy ná ſwoią ciągnął ſtronę: co o fátálną zdrowia y życia zgubę ſámychże Emulántow przypráwiwſzy, inſzym wſzyſtkie bogáctwá zoſtáwiło.

6. Peruánczykowie ſłońcu cześć Boſką oddawáli, wyſtáwiwſzy w Cużku wielkim ſumptem Kośćioł, cáły w złote odlewáne odziány bláchy. Stołeczne Miáſto tego Kroleſtwá teraz ieſt *Limá*, y tám mieſzka Arcybiſkup y *Vice-Rex*; ieſt to Miáſto, Oyczyzná S. Roży P. Peruwią, nie tylko złoto

ro Vices Regis ibidem. Sed domitis Barbaris, ipſos *Hiſpanos* inter ſe internecino bello commiſit invidia & ambitio; geſtumq́; eſt aliquot annis à *Didaco de Almagro* contra *Pizarrum* nuper amicorum intimum, ferè ad excidium omnium Hiſpanorum, & necem duorum circiter millionum ex *Indis*, quos in ſuas quisq́; partes traxerat: donec & ipſi æmuli ſuccumberent cruenti, partasquè terras ac opes aliis relinquerent.

6 *Peruani* deferebant *Soli* Divinos honores, cujus ſumptuoſiſſimum Templum totum aureîs laminîs ſolidîs & craſsîs veſtitum videbatur *Cuzci*. *Lima* nunc ejus Regni Metropolis eſt & ſedes Archiepiſcopi atquè Proregis, Patria S. Roſæ Virginis. Nec aurum ſolùm cum gemmis

commendat *Peruviam*, sed etiam stramen. Tradit *Josephus* à *Costa* l. 6. c. 14. supra vastum flumen pontem esse ex meris straminis, & junci fasciculis dexterrimè colligatis, pedum Geometricorum 300 non hominum tantùm, sed etiam jumentorum onustorum onus patientem. Incolæ artifices sunt valdè industrii, & corpore non nigri.

7 *Chilensis* Regni longitudo est 415 latitudo 120 milliarium. Ferax est etiam auri, vini, mellis, struthionum, & ligni Brasili, quamvis certîs temporibûs rigeat frigoribûs acerrimîs. Metropolis ejus est Civitas S. Jacobi.

8 *Paraquaria*, Regio amplissima & fæcundissima, quam ingens fluvius *Argenteus* dictus dividit, Partem illius occuparûnt *Hispani*, alia sui juris est; in qua

Missio-

to y drogie zdobią kámienie, ále też y słomá. Opiſuie bowiem Jozef *à Coſta* w Kśiędze 6 Rozdziale 14. iż ná ſzerokiey Rzece, ieſt moſt z ſámych słomy y trzciny ſnopow uſłány, bárdzo miſternie, ſtop Geometrycznych w ſobie záwieráiący 300, nie tylko ludzi, ále y bydląt ciężar znoſzący. Obywátele *Peruwii* bárdzo ſą dobrzy rzemieśnicy, y ná ciele nie czarni.

7 Chileńſkiego Kroleſtwá długość ieſt ná mil 415 ſzerokość ná mil 120, obfite tákże ieſt Kroleſtwo, w złoto, wino, miod, ſtruśie, y drzewo Brázyliſkie; chociaż w nim pewnych czáſow, ciężkie zimná bywáią. Stolicá tego Kroleſtwá ieſt Miáſto S. Jákubá.

8 *Paraquaria*, Kroleſtwo bárdzo obſzerne y obfite, ktore wielka rzeká ſrebrna náżwána dzieli, połowę trzymáią Hiſzpáni, a druga ſwoim ſię rządzi práwem w ktorey Miſſy-

narze *Soc: J.* z láſow y iáſkin wyprowádzonych ludzi do Wiáry S. náwrocili, wioſki pobudowáli, w ktorych 8 álbo 10 tysięcy obywátelow, ktorych nie tylko w Chrześciáńſkiey religii, ále y w rożnych rzemieſłách y kunſztách ćwiczą. Przymiotow ſą ci ludzie łáſkáwſzych, dowcipu záś oſobliwego. Albowiem wymyślić nic nie mogą, ále co tylko widzą, bárdzo dobrze náśláduią. Bárdzo ſą obżárci, żrą ſurowe mięſá, á czáſem w dymie tylko trochę uwędzone. Jednákże do nabożeńſtwá ſą ſkłonni.

9. Brázyliią po większey części ułágodzili Luzytáni, y Wiáry Swiętey świátłem obiáśnili: (oſobliwie mąż ów Apoſtolſki y Cudotworcá, Xiądz Jo-

zef

Miſſionarii S. J. ex ſpeluncis & ſylvis eductos homines, ad politicam Societatem inſtituerunt: pagos quos reductiones vocant, condiderunt, in quorum ſingulis 8 vel 10 millia incolarum; eosq; non solùm in Chriſtianæ Religionis officiis, ſed etiam variis artificiis & agricultura exercent. Indolis ſunt manſvetioris, ingenii autem ſingularis. Nam invenire ipſi nihil poſſunt imitantur autem dexterrimè, quidquid vident. Ventris ingluvie maxima laborant, vorantq; carnes crudas, fumo tantùm non nihil perſtrictas, cæterùm ad pietatem valdè ſunt proni & dociles.

9 *Braſiliam* magna parte cicurârunt Luſitani, Fideiq; lumine illuminarûnt, (vel maximè Vir ille Apoſtolicus & thaumatur

gus

gus, P. Josephus Anchieta S. J. Operarius.) Vastas in ea possident Provincias, & populosas Civitates, quarum aliquas cùm Lusitania esset sub Hispano Rege, occupaverunt Hollandi, sed inde paulò post pulsi. Anno 1500 primùm Brasiliam adierunt Lusitani sed à Barbaris plerique devorati. Altera expeditio anno 1549 felicior fuit; & jam non minùs fidelium animarum, quàm cannarum sacchari ferax est hæc Patria.

10 *America Septemtrionalis*, quam primus detexit *Christoph: Columbus* Genuensis, acceptis à *Ferdinando* Rege *Castellæ*, in illam expeditionem tribus navigiis, virisque 120 anno 1492 prima se ei obtulit *Hispaniola* insula, ac inde alia post aliam. Edocturus igitur Regem de felici navigatione, &

zef Anchietá *S. J.* Miſſyonarz. Szerokie w niey trzy máią Prowincye, y ludne miáſtá, z ktorych niektore, gdy Luzytánia byłá pod Hiſzpáńſkim Krolem, wzięli Olędrowie, ále w prętce potym wygnáni ztámtąd, R. 1500, naprzod do Brázylii przyſzli Luzytáni: ále od grubego narodu wielu ich zoſtáło pożártych. Druga expedycya, Roku 1549 ſzczęśliwſza byłá gdźie iuż nie mniey wiernych, niż cukru kánáryiſkiego, ktorego tám bárdzo wielka obfitość.

10 Ameryká pułnocna ktorą pierwſzy odkrył Kryſztof *Columbus* Genueńczyk, wziąwſzy od Ferdynándá Káſtylyiſkiego Krolá ná tę expedycyą 3 okręty, y ludzi 120. Roku 1492 pierwſza mu ſię do widzenia podáłá, *Hiſpaniola* Inſułá, á potym inne iedná po drugiey. Chcąc tedy Krolowi dáć informácyą o ſzczęśliwey nawigácyi, y o

 świe-

świeżą uprafzáiąc go pomoc, powrocił fię do Hifzpánii, przyprowádziwfzy z fobą ludzi Amerykáńfkich w niewoli *10* y wielką moc złotá. Uciefzył fię tą nowiną Ferdynánd, więc znowu R. 1493 *Kolumbuſa* wyſłał z tytułem y władzą Admirálfką przydawfzy 3 wielkie okręty á máłych *14* y ludzi *1500*. Záfzedł ten (po oſtrey utárczcze odpráwioney zwoyfkiem, ktorym białogłowá pewná pogáńfka dyrygowáłá) zá Hifzpániolą y wynálazł *Kube* y *Jámáike* infuły większe oprocz 46 mnieyfzych, y wiele infzych, powtarzáiąc coraz fwoię expedycyą.

11 Sámey obfzerney Indyi Záchodniey dofzedł R. *1497* *Americus Veſputius* Florentczyk (zá pomocą y fumptem Krolá Hifzpáńfkiego) od ktorego wzięłá imię Ameryki. Bárdziey ſtrony iey południowe, y ſławne morze odkrył

Ferdy-

novas copias impetraturus rediit in Hiſpaniam, ductîs ſecum 10 captivîs Americanîs, & magna vi auri. Recreatus hôc nunciô Ferdinandus, iterum anno 1493 Columbum expedivit cum admirabili titulo & poteſtate, additîs tribûs navibûs maximîs, minorib9 14, & virîs, 1500. Progreſſus hic (poſt acrem pugnam navalem cum claſſe, quam mulier quædam barbara deducebat) ultra *Hiſpaniolam* detexit *Cubam & Jamaicam*, Inſulas majores, præter 46 minores, & plures alias, iterũq; repetita navigatione.

11 Ipſam vaſtiſſimam *Indiæ Occidentalis* continentem, adiit tandem anno 1497 *Americus Veſputius* Florentinus, auſpiciîs ſumptuquè Regis Hiſpaniæ, à quo deinceps eſt dicta *America*. Magis Auſtrales ejus partes & celebre fretum

tum detexit *Ferdinandus Magiellanes*, anno 1519. Regiones complures cum Regno *Mexicano*, populis, aurô gemmîsq;refertissimas insigni fortitudine, & rara felicitate subegit *Ferdinandus Cortesius*, sub idem tempus. Advertit Ricciolus in Geograph: l. 3. c: 22 Dominũ DEUM opulentissimas has terras consignâsse in manus Regum *Hispaniæ* ob ejectos totâ Hispaniâ *Mauros*, ac postea *Judæos*, nulla habita ratione temporalis emolumenti.

12 *Regnum Mexicanũm*, à vastissima Metropoli ita dictum, primarium est in America Septemtrionali; cujus Regi subjecti erant 30 alii Reges, quorum quivis minimum 100 millia armatorum educere poterat in aciem. In ipsa Urbe 60 millia domorum numerabantur: & tamen 500 Hispa-

Ferdynánd *Magellanes*, Roku 1519 Krolestw wiele z Krolestwem Mexykáńskim, w ludzi, złoto, y drogie kámienie bogáto obfitych, ktore znáczną mocą y rzadkim szczęściem podbił sobie Ferdynánd *Cortesius* podtenże czás. Uważa *Ricciolus* w Geográfii swoiey, Księdze 3 Rozdziale 22. Ze dla tego dostáły się w ręce Hiszpánom te ták obszerne kráie, z woli Boskiey, iż oni z cáłego Páństwá swego wyrzucili Maurow (á potym Żydow) nie máiąc żadnego względu ná doczesne profity.

12 Krolestwo Mexykáńskie, od Mexyku obszerney Stolicy swey názwáne, pierwsze iest w Ameryce Połnocney: do tego Krolá należáło 30 inszych Krolow, z ktorych káżdy naymniey sto tyśięcy woyská mogł wyprowádzić w pole. W sámym Mieście 60 tyśięcy liczono domow: á przecież tylko

500

500 Hiſzpánow przy wodzu Ferdynándzie *Kortezyuſzu*, odważyło ſię nie tylko pomyślić o obleżeniu tákiego Krolestwá: ále do ſámey *Metropolii* właśnie beſpieczną odwagą weſzli, w niewolą wzieli Królá, y z máłą złączywſzy ſię kwotą Indyánow, przeciwko 150 tyśięcy nieprzyiáćioł, zwycięſtwo otrzymáli, y z Kroleſtwá Mexykàńſkiego y càłey połnocney Ameryki uczynili zwycięzcą Károlá V. Ceſárzá, Roku 1521. Długość Kroleſtwá Mexykáńſkiego opiſuie Jozef *à Coſta* ná 800. ſzerokość záś naymniey ná 180 mil Hiſzpáńſkich. Bydłá tám wielka moc, że między dobrze ſię máiącemi Hiſzpánámi nie liczą tego, ktoryby w dobrách ſwoich 40 tyśięcy, y więcey nie miał wołow. Arcybiſkup Mexykáſki ma pod ſobą 10 Suffrágáow, Biſkupow, ktorych prowent ieſt bárdzo wielki. Zakonnikow nie mniey ſza ieſt liczbá, niżeli w ktore Europey-

ſkiey

ſpani, Duce Ferdinandô Corteſiô, auſi ſunt non ſolùm cogitare de occupando tanto Regno, ſed in ipſam Metropolim fortiter penetrarûnt, Regem duxerunt captivum, & paucîs ſtipati Indîs, contra 150 millia hoſtium ingenti prælio Victores de Regno Mexicano, totaquè America Septemtrionali, triumphare fecerunt Carolum 5tum Imperat: 1521. *Longitudini Mexicani* Regni, aſſignat *Joseph: à Costa*, 800 latitudini minimæ 180 milliaria Hiſpanica. Pecorum ibi tanta copia, ut inter opulentos Hiſpanos non cenſeatur, qui in bonis ſuis 40 & ampliùs millia bovum non numerat. *Archiepiscopus Mexicanus* præeſt decem Suffraganeîs Epiſcopis amplisſimis proventibus donatis. Religioſorum non minor ibi eſt copia, quàm in aliqua *Europæ* Pro-

vincia: ut jam in Mexico non minùs floreat Religio Christiana, ac olim cultus Idolorum, quibus in singulos annos, 20 millia hominum præsertim infantium cædebantur in victimam. Advertit Florimundus Remundus lib: 1 c. 4 eodem tempore, quo Religiosus Apostata Martin: Lutherus, grande damnum inferre cœpit Ecclesiæ Christi in Europa; alium Martinum de Valencia dictum, Ordin: S. Francisci cum undecim sociis largè jacturam illam compensâsse, in *Mexico*, & vicinis Provinciis; ubi intra paucos annos supra 20 milliones ab ipsis baptizati traduntur. Quid si addantur conversi ab aliis Religiosis S. Dominici, Soc: J. &c?

13 Præter Regnum *Mexicanum*, quod etiam *Nova Hispania* dicitur, complectitur America Se-

ptem-

ſkiey Prowincyi: że iuż nie mniey w Mexyku, wiárá Kátolicka kwitnie, iák przedtym zábobonne nabożeńſtwo ku báłwánom ktorym co rocznie 20 tysięcy ludzi, á naywięcey dzieci zábiiáno ná ofiárę. Uważa *Florimundus Remundus* w Księdze pierwſzey Rozdziale 4 że tegoż czáſu ktorego z Zakonu Apoſtátá, Marcin Luter wielkie ſzkody záczął czynic Kościołowi Chryſtuſowemu w Europie, inſzy Marcin *de Valencia* Zakonu S. Fránciſzká, z iedenaſtu Towárzyſtwem znácznie w Mexyku tę ſzkodę kompenſował y w pobliſkich Prowincyách, gdzie w kilká lat więcey niż 20 millionow ludzi ochrzcił, do ktorych ieżeli przydamy innych nawroconych od Zakonnikow S. Dominiká y *Soc. JESU, &c.* niezliczona práwie będzie liczbá.

13 Okrom Kroleſtwá Mexykáńſkiego ktore ſię tákże nową Hiſzpánią zowia

wie, ma Ameryká Pułnocna obszerne Krolestwá, *Floride*, nową *Granate*, *Kálifornia*, *Kanáde*, ziemie *Labradonis*, y wiele innych zá *Polum Arcticum* ieszcze nie dobrze znáiomych, obszerne tákże Insuły, *Hispaniole*, *Kube*, *Jamaike*, ziemię nową, oprocz niezliczonych mnieyszych.

14. Florydá ma obywátelow bárdzo dzikich, z ktoremi Hiszpáni y Fráncuzi długo woiowáli, ále z máłym pożytkiem. Ani byli szczęśliwśi robotnicy Ewángeliczni, tylko że sobie męczeńskie Pálmy y Laury, zásłużyło ośmiu *è Soc. JESU* Zakonnikow

15 *Kánádá* dáleko obszernieysze, y sposobnieysze do ćwiczenia y poleru iest Krolestwo, ma w sobie nową Fráncyą, Krolom Fráncuskim podległa; nowa Anglia, y Wirginia poddáne Angielczykom Máią także w niey niektore części Olędrowie y Szwedzi, áni uro-

dzáiá-

ptemtrionalis amplissimas alias Regiones: *Floridam*, *Novam Granatam*, *Calisforniam*, *Canadam*, *Terram Labradouis*, & plures alias, versùs Polum Arcticum, nondum satis cognitas, vastas quoquè Insulas: *Hispaniolam*, *Cubam* *Jamaicam* *Terrum novam*, præter innumeras alias minores.

14 *Florida*, incolas habet valde feros cum quibus Hispani & Galli diu luctatî sunt, sed exiguo fructu: Nec felîciores fuerunt Operarii Evangelici nisi quòd sibi Martyrum palmas & laureolas messuerunt, 8 è Soc: JESU.

15 *Canada*, longè amplior & culturæ patientior est Regio. Continet *Novam Franciam*, Galliæ Regibus subjectam; *Novam Angliam*, & *Verginiam* subditam Anglis. Habens in ea partes etiam Hollandi & Sveci; nec frugibus, nec

metallis æquat. *Canado* alias Americæ terras. *Hurones* & *Algonquini* parent *Gallis* & Christianis accesserunt; sed implacabiles patiuntur hostes *Iroqueos* indomitos barbaros cum quibus Soli negotiantur *Hollandi*. Inter complures ê Soc: JESU, ab *Iroqueis* immanibus tormentis interfectos, sunt insigniores: *P. Isaacus Jogues. P. Gabriel Lallemant, & P. Joannes Brebeuf.*

CAPUT TERTIUM
De *ASIA*

1 *ASIA*, inter alias orbis partes famosissima, in cujus sinu, & ex ipsius terra condidit D. DEUS Primos homines, plantavit hortum voluptatis, operatus est & consummavit grande opus Redemptionis nostræ. Ibi Palæstina, & in ea Hierusalem, Divinô Sangvi-

dźiámi, ani Metallami, się nierowna Kánádá inszym ziemiom Amerykáńskim *Huronowie*, y *Algonquinowie*, poddáni są Fráncuzom y do Chrześćian przystáli, ale nieubłagánych máią nieprzyiaciół *Iroqueow* nieuchamowánych cále w swey dźikośći zktoremi sámi tylko hándluią Olendrowie. Między wielą zZakonu *Soc: JESU* pomęczonych od *Iroqueow* nieznośnemi mękami, znácznieysi są, *X Izaak Iogues X. Gabriel Lallemant, X, Ian Brebeuf.*

ROZDZIAŁ TRZECI
O AZYI.

1 *AZYA*, miedzy innemi świáta częśćiámi sławnieysza, ná iey bowiem łonie y z iey źiemie uformował Pan BOG pierwszych ludźi, záśádźił Ogrod roskoszy, y dokończył wielkie dźieło odkupienia nászego. Tám Pálestyná, y w niey *Jeruzálem Boska záfárbowán-*

Krwią, Páńſkim Grobem ſławna, wielkich táiemnic, ktore w niey ſą poczynione pełna. Tám *Aſſyrya* pierwſzemi świátá rządámi chwalebna, tám *Armenia*, zkąd *Arká Noégo* byłá wydźwigniona, tám *Arabia* ſławnieyſza nabożeńſtwem trzech Krolow adoruiących Nowonárodzonego BOGA, niżeli kádźidłem ktore ma. Tám *Cháldea* Wieżą Bábilońſką y pomieſzániem ięzykow ſławna, tám *Perſia* dźiedźiczne *Sophow* Kroleſtwo, tám obſzerne, Wielkiego *Mogolá* Páńſtwo, Kroleſtwo *Dekan*, miáſtem *Goa* y *S. Xawerego Grobem* známienite, Kroleſtwá tákże *Biſnágáru, y Malábaru* Słoniow Oyczyzny, Kroleſtwo *Zeiláńſkie* Ray drugi *Nátolia* álbo *Aſia* mnieyſza w ktorey *Chálcedon, Epheſus, Smyrná, y przedtym Troiá &c:* Ktore wſzytkie y nádto *Tátaryi* wielkiey część z częścią *Tátárii* mnieyſzey; ktora ieſt między *Tanáis* rzeką morzem *Euxinſkim, y Káſpiiſkim* (inſza *Tataryi* mnieyſzey,

część

gvine tincta ac Dominico Sepulchro glorioſa, maximorumquè Myſteriorum conſcia. Ibi *Aſſyria* primô orbis Imperiô inclyta, *Armenia*, triumphantis Arcæ Nòé bajula; ibi *Arabia*, magis pietate SS. 3. Reg: quam thure ſuo fragrans, ibi *Chaldæa* turri Babel, & lingvarum confuſione famoſa, ibi *Perſia* Sophorum Regnum, ibi vaſtum Magni *Mogolis* ſeu *Mogoris* Imperium; ibi *Decan* Regnum, urbe *Goa* & *Xaveriano* ſepulchro eximium. Regna *Biſnagar*, & *Malabar*, Elephantum patriæ. Pulcherrimum Regnum *Zeilanum*, Paradiſꝰ alter *Natolia* ſeu *Aſia* minor; in qua *Chálcedõ*, *Epheſꝰ*, *Smyrna* & olim *Troja*, &c. quæ omnia, ac inſuper *Tartariæ* magnæ partem, cum parte *Tartariæ* minoris, quæ eſt intra *Tanaim* fluvium *Pontum Euxinum*, & *Mare Caſpium*, (alia Tartariæ mino-

 ris-

ris pars cum Taurica Chersoneso pertinet ad Europam) complectitur Asia cis Gangem, & fluvium Tartariæ magnæ Ochandum.

2. Ultra Gangem & Ochandum est Tartariæ magnæ pars, in qua Regnum Cathayæ (cujus magnus Châm etiam Imperio Chinensi jam dominatur) insuper amplissima, populosissima, ordinatissima, & jam magna ex parte Christiana *China*, aliaq; vasta Regna, *Tunquin*, *Cochincina*, *Pegu*, *Siam*, *Cambodiæ* &c: Insulæ quoq; vastæ & florêtissimæ *Japon*, *Philippinæ*, *Celebes*, *Molucenses*, *Borneo*, *Javá*, *Summatra*, & peninsula *Malaca*, quæ Chersonesus aurea dicitur.

3. Tot tantásq; terras post diluvium, in prima Orbis divisione obtinuit *Sem* filius *Nòé* natu major, occupante Africam *Chamo*, Europam *Japheto*, In Americam, an ex

Asia

część z *Taurycżkim Hersonessem* należy do *Europy*) należą do *Azyi przed Gangesem* y Rzeką *Tataryi* wielkiey *Ochandus* nazwana.

2 Daley zá *Gangesem* y *Ochándem* iest wielkiey *Tátaryi* część większa w ktorey Krolestwo *Káthay* (ktorego wielki *Chán*, tákże Krolestwu *Chinenskiemu* panuie) nádto obszerne, ludne, y bardzo porządne y powiększey części Chrześcianskie Páństwo *China*, y insze obszerne Krolestwá *Tunquin Kochincyná Pegu, Siam Cambodia &c.* Insuły tákże obszerne, y kwitnące *Japon, Filippiny, Celebes, Moluceny, Borneo, Java, Summaná* y *podwyspę Máláca*, ktora się *Chersonessem* złotym nazywa.

3 Tyle ták wielkich Ziem, po potopie w pierwszym Swiátá dźiale otrzymał Sem Syn stárszy Noego, gdy *Afryke* Chám, Europę Jafet wźiął w podźiał. Do *Ameryki* czyli z *Azyi*, czyli też z *A-*

 fryki.

fryki Ludźie przyszli niewiedzą. Rozpłodźili się zaś w Azyi ták obficie że *Ryccyoli* w księdze dwunastey Geográfii, dosyc dokumentalnie w cáłey *Azyi* około millionow 500. liczy Ludzi *w Ameryce* 200 *w Afryce* 100. y tyleż *w Europie* millionow y konkluduie ná koniec iż ludźi wszytkich ná Swiecie będących nieprzechodźi liczbá nád tysiąc millionow. O gdyby w ták rozmnożonych ludźiách pomnożona byłá BOGU z Chwałą rádość! á nie ráczey dla wyuzdáney wielu swawoli, Sercá Boskiego nie raz ciężkie zránienie. Tám álbowiem tráca *Mahometa* nieczystego przemierzłe sprawy y w Ziemi S. o iáka obrzydliwość dezolácyi.

4 Wierze Chrześciáńskiey w Krolestwie wielkiego *Mogolá*, dobrze służyłá Máłpá, bestya z náder dźiwney do wcipności, tam sławna. *Selymo* Krol roskazał *Bráchmannom* swoim, áżeby dwunastu znácznieyszych práwodawcow (między ktoremi Moyżeszá

Mácho-

Aſia, Africa, vel Europa pervenerint homines, non conſtat. Multiplicati ſunt autem in Aſiá tam copiosè, ut *Ricciolus* lib. 12. Geograph ſatis probabiliter toti Aſiæ tribuat quingentos circiter hominum milliones; Americæ ducentos, Africæ centum, totidemquè Europæ. Utinam autem multiplicatis ſic hominibus magnificatá eſſet DEO lætitia; & non potiús ob effrenem plerorumq; licentiam tangeretur dolore cordis intrinſecùs! Hara enim ibi fætet impuriſſimi Machometis, & in *Terra Sancta* heu! quanta abominatio deſolationis.

4. Religioni Chriſtianæ in Regno magni *Mogoris*, egregiê ſervivit ſimius, beſtia ob admirandam ſagacitatem ibi famoſiſſima. Selymus Rex juſſerat Brachmanes ſuos nomina præcipuorum 12 Legiſlatorum, inter quos Moyſes Macho-

met & *Christus*, in schedis distinctis conscribi; conscripta misit coram Proceribus suis in urnam, innuens simio, ut ejus nomen eximeret, cujus Religio esset verior & melior; hic sinè mora exemit Nomen *Christi*, & omnibus spectandum exhibuit. Jussit iterum Rex, secretis, & soli aulæ notis characteribus eadem nomina conscribi, diligenter permixta imitti urnæ; sed simius iterũ idẽ *Salvatoris* nostri eduxit Nomen. Procerum quidam, cùm tertiò esset idem periculum faciendũ, cæterorum nomina immisit urnæ *Christi* abscondit, Simius jussus repetere delectum, diu versatis schedis, nullam educere voluit; ad acriorem Regis comminationẽ infremuit, arreptasq; schedas omnes dilaceravit: apprehensa Magnatis illius manu, Christi nomen eduxit, exhibuitquè. Stupuit Rex cum to-

Máchometá, y Chryſtuſá, wyraźić kazał) ná kártách oſobliwych popiſáno, popiſanych imioná włożył przy wſzytkich Pánách ſwych w ſołowy ſtátek, zkiwnąwſzy potym ná Máłpę żeby tegoImię wźięłá ktorego by Wiárá byłá naypraw dźiwſza y naylepſza. Ona záraz wyciągnęłá Imię Chryſtuſá, y wſzytkim do widzenia dáłá. Roſkazał powtore Krol ſekretnemi y ſámemu tylko Dworowi wiádomemi chárákterámi też ſáme ſpiſáć Imioná, y pomieſzáne włożyć w ſtatek: ále Máłpá znowu to ſámo Zbáwicielá náſzegoImię wyciągnełá. Więc zPánow obecnych ieden gdy niebeſpieczna było, potrzećie toż czynić, inſzych Imioná włożywſzy, Chryſtuſá Imię ſekretnie ſchował, w tymMáłpie roſkázano znowu wybieráć: ktora długo przebieráiąckártki żadney wyciągnąć niechciáłá, do czego gdy ią groźniey Krol przymuśił, z gniewem porwawſzy kártki wſzyſtkie podárłá: Pánu záś temu w ktorego ręku kartká byłá, Chryſtuſá Imię wydárłá y wſzytkim pokazałá. Zdu

miał ſię

miáł ſię Krol y cáłe przytomnych koło, w ktorym więcey niż trzy tyśiące ludźi było; z kąd wielkiey przybyło eſtymácyi Imieniu Chrześćiańſkiemu, bo to nie ták Máłpy iáko Boſkie było dźieło. Do nośi o tym Tomaſz *Roe* Angielczyk w opiſániu poſelſtwá ſwego do Krolá *Mogor*. Słuſznie ten Krol álbo Ceſarz názywa ſię wielkim Mogolem álbo Mogorem, częśćią dla obſzerności Páńſtwá ſwoiego, bárdźiey nád Chineńſkie przeſtrzenniey, częśćią dla mocy y bogactw, ktore ná 1500. millionow wynoſzą. Z ſámego Stołecznego Miáſtá *Agry* wyprowádźić może w pole dwá kroć ſto tysięcy zbroynych. Poczatek *Genealogii* ſwey áż do wielkiego *Támerlana* referuie. Páńſtwo Jego od *Perſii* áż zá *Indum* y *Ganges* Rzeki rozciaga ſię.

5 *Perſia* przedtym od *Hellſpontu* áż zá *Indum* rzekę rozciagaiaca ſię, teraz ściśley ſzemi dáleko zámyka ſię gránicámi, od Turkow obtoczona, z ktoremi o Bábilon częſte utarczki cierpi

ta præſentium (ultra tria millia aderant) corona multumquè acceſſit æſtimationi Nominis Chriſtiani ex hoc, non tam ſimii, quàm Summi Numinis ſuffragio. Refert hoc *Thom. Ròé Anglus*, in deſcriptione legationis ſuæ ad Regem Mogor. Meritò hic Rex ſeu Imperator dicitur *Magnus Mogor*, tum ob amplitudinem Imperii ſui, etiam Chinenſi vaſtioris; tum ob potentiam & opulentiã, quæ ad mille quingẽtos milliones aſcendit. Ex ſola Metropoli *Agra*, educere poteſt 200. millia armatorum. Refert genus ſuum âd magnum *Tamerlanem*, Ditio ipſius à *Perſia* ultra *Indum & Gangem* extenditur.

5. *Perſia*, olim ab Heleſponto, uſq; ultra Indum porrecta nunc longè anguſtioribus clauditur terminis, à Turcis circumciſa, cum quibus de Babilone frequens concertatio;

pati-

patitur tamen non paucos Missionarios Catholicos. Paret Persis etiam Regnum *Ormusii*, cujus Metropolis *Ormusium*, sita in Persici sinus insula; licet ita sit sterilis, ut nec urticam ferat, opulentissimũ tamen Emporium est. Æstu sulphureo itá torretur, ut homines noctu sub dio somnum capere cogantur, loco lectorum in lintribus extensi, & capite tenùs aquæ immersi. Illud singulare, quòd quo major est Solis ardor, eò pluribus se operiant vestibus, ut jucundius refrigerentur *Bartoli lib: 5. hist: Asiaticæ* Expugnavit hanc Urbem, átq; Regi Lusitano subjecit Magnus Albuquercius, præter Goam, Malacam, &c.

6. *India*, quæ est cis Gangem, multis sæculis Europæ ferè ignota, à Lusitanis detecta est hisce sæculis; discriminat eam Ganges, flumi-

pi, iednák nie máło ma Missionarzow Kátolickich Należy tákże do Persow Krolestwo *Ormuzii*, ktorego Stolicá *Ormusium* Miásto leżące w *Insule* odnogi Morza Perskiego ktore chociaż ták nieurodzayną ma źiemię że y pokrzywá się nie urodźi, bardzo iednák portem iest bogátym. Upałe śiárczystym ták się wznieca iż ludźie w nocy spáć muszą ná dworze, zá miast łożek w korytách, głowę miásto wezgłowka w wodźie zánurzywszy. To iednák osobliwsza, iż im większy upał Słoneczny, tym więcey ná siebie sukien biorą żeby się ochłodźili, *Bártoli w Księdze Piatey, historyi Azyatyckiey.* Dobył tego Miástá, y Krolowi Luzytáńskiemu poddał, wielki *Albuquercius*, oprocz *Goy Malaki*, y inszych.

6 *Indya*, ktora iest z támtey strony Gangesu od wielu czásow Europie práwie nieznáioma, od Luzytánow odkryta iest niedawnemi czásy dźieli, iż

ná dwie

na dwie częśći Ganges rzeká Azyi całey naywiękſza, y naybogatſza, máiącá w ſobie złoto Naymnieyſza Gángieſu ſzerokość ieſt ná dwie, naywiękſza ná 5 mil niemieckich, wypada z gor Tátáryi wielkiey y przez Páńſtwo wielkiego Mogolá ktore Indoſtanzowie ſię wpada w Ocean Oryentálny ktory od niego Gángietyckim názywa ſię.

7 Sławnieyſze zá Gángeſem Kroleſtwá ſą *Bengála*, należy teraz do Wielkiego *Mogolá*, obywatelow ma wſzytkiemi niecnotámi zeſzpeconych, ktorzy rozumieią: iż ſię z tegowſzytkiego omyią, kąpiąc ſię w rzece *G*ángieſie, ktorego początek z Ráiu bydz powiádáią. Niepozwaláią záś ſię im myć, poki pewney kwoty nie dadzą Krolowi.

8 Kroleſtwo *Pegu*, obſzerne y bogate, ieſt wielka tám ſłoniow liczbá, ktorych głodem dźikośći oduczáią. Mieſzkáńcy dwoch czczą Bogow, złe

go y dobre-

fluminum Aſiaticorum maximus, & opulentiſſimus; utpotè aurifer. Minima ejus latitudo eſt duorum, maxima quinquè milliarium Germanicorum. Oritur è montibus Tartariæ magnæ & per Imperium magni Mogoris, quod Indoſtan dicitur, illabitur in vaſtum Oceani Orientalis ſinum, qui ab eo Gangeticus dicitur.

7. Celebriora ultrà Gangem Regna ſunt; *Bengala*, hæc paret nunc Magno Mogori: incolas habet ſcatentes omnibus vitiis, ſed quæ putant omnia aboleri, ſi in flumine Gange, cujus originem è Paradiſo dicunt, ſe lavent. Non admittuntur autem ad hoc lavacrũ, niſi priùs certô pretiô Regi ſolutô.

8. Regnum *Pegu* vaſtum eſt & opulentum; ingens ibi Elephantum copia, qui fame cicurantur. Incolæ colunt duos Deos bonum & ma-

lum. Chriſtiani quoq; nonnuli reperiuntur.

9. *Siam* Regnum ad 300 milliaria extenditur in longum, ad 106. in latum; negotiatione cum Chinenſibus, & aliis populis dives. Ante paucos annos operâ Miſſionariorum è Societate JESU tam feliciter res Chriſtiana ibidem proceſſerat, ut non ſolùm Rex ſuſceperit Baptiſmum, ſed etiam per Legatos ſuos, Pontifici Maximo Alexandro VIII obedientiam filialem detulerit. Elephantes bis mille alere dicitur, ad prælia doctos.

10 *Malacenſis Cherſoneſus Aurea* dicta; finitima eſt Siamenſibus; Metropolis ejus *Malaca*, à Luſitanis expugnata, Anno 1511. ſed his adempta ab Hollandis, Anno 1641. multa magnaq; miracula ibi operatus eſt S. Franciſcus Xaverius Indiarũ Apoſtolus; ſexcenta intra paucos men-

gó ý dobrego, iednák niektorzy znayduią ſię między niemi Chrześciánie.

9. *Siam* Kroleſtwo wzdłużná 300 á wſzerz ná 160. mil rozciąga ſię w negocyácyi z Chinenczykámi, y z innemi bogate. Przed niewielą lat zá pracą Miſsionarzow *Soc: JESU* ták tám ſzczęśliwy był proceder rzeczy Chrześciáńſkich, że Krol nie tylko Chrzeſt przyiął, ále przez Poſłow ſwoich Alexándrowi VIII Papieżowi Naywyżſzemu z Synowſkim oświadczył ſię poſłuſzeńſtwem. Powiádáią iż ſłoniow 2000. żywią do woyny ſpoſobnych.

10 *Máláceńſki* Wyſep złotym názwány, w bliſkości ieſt *Siamu*, Stolicá iego *Málacá* przez Luzytánow dobyta Roku 1511. ále tym odebrána przez Hollendrow Roku 1641. wieley wielkie cudá poczynił tám Indyiſki Apoſtoł S. Franciſzek Xáwery 600. ich przez kilká

mie-

mieſięcy nárách ował, Biſkupa Máláceńſkiego Sufrágán; y nietylko záżywotá, áley po Smierći, Ten S. Nowego Swiátá Apoſtoł, nieprzeſtał bydź cudownie ſławnym. Albowiem ćiáło Jego do *Máláki* z *Sancyànu Inſuly* przywieźione, wielkie uśmierzyło powietrze, y iákoby tyle ludźi wſkrzeſiło, ile w życiu záchowáło. Złotey Imię otrzymáłá táInſułá, częśćią dla uſtáwiczney wioſny, częśćią dla kupcow z cáłey Azyi konkurſu.

11 *Kámboii* Kroleſtwo, z *Siamem* gróniczące, Obywátelow ma mniey niżeli gdźie indźiey nieobyczáynych, lubo Máchometáńſkiey przychylnych Sekcie. Záboyſtwa, złodźieyſtwá cudzołoſtwá tám ſię nie dźieia, zpoſpolſtwá káżdy kōtentuie ſię iedną Zoną.

12 *Tunquin* y *Koncyncyná*, Prowincye Chineńſkie były: áleiuż teraz wybiwſzy ſię z poddáńſtwá, udźielne ſą Kroleſtwá, z tą iednák kondycyą: że co trzy látá zebrawſzy ſię, idą z podárunkámi do Ceſárzá Syneńſkiego

W Kon

menſes numeravit Epiſcopi Vicarius. Dèfunctus etiam non deſiit eſſe beneficus; nã corpus ejus *Malacam* delatum à Sanciano Inſula, ſæviſſimam peſtem illicò extinxit, ac veluti tot mortuos ſuſcitavit, quot vivos ſervavit. Nomen *Aurea* obtinuit ea Peninſula, tum ab auri fodinis, quibus abundat, tum à perpetuo vere, & negotiatorum ex tota Aſia concurſu.

11 *Cambojæ* Regnum, Siamenſi conterminum, incolas habet benè moratos, ſed Machometi impio devotos. Homicidia, furta, adulteria ibi nulla; plebeii unâ contenti ſunt uxore.

12 *Tunquinum & Cocincina* Provinciæ, fuerunt Imperii Chinenſis, ſed jam (excuſſo jugo) Regna ſunt; cum ea tamen conditione, ut quovis triennio congruis muneribus Imperatorem colant Sinenſem.

In

In *Cocincinam* illatum semen Evangelii Anno 1614. insignes fructus tulit; quos etiã persecutionis bruma non decoxit. Anno 1663. & sequẽti, non pauci sangvine propriô purpurati, Cælum sunt ingressi.

13 In Regno *Tunquin* insonuit Tuba Evangelii primùm Anno 1626. tantumquè valuit in animis indigenarum: ut ad annum 1639 ferè 100 millia ad Christum transierint. eiquè mirâ constantiâ adhæserint, sæpiùs proscriptis Evangelii Prædicatoribꝰ. Singularis est in hac gente propensio ad pietatem & alias virtutes, præsertim Castimoniæ studium.

14 *China* seu *Imperium sinense*, grãde quoddam est compendium totius Asiæ, & ferè Orbis terrarum, præsertim hâc ætate, quâ Tartariã quoq; complectitur, & jam magna ex parte Christianum est. *China* ipsa

ultra

W Kocyncynie záláne Ewángelii náśienie: 1614. znáczny owoc przyniosło, ktorego ostra persekucyi źimánie zágubiłá. Roku 1663. y potym, niemało w krwi swey męczeńskiey purpurę przystroionych weszło do Niebá

13 W Krolestwie *Tunquin* naypierwey zábrzmiáłá trąbá Ewangeliczna Roku 1626 y ták byłá przyiemna Mieszkáńcom iż do Roku 1639. práwie sto tysięcy do Chrystusá przyszło z wielką státecznością. Osobliwsza iest w tym Narodźie przychylność do pobożności y inszych Cnot, osobliwie iednak chęć wielka y stáránie czystośći.

14 *Chiná* álbo Páństwo Syneńskie wielkie iest zebránie Azyi cáłey, owszem práwie cáłego Swiátá osobliwie tych czásow, kiedy záwiera w sobie *Tátárya* wielką y powiększey części Chrześciáńska

iest *Chiná*

ieſt: *Chiná* ſáma wdzłuż dáleyniż ná *600.* mil Niemieckich od Królestwa *Siam y Tunquin*, ciągnie ſią áż do Oceánu, będąc, ſzerokości prawie rowney. Dźieli ią od Tátáryi ſtraſzny wielki y długi mur w tyleż mil, ná łokci *60* wyſoki, ná 15 ſzeroki, ktory ſię przez gory, doły, przepáściſte, y puſte mieyſcá, y przez rzeki náwet od wſchodu áż do Záchodu rownie ciągnie, Sto tyſięcy bywáło uſtáwicznie woiennych ludźi, ná obronę tego muru od Tátárow, ktorzy iednák nie gwałtownym náiechániem, ále dobrowolną prożbą, záproſzeni, ná uſkromienie rebellizántow niektorych, opánowáli Krolestwo Syneńſkie koło Roku 1640. Znioſzſzy bowiem Rebellizántow, prac ſwoich inney niechćieli nadgrody, tylko ſámego Páńſtwá, ktore y teraz trzymáią. Zkąd bárdzo mocnym ieſt ná Swiecie Potentatem Krol Syneńſki, ponieważ y w Tátáryi

wielkiey,

ultrà 600. milliaria Germanica à
Regno *Siam & Tunquin* protenditur
uſquè ad Oceanum, latitudine fere
pari, ſeparat illam à Tartaria por-
tentoſus murus totidem milliariũ,
60. pedes altus, 15. latus; qui per
montes valles, prærupta, & vaſta
flumina, ab Oriente in Occidentẽ
æquabili tractu excurrit. Cente-
na millia præſidiariorũ aſſiſtebant
perpetuò eidem muro, ad arcen-
dos Tartaros nihilominꝰ hi non vi-
olentâ invaſione, ſed ultronea in-
vitatione ad compeſcendos Sinarũ
Imperatori rebelles quoſdam, oc-
cupârunt Imperium Sinenſe circa
annum *1640.* Domitis enim re-
bellibus, laboris ſui non alium ad-
miſerunt præmium, quàm ipſum
Imperium, quod etiamnum poſſi-
dent, Unde potentiſſimus in orbe
Terrarum nunc eſt Imperator Si-
nenſis; cùm etiã Tartariæ magnæ,

in qua inter alia, Catayæ Regnum amplissimum, dominetur. Rei Christianæ commodior est Tartarorum gubernatio; & jam modernus Imperator edictô publicô, quod per annos 100. impetrari non poterat, copiam fecit prædicandi & suscipiendi Evangelium admissis etiam Episcopis duobus, quorũ unus in Regia Pekinensi, alter in Nanchinensi residet. Fidelium centena millia numerantur; populi autem in Sinis tanta est frequentia, ut perpetuæ nundinæ videantur; tanta Urbium, Civitatum, Castellorum, &c. copia, ut totum Regnũ Urbis unius frequentissimæ, pulcherrimæ, ordinatissimæ, & cultissimæ speciem præferat, & jure ipsi applicetur, quod de Roma olim cecinit Propertius.

Omnia Sinensi cedánt miracula terræ:
Natura hic posuit qvidqvid in orbe fuit.

wielkiey, gdzie między innemi
ieſt Katáy Kroleſtwo wielkie, pá-
nuie. Rzeczy y wierze Chrześci-
áńſkiey bárdziey ſprzyiáiące ieſt
tám pánowánie Tátarow y iuż nie
dawno zeſzły Ceſarz, edyktem po-
zwolił czego przez lat 100. wy-
modz ſię niemogło, áżeby po cá-
łym Kroleſtwie opowiádana byłá
Ewángelia S. y dwom Biſkupom
támże pozwolił mieſzkáć, z kto-
rych ieden, w Páłácu Pekinſkim,
á drugi w Nanchineńſkim rezydu-
ie. Chrześcian ſto tyſięcy, ráchuią.
Ludźi w Sinie, ieſt ták wielka licz-
bá, iż tám uſtáwiczny ſię zdáie iár-
márk táka wielość miaſt, miáſte-
czek, Zamkow, *&c.* iż cáłe Krole-
ſtwo ieſt ná kſztáłt iednego Miá-
ſta, bárdzo ludnego, pięknego, y po
rządnego, y ſłuſznie iey to przypi-
ſáć ſię może, Co *Propercyſz* Rzymowi.

Cudō, y podziwieniu, w Chinách termin ſtaie,
Wſzytko w tym Páńſtwie, máią co po części
kráie.

15 *Azya* ná koniec záchwalaią wiele Inſuł, bogatych. w złoto, srebro, kámienie drogie, y wonności Oſobliwe ſą *Ceila* (názwána delicye wſchodniego Páńſtwá) gdzie u-ſtáwicznie kwitną y frukt wydáią drzewá. *Summatra* gdźie Słonie bárdzo wyſokie. *Bornea*, obſzerna obfituiąca w Kádzidło, máſtyxy kámforę, złoto, y dyámenty. *Jawa* większa y mnieyſza z Inſułámi Moluceńſkiemi, pełna wonnych rzeczy oſobliwie pieprzu y gwoźdźikow. *Celebes*. *Macaſſar*, *Mánára* łowieniem pereł ſławne. *Amboinum*, *Bándá*, *Maldyvæ*. y *Filippiny Inſuły* z ktorych oſtátnie wźięli Hiſzpáni R: 1546. y od Imienia Filippá II. Hiſzpáńſkiego Krolá, ták przezwáli. Stolicá *Vice-Reiá*, ieſt *Mánilá* Miáſto. Syneńſkiemu Páńſtwu przyległe y poddáne, ſą Inſuły większe *Haynan*, y *Formoſa*, mnieyſze *Sáncianum*

śmier-

15 *Aſiam* deniquè commendant plurimæ ampliſſimæ & feraciſſimæ, auri & argenti, gemmarum, aromatum, &c. Inſulæ. Præcipuæ ſunt *Ceyla*, deliciæ Orientis, ubi perpetuò florent ſimulquè fructꝰ maturos geſtant arbores. *Summatra*, in qua Elephantes proceriſſimi *Borneo*, vaſtiſſima, abundans thure, maſtiche, camphora, adamantum & auri fodinis, *Java* major & minor cum Inſulis Molucenſibus, aromatum, præſertim piperis, & cariophilorum feraciſſimis. *Celebes*, *Macaſſar*, *Manara*, margaritarum piſcatu celebris; *Amboinum*, *Banda*, *Maldivæ & Philippinæ Inſulæ*: quarum poſtremas occupârunt Hiſpani, Anno 1546. & â Philippo II. Rege Hiſpaniæ denominârunt, Sedes Proregis eſt *Manila* urbs. Siniis vicinæ, & ſubjectæ ſunt Inſulæ majores *Haynan & Formoſa*; minores, *Sancianum*

morte & ſepulchrô Sancti Franciſci Xaverii Indiarum Apoſtoli celebrata, & *Macaum* inſigni Luſitanorum emporio, famoſiſſimum. Auſtrum versús jacet *Nova Gvinea, & nova Hollandia.*

16 *Japonia*; omnium Inſularum in tractu Oceani Chinenſis nobiliſſima eſt Italiam aliquantò amplitudine excedit, à Luſitanis circa A. 1542. detecta, dividitur in Provincias 98. quarum Domini, Principes & Reges unum venerantur Imperatorem, cujus Sedes Urbs *Meacum* eſt. Ingeniô vivacî & acuto ſunt Japones, moribus culti, & armorum ſtudioſiſſimi. *Xacam & Amidam* venerantur Deos, quorum miniſtri Bonzii dicuntur, eorumq; potiſſima prædicatio in fanis & ſcholis eſt: *Omnia ſub Cælo eſſe nihil* Primus Evangelii Chriſti Præco in Iaponia inſonûit S. Franciſcus Xaverius Anno

1549

śmiercią y Grobem Indyiskiego A-
postołá S. Fránciszká Xáwerego
sławna Insułá, y *Macàum* Kupieckim
Luzytánow hándlem sławne. Ku po-
łudniowi leży nowa *Gwinea*, y nowa
Hollandya.

16. *Japonia* miedzy wszytkiemi In-
sułámi ná trákcie Oceanu Chineńskie-
go, nayszláchetnieysza. Włoską Zię-
mię poniekąd obszernośćią przecho-
dźi, od Luzytánow odkryta około Ro-
ku 1542 dźieli się na Krolestwá, álbo
ráczey na Prowincyi y Powiátow 98.
ktorych Pánowie Xiążętá, y Krolowie,
iednego szánuią Cesárzá, ktorego
Stolicá iest Miásto *Meacum*, Dowcipu
żywego są Jáponczykowie, dobrych
obyczáiow, y do woyny sposobni.
Xáká y Amidę czczą zá Bogow, kto-
rych Kàpłáni, Bonzyuszámi názywa-
ią się, y ktorych naywiększa predy-
kácya w szkołách y Bàlwochwálni-
cách iest tá: *Iż wszytko co widźimy pod
Niebem, iest nic.* Pierwszym Ewángelii
Chrystusowey opowiádáczem w
Jáponii S. Fránciszek Xáwery Roku

1549. Gdźie zaſzczepił Kośćioł Chryſtuſow gorliwemi Wyznawcámi, y mocnemi Męczennikámi. Niemáſz żadnego Kroleſtwá ná Wſchodźie y Záchodźie, wktorym: by tyle, y przez długi czás mąk ponosili Wierni aż do tego czáſu, od Roku 1587. iáko w Jáponii. Gdźie ſłuſznie názwać ſię mogą, nieſłychanych od dawnych wiekow, mąk zwyciezcámi, Dáley zá Jáponią ku pułnocy, leży Kroleſtwo *Jendo* dźikich máiáce obywátelow.

ROZDZIAŁ CZWARTY
O EUROPIE.

1 *EUropá*, trzecia niegdy częśc okrągu Ziemſkiego, od *Europy* Corki *Agenora* Królá *Fenićenſkiego* ták názwána, naywybornieyſza, y cáła práwie Chrześciáńſtwem nápełniona záczyna ſię od rzeki Tánáis, ábo od Helleſpontu, á kończy ſię przy Atlántyckim morzu, Kroleſtwiey y oſobliwych Prowincyi; według obiecádłá krotko dotykam 2

1549 instituitq; Ecclesiã zelosissimis Confessoribus, & fortissimis Martyribus inclytam. Non est alia Regio in toto Oriente & Occidente novi Orbis, in qua Christi Fideles, tam graves diuturnasq; persecutiones pari fortitudine & constantiâ tolerârint in hanc usq; diẽ ab anno 1587. inauditorum prætéritis sæculis tormentornm Victores. Ultra Japoniam Septemtrionẽ Versus, jacet Regnum *Jendo*, ferocissimis populis habitatum.

CAPUT QUARTUM.
De EUROPA.

EUropa, tertia aliás pars Orbis terræ, ab *Europa* Filia *Agenoris* Regis *Phœnicum* sic dicta, cultissima. & tota ferè Chistiana; incipit à Tanai, vel Hellesponto, & desinit in Atlanticum fretum. Regna ejus, & præcipuas Provincias, per alphabetum breviter attingo.

Anglia seu *Britannia major*, Regnum est mari undiq; cinctum, fertilitate soli commendatissimum. Vellus habet aureum, ex lana siquidem quotannis sesquimillionem colligit, ex commerciis autem ante motus Batavicos, *12.* milliones annis singulis reportabat. Civitates in ea sunt 323. quarum Metropolis *Londinum*. Provinciæ in illa celebriores: *Vallia, Debembarcia, Povisia, Venedotia, Nortumbria, Eastanglia, Vestsexia, Cornuvallia, Eastsexia.*

Toti Angliæ tribuit *Boterus* hominum milliones tres. *Bangora* olim Cænobium, Monachos 1200 alebat. In variis Emporiis naves 1000. cõmercii causa versantur; laudatissimum est *Cornuvalliæ* stannum; asini non sunt in tota Anglia, nec lupi, præter eos, qui in Catholicos sæviunt. Londini supra Tamesim vastũ fluviũ (qui immotus stetit, dũ

odiô

z *Anglia* álbo *Brytánnia wiekſza*, Krolestwo ieſt morżem zewſząd okrążone, zyznością ziemi nád inne więcey zálecone, Runo ma złote, z wełny álbowiem co rocznie pułtorá millioná bierze intraty, z kupiectwá zás przed rewolucyą Olenderſką 12 millionow káżdego roku otrzymywáłá. Miaſt w niey ieſt 323 ktorych ſtolicą *Londyn*. Znàcznieyſze *Anglii* Prowincye ſą *Wallia* álbo *Kámbrya* w ktorey *Debembárcia*, *Poviſia*, *Venedocya*, potym *Nortumbria*. *Eaſtanglia*, *Weſtſexia*, w ktorey *Kornuvállia*, y *Iaſtwexia*

W cáłey Anglii *Boterus* zámyka 3. milliony ludźi. Przedtym w *Bangorze*, Klaſztor ieden Zakonnikow 1200. żywił. Przy rożnych portach ná tyśiąc y więcey okrętow z towárámi, przechodźi. Naylepſzy ieſt w *Kornuwállii*, Kontryfał, álbo Cyná. W cáłey Anglii niemáſz osłow y wilkow, oprocz tych, ktorzy ná Kátolikow ſą drapieżni. W Londynie á wielkiey Rzece *Támeſis* názwáney

 (kto-

(ktora gdy zá Wiárę Kátolicką wieſzano *Edmundá, Kampiáná* z Zakonu *Soc: JESU*, w biegu ſwym ſtánełá) ieſt moſt w cáłey Europie nayſławnieyſzy, w zdłuż ná łokci Geometrycznych 330. y zewſząd ták wſpániáłemi przyozdobiony budynkámi, że bárdźiey ulicą, niżeli moſtem názwáć ſię może. Anglia winá niema w inne rzeczy obfituie. Kwitnącą dość wybornie w tych Krolestwach wiárę, wykorzenił, y prawie wyniſzczył *Henryk VIII.* z Defenſorá, Burzycielem ſtawſzy ſię. Z tąd záwźiąwſzy ſię ná utrápienie y życie *Kátolikow*, nieprzepuſzczono nay zácznieyſzym Mężom, *Ianowi Fiſcherowi*, y inſzym Biſkupom, *Tomaſzowi Morusowi*, Kánclerzowi *Koronnemu*, y niezliczonym Duchownym. Tych ták Szláchetnych ludźi zákoſztowawſzy krwie, gdy Krolewſkiey náwet prágnełá nią ſię też náſyciłá Anglia.

Arágonia Patrz w tytule Hiſzpania.

3. *Auſtria* dźieli ſię ná wyżſzą y niżſzą, w zboże y wino, dla zyzney y urodzáyney ziemi, niemniey y w inne rzeczy do pożywienia potrzebne obfituiąca.

odiô Fidei Catholicæ ſuſpendere-
tur Edmundus Campianus è Soci-
etate JESU) Pons eſt totius Euro-
pæ præſtantiſſimus, longus 330.
paſſus, & utrinq; magnificis ædib9
adeò exornatus, ut vicus potiùs;
quam pons videatur. Vinum non
habet, rèbus cæteris abundans; Fi-
dem florentem in hoc Regno ſuc-
cidit, ac penè extirpavit Henricus
VIII. ex defenſore factus everſor
Fidei; inde crudeli lanienâ ſævitũ
in Orthodoxos, nec parſum ſum-
mis Viris, Joanni Fiſchero, & aliis
Epiſcopis, Thomæ Moro Cancel-
lario Regni, & innumeris Religio-
ſis. Horum cùm ſangvinẽ guſtaſ-
ſet, etiã Regiũ ſitiit bibitq; Anglia.

Aragonia, vide titul: Hiſpania.

3. *Auſtria*, dividitur in Superio-
rem ac inferiorem, frumenti & vi-
ni copiâ fertiliſſimum agrum ha-
bet, non minús aliis vitæ neceſſa-
riis inſtructa. D7 4 *In-*

Inferioris Metropolis *Vienna* eſt, adversùm Fidei Chriſtianæ hoſtes munitiſſimum Propugnaculum. *Superioris Auſtriæ* Metropolis eſt *Linżium*, Plura oppida habet utraq; & inſignes Arces, atq; Dynaſtias quibus magna procerum multitudo dominatur. Danubius tam Superiorem, quàm Inferiorem medius interſecat; jam autem alteram ab altera Anaſſus dividit. Ex ejus antiquis Marchionibus SanctusLeopold9 Divorũ honore celebratur.

4 *Bavaria*, olim multò amplior, atq; magnis RegnisPar, cuj9 quippè particulæ, ãpliſſimæ Provinciæ erant *Auſtria*, *Styria*, *Carinthia*, &c. cum *Agilolfingi*, *Gvelphiqué* Principes dominarentur; ſed ſenſim aliæ ac aliæ ſub diverſis Principibus diſſociatæ ſunt, & ſub Henrico Leone etiam Auſtria libera facta eſt:

5 *Belgium*(ſeu *Inferior*, *Germania*,) frequen

4. *Niżſzey* Auſtryi Stolicá *Wiedeń*, obronna fortecá ná odpor Chrześćiáńſkiey wiáry nieprzyiáciołom. *Wyżſzey Auſtrii* Stolicá *Lincz* wiele miaſt znácznych Zamkow zámykáią w ſobie te obiedwie Prowincye tákże liczne, majętności y klucze, pod Jurisdykcyą y prawem wielu Pánow zoſtáiące Dunay przez ſrzodek ták wyzſzey iako nizſzey płynie, iednę záś od drugiey Anaſus rzeká rozgránicza y dźieli Zdawnych iey Xiążąt S. Leopold Swiętego tytułem uczczony.

5. *Báwarya*, przedtym obſzerniey ſza y wielkim Kroleſtwom rownáiąca ſię. ktorey częśći naywiękſze były Prowincye, iáko to, *Auſtrya, Styria, Káryntya,&c.* gdy *Agilolſingowie, Gweiſowie* Xiążętá pánowáli, potrosze pod roznemi Pánámi ſą od ſiebie rozłączone y rozerwáne, á pod Henrykiem Leonem y Auſtrya wolna zoſtáłá Prowincya.

5. *Belgium* (ábo niżſze *Niemce*) wſła-

wstawione kupieckiemi hándlámi Páństwo, w obszerności 250. mil Niemieckich, liczy miast 208. miasteczek 150. wśi około 63000 y cáła Flandria iednym się bydź zdáie miástem. Z siedmnastu Belgium Prowincyi siedmich przy wolnośći się utrzymáło; *Hollandia Zelandia, Zulphania, Frisia Ultrajectum, Transitalania*, y *Groninga*. (ktore się názywáią. *Belgium Fæderatum*) y część iedná *Geldrii*. Przy Hiszpanách zostáły *Brabancya Flandria, Xiestwo, Limburskie, Lucenburskie, Márgrábstwo, Narmurku Hannonskie, Artesii*, y część *Geldryi*, Rozerwánie to uczyniło, nie tak okrucieństwo (: iák twierdzą niektorzy) Xiążęciá Albániego, iák rozwiozłość Luterskiey, y Kálwinskiey religii. Przedtym w Belgiū nie było żadnego żebraká, ani winá. (*Bucelinus in Nucleo Histor.*

6 *Czeskie Krolestwo* we wszystko obfite od sámego Bogá w złoto

srebro

quentiſſima commerciis Provin-cia; intra ſpatium milliari-um Germanicorum ducentorum quinquaginta, numerat Urbes 208 Oppida 150. pagos circiter ſexa-ginta & tria millia; totaq; Flan-dria videtur una Urbs continua, Ex 17 *Belgii* Provinciis, ſeptem ſe in libertatem aſſeruerunt: *Hollan-dia, Zelandia, Zulphania, Friſia, Ultra-iectum, Tranſitalania, & Groninga,* (quæ dicuntur *Belgium Fæderatum*) & pars *Geldriæ*. Hiſpanis manſerunt *Brabantia, Flandria, Ducatus Limbur-genſis, & Lucenburgenſis, Comitatus Namurci, Hannoniæ Arteſiæ* & pars *Geldriæ*, Sciſſionem hanc fecit, non tam crudelitas, (ut ajunt) Ducis Albani, quàm inſolentia Evange-lii Lutherani & Calviniani. Olim in Belgio nullus mendicus, nullũ Vinũ *Bucelinus in nucleo Hiſtor.*

6 *Bohemiæ Regnum* fertiliſſimum omni-

omnino, cui nec aurum, nec argentum, ſed nec omnis generis gemmas Conditor naturæ DEUS deeſſe voluit. Converſa primùm ad Chriſti Fidem eſt Bohemia per Sãctos Cyrillum & Methodium, & poſtea per S. Adalbertum Pragenſem Archiepiſc: ita reformata, ut Apoſtolum eundem & Principem Tutelarem meritò veneretur Regni Metropolis *Praga*, opportuniſſimo loco ſita, verè Civitas Regia, inter præcipuas totius Germaniæ ſpectanda.

7 *Daniæ Regnum*; ad quod per fretum *Sund* in màre Balthicum, & Provincias *Daniæ* Jutiam, Zelandiam, Fioniam, & Scaniam, &c. fit ingreſſus, (non ſine vectigali ab omnibus onerariis) Pulcherrima in hoc Regno inſularum eſt *Zelandia*, 13. hodie monſtrat Urbes amplitudine ſpectandas, elegantiâ de

coras

ſrebro y drogie rożnego rodzá-
iu perły opátrzone. Do wiáry
Chryſtuſowey náwrocone przez
Swiętych Cyrillá y Metodyuſzá,
potym przez S. Woyciechá Arcy-
biſkupá Práſkiego nápráwione,
ták, że go Apoſtołem ſwoim, y pryn
cypálnym Pátronem wyznáie. Sto-
licá Kroleſtwa tego Prágá ná pię-
knym mieyſcu położona, między
pierwſze niemieckiego Páńſtwá,
miáſtá godna policzenia.

7 *Danii Kroleſtwo*, do ktorego wſtęp
przez *Sund* potym záś przez Mo-
rze Báltyckie á wyſzedſzy nie
co ná ląd, przez Prowin-
cye *Dánii*, *Iucia*, *Zelándia*, *Fionia*,
y *Scánia*, *Zelándya* między Inſułá-
mi naypięknieyſza, 13. dźiś po-
kázuie Miaſt, dla obſzernośći
godnych widzenia, pięknośćią
ozdobnych, y mocnym uforty-

fikowá-

fikowániem znácznych, między ktoremi, *Háffnia* ieſt Metropolią rownie doſtátnie y ufortyfikowáne miáſto. *Jucya* (álbo *Norvergia* y *Cymbrycá Cherſoneſſus*) dawnych Cymbrow Oyczyzná, ktorzy przez wylanie Morza, wygnáni z Oyczyzny ſwoiey do Włoſkiey Ziemi przyſzli, ktorą pierwey, Rzymiánow Krwią záfárbowáli, w krotce potym ſwoią. Dwá kroc ſto tyſięcy ich; y więcey zbił *Márius*, Rzym od wielkiego niebeſpieczeńſtwa uwálniáiąc. Naywiekſzy w tym kráiu, w mieśiącu Styczniu ieſt połow ſtokwiſzow, ktora rybá ieſt rodzaiu ſzczupakow, źimnem tężeie y po rożnych rozwoźi ſię kraiách, nieſmáżnych ćznieyſza nád trzaſki, ieżeli umieiętnie gotowána nie będźie. Konie ſię znayduią *w Danii* wſpániałe, y ſzczęnietá Máltáńſkie, bárdzo pieſzczone. Wołow 50 tyśięcy corocznie do Niemiec poſyłá, Ná gorze *Alberg.*

groby Ol-

coras, inter h que el lentar brica (*brorum* datior dârun gvine Duce millia ingen libera nuari *kwiſz.* *lorum.* Regi ſen a ſcitè nero modi lia qu tit.

coras, & munitione robuſtas, atq; inter has Haffniam Metropolim æque elegantem, munitam, & opulentam *Jutia* (aliàs *Norvegia* & Cimbrica Cherſoneſus) veterum *Cimbrorum* Patria eſt; qui maris exundatione pulſi ſedibus, Italiam inũdârunt, eamq; primùm *Romano* ſangvine largè tinxerunt. mox ſuo. Ducenta enim & ampliùs eorum millia concidit *C, Marius*, Romamq́ ingenti trepidatione, & periculo liberavit. Maxima hic menſe Januario eſt captura ſalpæ, ſeu *ſztokwiſz*, qui piſcis eſt de genere *Aſellorum*, frigore duratur, & in varias Regiones deportatur, ſarmentis, ſeu aſſulis ligneis non melior niſi ſcitè paretur. Equos alit Dania generoſos, & Catellos Melitenſes admodùm delicatos. Boum 50. millia quotannis in Germaniam mittit. In monte *Alberg* monumenta

Gigan-

Gigantum viſuntur. *Helca & Hecla* ignivomîs montibûs claret: piſcis ingens *Nabual* ibi capitur, longus 40 ulnas, qui in fronte cornu habet 7. cubitos longũ medeturq; venenis.

8. *Franconia*, olim hujus gentis gloria, magna inter Germanos auctoritas & antiquitas. Proprios olim Duces habuit, eoſq; potentiſſimos, quos inter *Gosbertus* a Sancto *Kiliano* primus ad Chriſtiana Sacra perductꝰ eſt. E Ducibus Franconiæ lectiſſimi non pauci Imperatores creati, ſumma prudentiâ & æquitate Orbis Imperium adminiſtrârunt E quibus *Conradus I.* An: Chriſti 912 *Conradus II* cognomento *Salicus*, anno 1025. & *Henricus III.* anno 1040. egregiorum Principũ partes ſtrenuè impleverunt. Abundat Franconia rerum omnium copiâ vini ac frumenti ditiſſima alitq; magnam & egregiam

Nobi-

groby Olbrzymow ſię znáyduią *Helká y Hekla* ogniſtemi niecą ſię gorámi. Rybá Náhual tám ſię łowi długa ná łokci 40. ktora na czele rog má długi ná łokći śiedm, ktory ieſt przećiwko trućiznie lekárſtwem.

8. *Franconia* Przedtym naywiękſza narodu tego pochwała że powagą y ſtárożytnośćią między Niemcámi iáśnieli. Miáłá dawnemi czáſy znáczne potencyą Xiążętá, między ktoremi *Gosbertus* od S. *Kiliáná* do Wiáry Chrześćiáńſkiey náwrocony. Z Xiążąt Fránkonii wielu było godnych wybránych Ceſarzow, ktorzy wielką roſtropnością ſpráwiedliwośćią, Chrześćiáńſkiego Swiátá Páńſtwo ſpráwowáli. Z ktorych *Konrad I,* Roku Páńſkiego 912 *Konrad II.* názwiſkiem *Salicus*, roku 1025. y *Henryk III* roku 1040. Chwalebnych Monárchow dopełnili ſławy. Obfituie Frankonia we wſzyſtko, w wino i zboże naybogátſza

wy-

wybor w ſobie zámyka ſzláchty.
Przez ſzrzodek iey płynie roſkoſzna rzeká *Mænus*, y wiele rzek oblewáiących, miłą y urodzáyną czynią, mieli ią niektorzy zá ſámą treść Niemieckich Prowincyi.

9. *Fráncya* ſię záſzczyca Obywátelow łágodnośćią, wiernośćią przeciwko Monárſze ſwemu, y wielośćią ludu bo zá Henryká II. liczono ich 15. millionow. W ſámey Lutecyi álbo Páryżu znáydowáło ſię 600000. obywátelow. *Ryccioli*, we Fráncyi oprocz *Lotáryngii*, *Alſacyi*, *Artezyi*, y *Ruſcyoneńſkiego Traktu*. ſto millionow ludzi liczy, miaſt liczą 865. Arcybiſkupſtw 18. Biſkupſtw 111. Prowent Kośćielny do 104. millionow ráchuie *Ryccioli*. Nád to zálecaią Fráncyą áffekt, y obſerwáncya Stolicy Apoſtolſkiey, Duchowienſtwá mądrość, Akádemia Páryſka,

Monár-

Nobilitatem. Eam mediam amœnissimus fluvius *Mænus* interſecat: redduntq; plures alii amnes, & fecundiſſimam & gratiſſimam, habitam cæteroquin pro medulla Germaniarum,

9. *Gallia*, commendatiſſima ab Incolarum comitate, fide erga Reges ſuos & amore, numero quoq́ ingenti. Nam Henrico II. regnante, ad 15. milliones aſcenderunt. Sola *Lutetia Pariſiorum* circîter 900. Civium millia cenſet. *Ricciolus*, *Galliæ* abſq; *Lotaringia*, *Alſatia*, *Arteſia*, *atq́*; *Ruſcionenſi* tractu 20. milliones hominum tribuit. Civitates numerantur 865. Archiepiſcopátus 18. Epiſcopatus 111. Reditus Eccleſiæ Gallicanæ ad *104*. milliones extendit *Ricciolus*. Galliam deinde commendant eximia in Sedem Apoſtolicam officia, Cleri ruditio, Univerſitas Pariſienſis,

Monarchiæ à 1200. annis conſtans duratio, *Lutetia* ipſa non tam Urbs, quàm Orbis Compendium; Religioſarum Familiarum Origines *Ciſtercienſis, Præmonſtratensis: Carthuſianæ S. Antonii, Sanctiſſimæ Trinitatis, ſeu Redemptionis Captivorum, & Societatis JESU.*

Regũ Galliæ prærogativæ ſunt. 1mò. Quòd Chriſmate cælitus allato ad S. Remigium, unguntur in Reges 2do Solo tactu ſcrofulas ſeu ſtrumas curant, 3tiò Auriflammam ſeu Crucem rutilantem, quæ Rhemis aſſervatur, & ſtemma Liliorum divinitús acceperunt. 4to. Ipſo Inaugurationis ſuæ die ſub utraq; ſpecie communicant. 5to. Non ſolùm in manibus. & humeris ut cæteri Reges, ſed etiam in capite unguntur. 6to. Primogeniti Eccleſiæ, & Chriſtianiſſimi vocantur. Regi aſſiſtunt 12. O-

pti-

Monarchii 1200. lat ſtałość. *Lutecia* ſáma álbo Páryż, nieták miáſto ieſt, iáko świátá *Compendium*. Wielu Zakonow tám początek, iáko to *Cyſterſow*, *Præmonſtratenſow*, *Kártuzow*, *S. Antoniego: SS. Troycy*, ábo też *Redemptionis Cáptivorum*, y *Soc: IESU* Krolow Fráncuſkich prerogátywy te ſą. 1. Jż bywáią ná Kroleſtwo námáſzczeni oleiem przez Anioła S Remigiuſzowi przynieśionym 2. zá dotykániem ich, ludźiom przywracane bywa zdrowie, przez zgubę bolączek. 3 złotá płomień (iák názywáią) álbo Krzyż ten iáśnieiący, ktory w Remie chowaią, y Herb lilii od BOGA máią nądáne ſobie, 4. w dźień Koronácyi pod 2 oſobámi, przyimuią Kommunią, 5. Nietylko ná ręku, y rámionách, bywáią námáſzczeni, iako drudzy Krolowie, ále y ná Głowie, 6. Pierworodni Kośćiołá, y *Chriſtianiſſimi* ſię názywáia. Krolow

áſſyſtuią 12 Przednich Pánow nazwánych *Pares Fráncyi*, iż rowney ſą między ſobą godnośći; tych ieſt 6. Duchownych, 6. świeckich, od Károlá Wielkiego poſtánowionych. Syn Krolá nayſtárſzy zowie ſię *Delfin*, od Prowincyi Delfinatu, ktora dla tego ieſt daná Krolom Francuſkim, áżeby ſię od niey ſtárśi Synowie *Delfinámi* zwáli *Parlamentu* Páryſkiego władza ieſt oſobliwa, ktorá ſię záwiera w 80. Deputatách od Krola náznáczonych, á czáſem y Krolom przycięzka. W Tolośie ná Cmentárzu OO. Franciſzkanow, trupy niegniią. W Awenionie 7. rzeczy ieſt o ſobliwych do 7. notácyi, iáko to 7. Bram do Miáſtá, 7. Pielgrzymſkich Szpitalow, 7. Mieyſkich Páráfii, 7. Klaſztorow Mniſzek, 7. Klaſztorow Zakonnikow, 7. Collegia, 7. Pálácow. W Metys záś ták ſą mocne ná budynkách dáchy, żeby armaty mogł ponich prowádźić. W Kárnocie Obraz N.P. czczą wielką Obſerwáncyą, wielkiemi cudámi wſłáwiony, ktory ieżcze

przed Ná

ptimates, dicti *Pares Franciæ*, quòd pari inter ſe ſint dignitate; nimirum ſex Eccleſiaſtici, & ſex Laici, à Carolo magno inſtituti. Regis Primogenitus *Delphinus* vocatur á Provincia Delphinatûs, quæ eâ conditione Regibus Galliæ donata eſt, ut ab illa denominaretur Primogenitus Regis. Parlamenti Pariſienſis, qùod octo à Rege deputatis conſtat, præcipua eſt authoritas, non raró ipſis Regibus gravis. *Toloſæ* in cæmeterio PP. Franciſcanorum, cadavera non putreſcunt *Avenione*, ſepties ſeptem notanda feruntur: 7. Urbis Portæ, 7, Xenodochia, 7. Urbis Paræciæ, 7. Religioſorum Conventus, 7. Collegia, 7. Palatia. *Metis*, tam firma domorum ſunt tecta, ut tormenta per ea. vehi poſſint. *Carnoti*, antiquiſſima colitur Imago B. V. prodigiis clara, quam multò ante Chriſtum

natum *Druidæ* veteres consecrârunt Virgini Parituræ. *Lugdunum* celebre est Arâillâ, ad quam à *Caligula* Cæsare certamen institutum Græcæ Latinæq;facundiæ, quo victi scripta sua, loco spongiæ, lingvâ propriâ delere debebant; aliàs ferulis castigabantur, vel *Rhodano* mergebantur. In Ponte *Aureliánensi*, Statuam equestrem habuit *Joánna Darcia*, puella pastoritia, quæ *Anglis* totâ fere Gálliâ subacta insolescentibus, & in Civitate Aurelianensi Regem obsidentibus divinitùs jussa militem profiteri, per gradus militiæ, ad ducendos ascendit exercitus, Anglos variis cladibus fregit, & Aureliam obsidione liberavit Puer.pastoritius supra Rhodanum fluvium rapacissimum, sumptuosissimum lapideum pontem struxit.

przed Narodzeniem Chryſtuſowym Druidzi dawni poświęcieli przyſzłey Mátce Pannie. Lugdun wſławia Ołtarz ten, przy ktorym poſtánowiona była od *Caliguli* Ceſárzá koncertácya Greckiey y Łáćińſkiey wymowy, zwyciężeni zá miaſt gębki, ięzykámi włáſnemi ścierác byli powinni ſwoie piſmá, bo ináczey, byli káráni, álbo w Rodánie ich topiono Ná moście Aureliáneńſkim miáłá Kolumnę iedná Corká Páſterſká Joánna *Darcia* ná ktorey Jey ſtatua uzbroiona ſtáłá. Tá podczás woyny graſuiących Anglikow, we Fráncyi y w Mieście Aureliáneńſkim, gdźie Krolá Fráncuſkiego byli obległi, z roſkazu Boſkiego, żołnierſką przyiąwſzy ſłużbę, y doſłużywſzy ſię, miáłá Komendę nád woyſkiem; Anglikow rożnemi klęſkámi zbiłá, y Aureliią wolną uczyniłá od oblężenia. Ná rzece Rodánie bárdzo byſtrey, ieden páſtuſzek wyſtáwił moſt kámienny bárdzo koſztowny.

ſkie Niemieckie naywybornieyſzych kráiow obſzernośćią, Xiążąt wielośćią y możnośćią, Duchowieńſtwá bogáctwy, Zołnierſtwá mocą, rzemieśnikow biegłośćią ziemi obfitośćią nayſławnieyſze. Dźieśiątego wieku po Chryſtuśie, Rzymſkie Páńſtwo przyſzło do Niemiec, dána ieſt Koroná Ceſárſka od Janá XII. Ottonowi pierwſzemu Niemieckiemu Krolowi z Fámilii Sáſkich Xiążąt. Grzegorz záś V. Ottona III. Ceſárzá z Sioſtry wnuk Apoſtolſką poſtánowił Konſtytucyą, zeby práwo obierániá Ceſárzá ná potym u Xiążąt Niemieckich było. Ażeby záś wielość Elektorow nieczyniłá zámieſzánia: do ſiedmiu mężow potym tá przyſzłá władza, to ieſt *Moguntſkiego*, *Kolońſkiego*, y *Trewirſkiego Arcybiſkupow Krolá Czeſkiego*, *Xiażeciá Saſkiego*, *Margrabi Brandeburſkiego* y *Palatinum Rheni*,

10 *Germania*, seu *Imperium Romano Germanicum*, cultissimarum Regionum amplitudine, Principum copiâ ac potentiâ, Cleri divitiis, militum fortitudine, artificum industriâ soli ubertate celeberrimum. Sæculo post Christum Dominum Romo Romanum Imperium pervenit ad Germanos, delatâ à Joanne 12. Imperiali Corona Ottoni I. Regi Germaniæ, de stirpe Ducum Saxoniæ: *Gregorius* verò V. Ottonis III. Imperat: ex sorore Nepos, Apostolicâ Constitutione sanxit, ut jus eligendi Imperatorem deinceps esset apud Principes Germaniæ. Nè verò multitudo Electorũ pareret confusionem & turbas: ad Septem Viros redacta est ea potestas, scilicet *Moguntinum*, *Coloniensem*, & *Trevirensem*, *Archiepiscopos*; *Regem Bohemiæ*, *Saxoniæ Ducem*, *Marchionem Brandeburgicum*, & *Palatinum Rheni*

Quibus deinde accessit *Dux Bavariæ* & his annis *Dux Hannoveriensis* quorum ea est amplitudo ditionũ & potentia, ut non minimis Regibus sint páres, & meritò à Regibus Fratrum nomine honorentur, ab omnibus Regali titulo *Serenissimi*. Præter hos ornant Germaniam cõplures, alii tam Spirituales, (Episcopi & Abbates) quàm sæculares, *Sacri Romani Imperii Principes*: qui honor subinde Imperatorum favore extenditur ad extraneos etiã. Principum Numerosã Coronã seqvuntur sexaginta S. R. Imperii Comites & Barones; 63. insignes & liberæ Civitates Imperiáles, Nobilium ingens copia, inter quos illi eximii, qui dicuntur *Immediata Imperii Nobilitas*, pariquè Comitib9 immunitate gaudent, Insuper Ordinum Militarium supremi Magistri duo.

11 Academiis compluribus floret

Rheni, do ktorych potym przyłączony *Xiaze Báwárſki*, á tych czáſow *Xiaże Hannowerſki*; ktorych ieſt táka władza, że ſą rowni Krolom, y ſłuſznie od Krolow tytuł máią Bráći, á od wſzyſtkich tytuł Nayiáśnieyſzych. Oprocz tych zdobią Niemce, wielu inſzych ták Duchownych (Biſkupow y Opátow) iák y świeckich S. Páńſtwá Rzymſkiego Xiążąt: ktory honor przez fawor Ceſárzá czáſem y do inſzych rozciąga ſię Kroleſtw; Po Xiążętách náſtępuią S. Páńſtwá Rzymſkiego 60. Komeſow y Báronow 63 znáczne y walne miáſtá Ceſárſkie, Szláchty wielka moc, między ktoremi ci nayznácznieyśi, ktorzy ſię názywáią. *Immediata Imperii Nobilitas* y rowne máią przywileie z Komeſami. Znáyduie ſię tákże 2. miſtrzow, naywyżſzych Káwáleryi dwoiákiey.

11 *Niemieckie* Páńſtwo zdobią A-

kádemie między ktoremi pryncypálnieysze są, Wiedeńska, *Práska*, *Kolońska*, *Lowáńska*, *Moguntska*, *Leodyiska*, *Lipska*, *Basileeńska*, *Trewirska*, *Ołomucka*, *Fryburska*, *Argentoracka*, *Dylingáńska*, *Ingolstádyeńska*, *Herbipolska*, *Frankwortska*, *nád Odrą*.

12. Między miástámi wyższych Niemiec máią *Wiedeń* zá nayobronnieyszy, *Ulmę* naybogatszą, *Auszpurg* naypięknieyszy, *Prágę* nawiększą *Frankwort* nád Menem rzeką, kupieckim hándlem nayozdobnieyszy, *Noremberge* rzemieśnikow biegłością, *Trewir* Starożytnością, znáczne, *Kolonia Agrypina* iest drugi Rzym Niemiecki dla murow 83 Wieżami ufortyfikowánych szerokośći, budynkow ozdoby, Kośćiołow wielośći, S. Reliqwii (obfitośći naybardziey SS. trzech Krolow Oryentalnych y iedenaśćie tyśięcy Pánien) y dla wolnośći od herezyi.

Dla

Germania, quarum præcipuæ ſunt: *Viennenſis*, *Pragenſis*, *Colonienſis*, *Lovanienſis*, *Moguntina* *Leodienſis*, *Lipſienſis* *Baſileenſis*, *Trevirenſis*, *Olomucenſis*. *Friburgenſis*, *Argentoratenſis*, *Dilingana*, *Ingolſtadienſis*, *Herbipolienſis*, *Francofurtenſis ad Oderam*.

12. Inter Urbes Germaniæ Superioris, fertur *Vienna* munitiſſima, *Ulma* ditiſſima, *Auguſta* elegantiſſima, *Praga* maxîma, *Francofordia* ad Mænum Emporiô nobiliſſima, *Norimbergia* artificum ſolertiâ *Treviri* vetuſtate inſignes. *Colonia Agrippina* pro Germaniæ Roma habetur, tum ob multitudinem Civium, tum ob amplitudinem Mænium, 83. Turribus munitorum; Ædificiorum ſplendorem, Templorum multitudinem, Sacrorum Lipſanorum copiam, (præſertim *Sanctorum trium Regum*, & *undecim millium Virginum*) & immunitatem ab hæreſi longè

latèq; circumfusa, undè & Sanctæ nomen meritò obtinuit. Templa numerantur ibi tot, quot dies anni. Diecæsis Coloniensis sub Sigismundo Cæsare, habuit Parecias 1760 Monasteria 350 Sacerdotes 17000.

13 Pontes in Germania celebriores sunt *Ratisbonensis*, supra Danubium ingentis operis, *Misnensis*, ferè pensilis, *Basileensis* supra Rhenum marmoreus *Pragensis*, lapideus supra Moldavam ulnarum 872.

14 Turres famosæ sunt: *Viennensis*, ad Basilicam Sancti Stephani, pedum 4343. cum dimidio; *Heldeshemiensis* ad Ecclesiam Cathedralem aurô solidô tecta; *Pragensis* insigni horologiô instructa; *Monasteriensis* ad Ecclesiam Sancti Lamberti, è qua Turri pendet è cavea Rex Anabaptistarũ obsidione captꝰ

15 Divisit *Germaniam*, universam *Carolus Magnus*, in Superiorem & Infe-

Dla czego Swiętey Jmię słusznie otrzymáłá. Kośćiołow tyle tám liczą, ile dni w Roku, Dyecezya Kolońska zá czásow Cesarzá Zygmuntá miáłá Páráfii 1760 Klasztorow 350. Xięży 17000.

13 Mosty sławnieysze w Niemcách są *Ratysbońska* ná *Dunáiu* kosztowney roboty, *Misneńska* właśnie wiszący, *Bazyleeńska* ná Renie mármurowy, *Práska* kámienny ná Mołdáwie, ktorego łokći iest 872.

14 Wieże te są sławne, *Wiedeńska* przy Kośćiele S Szczepaná ná stop 4'43. y puł. *Hildeschemieńska* przy Kátedrálney Bazylice, szczerym złotem pokryta. Práska znácznym przyozdobiona zegárem. Monásteryeńska, przy Kośćiele S. Lamberta; ná ktorey wieży wisi w klatce Anábáptistow Krol w oblężeniu wźięty.

15. Rozdźielił cáłe *Niemieckie Páństwo Károl Wielki* na wyższe y niższe,

niżſze. Do wyżſzych Niemiec náznáczył *Helwecya, Alſácya, Swewia, Xięſtwo Witemberſkie. Báwárya, Frankonia, Pálatinatum Rheni, Czechy Morawia, Auſtrya, Styria, Karyntia, Karniole y Tyrol.* Do niżſzych Niemiec záś *wſzyſtkie 17. Niderlandzkich przyłaczył Prowincyi, Biſkupſtwo Leodieńſkie, Lotaryngia, Julia, Clivia Weſtfalia, Haſſia, Turyngia, Sáxonia, Miſnia, Luſacya, Slaſk, Margrabſtwo Brándeburſkie, Pomerania, Xieſtwo Meklemburſkie, Holſacya,* okrom trzech Arcybiſkupſtw, *Moguntſkiego, Kolońſkiego, Trewirſkiego.* Dźiś Niemiec niżſzych Jmieniem prawie ſam Niderland ſię rozumie, w cáłych Niemcách znáyduie ſię 20 millionow ludzi iáko wiádomi tego opiſuią.

16. *Helvecya* álbo Szwáycárſka ziemiá między wſzyſtkiemi Niemieckiemi Páńſtwy naywybornieyſza ſzczęśćiem y wolnośćią udárowána, o ktorey przyiaźń Nay-

więkſi

Inferiorem: Superiori dedit *Helvetiám, Alſatiam, Sveviam. Ducatum Vittenbergenſem, Bavariam, Franconiam, Palatinatum Rheni, Bohemiam Moraviam, Auſtriam, Styriam Carinthiam, Carnioliam, Tyrolim*, Inferiori attribuit *Belgicas omnes 17, Provincias, Epiſcopatum Leodienſem Lotharingiam, Jul am, Cliviam, Veſtphaliam, Haſſiam, Thuringiam, Saxoniam Miſniam, Luſatiam, Sileſiám, Marchiam, Brandeburgicam Pomeraniam, Ducatum Mecklebürgenſem, & Holſatiam* præter *Archiepiſcopatus Moguntinum, Colonienſem Trevirenſem.* Hodie Germaniæ Inferioris nomine, ferè ſolum *Belgium* venit. Germaniæ Univerſæ 20. circiter hominum millione s, tribuunt periti.

16. *Helvetia*, Provinciarum Germaniæ olim munitiſſima, feliciſſima, liberrima, cujus amicitiam Regum maximi & ampliſſimæ Reſ-

publi-

publicæ certatim exambiunt, quin & auri vi maxima mercatur, sola tempestatum & fluctuum Germaniæ velut è portu munitissimo spectatrix. Ipsi originem debet præcipua totius Germaniæ Nobilitas, majori ex parte illic primùm orta, & commorata, adeò deinde latè diffusa, ut Helvetiæ montes Romanæ Nobilitatis asylum, Germaniæ incunabula appellentur.

17 *Hispania* ultima terrarum *Europæ*, *Africam* versús & *Americam*, olim *Iberia*, specialem habet gloriam, 1mò. quòd ejus Rex *Catholici* elogiò honoretur; 2. quòd in èjusdem ditione sol nunquam occidat & juxta dictum Regis Persarum, solem habeat pro galero; 3. nullus unquam Monarcharum tam amplam habuit ditionem nemo tam feliciter gubernavit; 4. Hispania, dum arma longè lateq́, circum-

więkſi Monárchowie y obſzerne Rzeczypoſpolite ubiegáią ſię lecz y złotá obfitośćią wiele dokazuie, ſámá podczás burzy y náwáłnośći w Niemczech. iák ná brzegu im ſię przypátruiąc naybeſpiecznieyſza. Jey początek ſwoy powinien ſam wybor ſzláchty cáłych Niemiec, oni albowiem po wielkieyczęśći z támtąd wyſzli, tám mieſzkáli, ták ſię zás potym rozſzerzeli iż Szwáycárſkie gory Rzymſkiey ſzláchty fortecá y obroná, Niemiec pierwſze zrzodło názywaią ſię.

17. *Hiſzpania* oſtátnia z kráiow E*uropeyſkich* ku *Afryce, y Ameryce*, przedtym *Iberya* ſzczegulną ma chwałę, pierwſza iż ich Krol názywa ſię *Kátolicki*, wtora, że w iego Páńſtwie Słonce nigdy nie záchodźi, y według przyſłowia Krolá Perſkiego Słońcę ma zá kapeluſz. trzecia ze nigdy zá den z Krolow ani Ceſárzow niemiał ták ſzerokiego Páńſtwá, áni w ták odległym Páńſtwie ták ſzczeſliwie niepánował. Czwartą że Hiſzpánia lubo

lubo się dáleko y obszernie rozćią-
ga przez woyny, iednák od dá-
wnych czásow. sámá w pokoiu ieś
od granic tylko Francuskich czá-
sem bywa infestowana. Piąta z
we wszytkich czterech częściách
świátá, szeroko pánuie. Szostą, ż
w Ameryce niemniey Apostol-
stwem iáko y kupiectwem báwi się.
Ná sámym Zachodźie więcey niż
70. tyśięcy Kośćiołow, iest od Hi-
szpáńskich Krolow wystáwionych
iak pisze *Lohnerus* w Bibliotece, po
tym słowem: Kośćioł. Od Jákubá
záś Krolá w Hiszpánii wystáwionych
Kośćiołow 2. Tyśiace. Siodmą ze po-
chwała dána kiedyś *Hibernii* przed
tym iż byłá Oyczyzna SS, iuż teraz
do Hiszpánii należy

18 Dzieliłá się przedtym Hiszpánia
ná wiele Krolestw, iáko to *Legionenskie*,
*Kastelli, dawncy, y nowey, Aragonii, Portu-
gállii, álbo Luzytánii, Nawarry Granáty
Wálencii Toletu Gáieciy Algarbionu, Kata-
launii, Asturyi, Májoryki, Minoryki, Mur-
cii, y Korduby.* ktore iuż w iedną obro-
ciły się Monarchią, oprocz Luzytánii

fert: ipſa à multo jam tempore in Pace eſt, in confinibus Galliæ inquietatur. 5. in omnibus quatuor Orbis partibus latè dominatur. 6. In America non minùs Apoſtolatum, quàm mercatum exercet. In ſolò Occidente ſupra ſeptuaginta millia Templorum ab Hiſpaniæ Regibus erecta, ſcribit Lohnerus in Biblioth: tit: Templum, a ſolo Jacobo Rege in Hiſpania 2. millia. templorum erecta 7. Elogium datum olim *Hiberniæ*, quòd ſit *Patria Sanctorum*, jam occupavit Hiſpania.

18 Dividebatur olim in Regna complura; ut *Legionis*, *Caſtellæ Veteris*, & *Novæ*, *Aragoniæ Portugalliæ*, ſeu *Luſitaniæ*, *Navarræ*, *Granatæ*, *Valentiæ*, *Toleti*. *Galleciæ* *Algarbionum*, *Catalauniæ*, *Aſturiæ*, *Majoricæ*, *Minoricæ*, *Murciæ* & *Cordubæ*, quæ jam in unam Monarchiam coaluerunt, exceptâ Luſitaniâ.

19 In America præter multas amplissimas Insulas, tantum terrarũ pertinet ad Hispaniam, ut meritò Novus Orbis, ille tractus dicatur. Illud valdê mirum. quomodo natio non adeò populosa suffecerit tot populis subigendis, & in Officio continendis. Nam *Boterus, &* *Nicolosius*, vix decem milliones hominum ipsi tribuunt: è quibus centum septuaginta novem millia sunt Religiosi & Ecclesiastici. *Madriti* censentur hominum centum quinquaginta millia *Granata* in ambitu suo mille circiter turribus eminet. *Hispali* Magnificentissimum Beatissimæ Virginis Templum, in reditus annuos habet 120 millia aureorum quibus aluntur Ecclesiastici 400. *Archiepiscopus Toletanus* annuum proventum dicitur habere ducenta millia aureorum. *Hispalensis*, centum millia aureorũ.

19 W Ameryce oprocz wielu obſzernych Jnſuł, ták wiele źiem do Hiſzpánii należy: iż ſłuſznie tameczna kráiná nowym ieſt názwana świátem. To ieſt wielki dźiw, iáko ten narod niebárdzo ludny, wyſtárczył tyle ſobie podbić páńſtw, y w powinnośći utrzymáć Ponieważ *Boterus* y *Nicoloſius* ledwie 10000000. ludźi w Hiſzpanii liczą, z ktorych 179000. ſą Zakonnikámi y Duchownemi. W Mádrycie znayduie ſię ludźi około 150000, *Granata* w okrągu ſwoim zámyka około tyśiąc Wież. W Hiſzpalu bárdzo wſpániáły Nayświętſzey Pánny Kośćioł, do ktorego ieſt prowent roczny 120000. czerwonych złotych ktorym żyią Duchowni támeczni w liczbie czteryſtá O Arcybiſkupie Toletáńſkim powiedáią, iż ma intraty dwá kroć ſto tyśięcy czerwonych złotych, *Hiſpáleńſki* 100000. czerwonych zło-

złotych, w *Walencyi* chowaią Kielich wieczerzy Páńſkiey.

20 *W Hiſzpanii* znáyduią ſię trzy rzeczy podziwienia godne, 1. Miáſto ogniem otoczone, to ieſt *Madryt* ktorego mury z krzemienia ſą murowáne, 2. Moſt, na ktorym 10. tyśięcy bydłá ſię páśie: bo Rzeka *Gwadyaná* tyle mil ſpodem pod źiemią idźie, y potym znowu wypada. 3. Rzeká nád Moſtem płynąca álbo dukt wielki wody w Segobii.

Hollandia patrz pod tytułem *Belgium* ábo *Niżſze Niemce.*

21 *Hibernia Inſułá* przyległa do *Anglii* táką Kátolikow znáczna byłá pobożnośćią y ták wyborną cnotą, iż *Swietych Oyczyzna* názwána byłá. Zadna ſię tám nieznáyduie beſtya ſzkodząca, áni páiąk, áni żábá, y zkąd inąd przynieſio-

ne

Valentiæ aſſervatur Calix Cœnæ Dominicæ.

20 Jactat Hiſpania tria mirabilia; Civitatem igne circum datam, *Madritum* ſcilicet cujus muri è ſilicibus conſtructi. 2. Pontem, ſûpra quem decem millia pecorum paſcuntur: quia fluvius *Gvadiana* tot milliaribus infra terram fluit, ac tandem erumpit iterum 3. Fluvium ſupra pontem manantem, ſcilicet aquæductum copioſum *Segobiæ*.

Hollandia vide tit: *Belgium*, ſeu *Inferior Germania*

21 *Hibernia*, vicina Angliæ Inſula, tam multos verâ & vivâ Fidei eximiâ pietate, virtutemirâ præſtantes habuit Viros, ut *Sanctorum Patria* diceretur. Nullum in Hiberniæ Regno olim percelebri, reperitur animal noxium & venenatum, nec araneus quidem; aut

rana, & aliundè illatum, illico moritur. Vaccæ ibi lac non dant, nisi præsente vitulo, aut ejus simulacro. In Insulis *Arram*, corpora sub dio jácent incorrupta. Fons est quô loti canescunt. Insula est in lacu, propè antrum Sancti Patricii, in qua ægri mori non possunt, nisi deferantur ad illud littus.

22 *Italia*, Florentissima Europæ pars, longitudinis ducenta circiter magna milliaria Germanica habet, latitudinis minimè triginta duo milliaria *Ælianus* olim numeravit in ea Urbes 1166. inter quas *Sybaris*, quæ trecenta armatorum hominum millia eduxit contra *Crotoniatas*, teste *Diodoro & Strabone*, sed jam vix nomine superest. Undecimo Christi Domini sœculo *Gvido* de Italiæ Urbibus numeravit Civitates vastiores 700. hoc demum sæculo *Ricciolus* 434 quarum 300 sunt.

ne záraz zdycháią. *Hiberneńſkie* krowy mleká niedáią tylko gdy widzą cielę álbo iego podobieńſtwo. W Inſułách *Arram*, ciáłá pod Niebem leżą długo nienáruſzone. Zrzodło ieſt w ktorym gdy ſię umywáią, śiwieią ludźie. Jeſt *Inſulá* ná Ieźiorze, bliſko iáſkini S. *Patrycyuſzá*, w ktorey chorzy umieráć niemogą, poki do inſzego nie będą przenieśieni brzegu.

22 *Włoſkie Páńſtwo* w Europie árcy piękne y kwitnące, ktorego długość około 200. mil Niemieckich, ſzerokość naymnieyſza 32. mil ráchuie. Miaſt w tym Páńſtwie liczył przedtym Elianus 1166. między ktoremi Sybáris Miáſto ktore trzykroć ſto tyśięcy zbroynych ludźi przeciw *Krotoniatom* wyprowádźiło, według świádectwá *Dyodora y Straboná*; teraz ledwie Jmię Miáſtá tego zoſtáło. Roku Páńſkiego 1100. *Gwido* w Kśiążce opiſuiącey Włoſkie miáſtá, liczy obſzernieyſzych miaſt 700. tego

zás wieku *Ricciolus* 434. z ktorych 300
należy do Biſkupow. W tych miá-
ſtách y w cáłym Włoſkim Páń-
ſtwie liczy *Boterus* o koło dźiewięciu
Millionow ludźi; *Sabellicus* ledwo 7.
Millionow. Riccioli w ſwoiey Geográ-
fii z podźiwieniem mowi. *Dźiwna śmier-
telnośći ludzkiey odmiáná, cáłe Włoſkie
Páńſtwo teraz tyle ludźi liczy, ile ſię zá pá-
nowánia Auguſtá w ſámym znáydowáło
Rzymie.*

23. Lecz Szczupłość w liczbie ludźi
y miaſt, obficie ſię nadgradza, prero-
gátyw wielośćią, ktore z podwyżſzone-
go ná PIOTROWĄ Stolicę Miáſtá ná cá-
ły ſpływáią kray. *Na tę álbowiem chwa-
łę wywyżſzony widźiemy że ſię ſtawſzy
narodem Swiętym, Ludem wybranym, Miá-
ſtem Kápłáńſkim y Krolewſkim, obſzernie-
ſzą ma władzą przez Religią Boſką, á niżé-
li przez pánowánie przedtym źiemſkie, lu-
bo bowiem wielą pomnożone zwycięſt wy-
prawo pánowánia ſwego ná źiemi, y morzu
rozſzerzyło, mniey to iednák ieſt co mu pra-
cá woienna podbiłá á niżeli to co pokoy
Chrześćiáńſki poddał. iáko wyráźił
wielki* LEO.

sunt Episcopales, In his & totá Italia numeravit *Boterus* novem circiter milliones hominum; *Sabellicus* vix septem *Ricciolus* in sua Geographia exclamat, *O stupendam humanæ mortalitatis vicissitudinem ducentorum olim millionum Italiam nunc totam ad eum numerum redactam esse, quem sola* Roma *sub Augusto implevit.*

23. Cæterum defectus hominũ Urbiumq; numero, abundè compensatur prærogativarũ excessu, quæ ex elevata in *Petri* Sedem Urbe, in universam derivantur Regionem. *Eò enim gloriæ provectam videmus ut effecta Gens Sancta, Populus Electus Civitas Sacerdotalis & Regia, latiùs præsideat Religione divinâ quàm olim dominatione terrenâ. Licet enim multis aucta victoriis jus Imperii sui terra mariq; protulerit, minùs tamen est, quod ei labor bellicus subdidit, quam, quod pax Christiana subjecit, ut notavit magnus LEO,*

24 Ex Urbibus *Italiæ*, vulgo dicitur *Roma* Sancta, *Neapolis* Nobilis, *Venetiæ* Opulentæ *Genua* ſuperba Ædificiorum ſplendore; *Mediolanum* amplum, *Bononia* Fertilis, *Ravenna* Vetuſta, *Padva* Docta, *Florentia* Pulchra, *Loretum* Floridum, á Sancta *Æde Nazarena*, in qua *Radix Jeſſe* flore Divinô effloruit.

25 *Sancta eſt Roma*, Officio Sanctiſſimô *Vicarii Chriſti*, Sanctorum *Apoſtolorum*, & aliorũ præcipuorũ Sanctorũ Corporib9, depoſitis variis aliis Sacris reliquiis, innumerabiliũ Martyrũ Sangvine, Eccleſiárũ & Religioſorũ multitudine, Conſtitutionum deniq; quæ pro univerſa Eccleſia, in materia Fidei, & morum inde emanant, Sanctitate.

26 *Nobilis eſt Neapolis*, tum Ædificiorum ſtructurâ, tum Nobilium copiâ. In Regno, Neapolitano quadraginta quatuor Duces & Prin-

cipes

24 Między Włoſkiemi miáſtámi poſpolicie názywa ſię *Rzym* Swięty *Neapol* Szláchetny, Wenecya bogátá, *Genuá* wynioſła (ozdobą Budynkow) *Medyolan* obſzerny, *Bononia* zyzna, *Rawenná* ſtárożytna, *Padwa* uczona, *Florencyá* piękna, *Loret* kwitnący, iż tám Domek S. ieſt przeniesiony z *Názáretu*, w ktorym Korzeń Jeſsego Boſkim zákwitnął Kwiatem.

25 *Swięty ieſt Rzym*, Urzędem Nayświętszym Námieſtniká Chryſtuſowego, SS. Apoſtołow y inſzych oſobliwych Swietych ciałami tám złożonemi, y wielu inſzemi Swiętemi Relikwiámi, niezliczonych Męczennikow krwią, Kośćiołow y Zákonow mnoſtwem, Konſtytucyi świątobliwośćią, ktore z tamtąd w máteryi, do wiáry należącey ná wſzyſtkie Kośćioły wychodzą.

26 *Szlachetny ieſt Neapol* ták ſtrukturą Budynkow iáko też wielośćią Szlachty. W Krołeſtwie Neapolitáńſkim 44.

Xiążąt40Margrabiow54.Hrábiow 1400 Báronow liczą. Ale tę wielość Szláchty poczęśći szpeci mnostwo Graczow, poniewaź Roczna Dániná od kart, w ktore gráią, czyni 1530 czerwonych złotych, Cáłego Krolestwá prowent roczny 23 millionow y 50000. czerwonych złotych przychodzi. Ażeby delicyámi *Kámpánii* nierozpuścili się Neápolitáńczykowie, powśćiąga ich Ognisty Wezuwiusz, ktory temperuie krew S. Jánuaryuszá Męczenniká.

27 *Wenecya* nie bogáctwa sáme zdobią; ále miástá dźiwna struktu rę wielką milą odległego od brzegu. Kánałow ma 466. y insuł 60. Mostámi łączy się ktorych iest 400, w Kośćiele naypierwszym Swiętego Márká, iest Wieża máiąca

cipes, quadraginta Marchiones, quinquaginta quatuor Comites, 1400. Barones numerantur. Sed hanc Nobilium copiam obſcurat aliquantùm copia luſorum? ſiquidem annuũ vectigal à ſolis chartis luſoriis imporat 1530. aureos. Totius Regni proventus annuus, ad viginti tres milliones; & quingenta millia.aureorũ aſcendit Deliciis *Campaniæ*, nè diſſolvantur Neapolitani,coërcet ignivomus *Veſuvius*, *Veſuvio* frigidam Sangvis Sancti *Januarii* Martyris affundit. Archiepiſcopos habet viginti, Epiſcopos, ducentos & ſeptem.

27 *Venetam* Liberrimam Rempublicam, non opes tantùm commendant, ſed etiam mira Urbis ſtructura, magno milliári avulſæ à continente. Canalibus 466. in Inſulás 60 diſtingvitur, & pontibus conjungitur 400. In Templo Primario San-

&i Marci Turris ad pedes Geometricos 250. in altum aſcendit, Pavimentum ſpecioſiſſimô marmore ſtratum, & armamentarium viſendum cum eximia *Cardinalis Beſſarionis* Bibliotheca habet.

28 *Genua* ſic Ædificiis ſuperbit, ut in platea, quæ nova dicitur, nulla ſit domus, in qua non poſſit Rex, vel Potentiſſimus quiſq; Princeps hoſpitari pro dignitate. Similibus non paucis Palatiis etiam Suburbia gloriantur.

29 *Mediolani* amplitudinem. Arx ferê totius Orbis munitiſſima ſpectabiliorem facit, ſed magis rara Eminentiſſimi Cardinalis, & Archiepiſcopi Mediolanenſis, Sancti *Caroli Boromæi* Sanctitas.

30 In *Italia* laudatur marmor *Liguſtricum*, cryſtallus *Veneta*, equi *Neapolitani*, Vinum *Setinense*, Falernum, Albanum, Maſſicanum, &c.

250. łokci Geometrycznych wysokośći, posadzká z wybornego mármuru, Arsenał godny widzenia, y Biblioteká Kárdynałá Bessáryona.

28 *Genua* ták się budynkámi szczyci, iż ná Ulicy, ktora się nową zowie, niemász żádnego Domu, w ktorym by Krol y naymozniey szy Xiążę niemogł stáć gośćiną, tákiemiz Páłácámi przedmieśćia się szczycą.

39 Medyolánu obszernosć, Zamek práwie ná cáłym świecie nay mocnieyszy, ozdobnieyszą uczynił, ále bárdźiey, osobliwá Kardy nałá y Arcybiskupá S. Károlá, Boromeuszá świątobliwość.

30 *We włoszech* chwalą mármur *Ligustycki*, Krzyształ *Wenecki*, konie *Neapolitańskie*, Winá *Setyneńskie*, *Falernu* Albáńskie, y Máſsykánskie &c

31. Páńſtwa *we Włoſzech* ſą wielorakie naprzod Pápieżá Rzymſkiego, do ktorego náleży tá część Włoch, ktorą názywáią *Status Eccleſiáſticus* w ktorym ieſt 1. Látium álbo Powiat Rzymſki w ktorym ieſt Głowá świátá *Rzym*, *Tuſculum*, *Alba*, *Triwoli*, *Oſtia*, *Tiberiná*, y inſze 2. *Patrimonium*, to ieſt Oyczyſte niby Dobrá S. Piotrá, gdźie ieſt *Viterbium*, *Civita Vecchia*, przedtym *Centumcellæ*, *Peruſia*, *Orvietum*, Xęſtwo de *Caſtro Bracſianum* &c. 3. Xięſtwo Spoletáńſkie, álbo Umbria w ktorym *Spoletum*, *Nuſerya Eugubium*, *Fulgininm*, *Aſſyz*, *Interamnia*, *Narnia* *Gora Falconis*, &c 4. Xięſtwo *Urbinas* w ktorym *Urbinum* *Fanum*, *Piſaurum* *Senegallia* &c 5. *Marchia Anconitana*, w ktorey Ankoná *Macerata*, Loret, *Recanetum*, *Fabrianum* &c Port Ankoná, ták tám ſławny ieſt że ſię ná nim tá przypowieść zprawdzá: *Jeden Piotr w Rzymie*, *iedná*, *Wieża w Kremonie*, *ieden Port w Ankonie*. 6 *Romániola* przedtym Flaminiá w ktorey *Ravenna* *Ariminum* *Forum* Liviuſzá álbo *Forli*, *Imola*, *Ceſena* &c.

7. Po-

31 In Itâlia Dominia, imo *Pontificis Romani*, ád quem ea pertinet pars Italiæ, quæ *Status Ecclesiasticus* dicitur, in quo sunt: 1mo. *Latium* seu Territorium Romanum, in quo Caput Orbis *Roma*, *Tusculum*, *Alba*, *Trivoli*, *Ostia Tiberina* 2do. *Patrimonium Sancti Petri:* in quo *Viterbium*, *Civitas Vechia*, olim *Centum Cellæ*, *Perusia*, *Orvietum* Ducatus *Castro Bráccianum &c.* 3tio. Ducatus *Spoletanus Nuceria*, *Eugubium*, *Fulginium*, *Assisium Interamnia*, *Narnia*, *mons Falconis*, 4to. Ducatus *Urbina* in quo *Urbinum*, *Fanum Pisaurum*, *Senegalia*, *&c.* to. *Marchia*, in qua *Ancona Macerata*, *Loretum*, *Recanetum*, *Fabrianum*, *&c Portus Anconæ* tam celebris est, ut proverbio locum dederit: *Unus Petrus in Roma una Turris in Cremona, unus Portus in Ancona.* 6to. *Romaniola*, olim *Flaminia*, in qua *Ravenna*, *Ariminum*, *Forum Livii*, *Imola &c.* 7mo.

Terti-

Territorium Bononienſe, 8vò. *Ducatus Ferrarienſis* Habet præterea Pontifex Romanus in Regno Neapolitano *Beneventum*: in Gallia, Ducatum *Avenionenſem* &c. 2do Regis Hiſpaniæ erat Regnum Neapolitanum Ducatus Mediolanenſis, & quædam loca munita in *Tuſcia*, & in Statu *Genuenſi*. Sed regnum dictum, proprio nunc Regi CAROLO, reliqua dominia variis parent.

3tiò Reipublicæ Venetæ, eſt *Status Venetus*, *Marca Treviſana*, *Iſtria*, *Forum Julium* & pars *Lombardiæ*.

4tò Magni Ducis Hertruriæ eſt Ducatus *Florentinus*, cum Territorio *Piſano & Senenſi*. 5tò. Ducis Sabaudiæ, præter Sabaudiam eſt *Pedemontium*. 6tò Genuenſis Reipublicæ, præter *Liguriam* eſt *Corſica Inſula*. Reliqua poſſidet Dux Parmenſis, Mantuanus, Mutinenſis, Mirandulanus, Archiduces Auſtriæ; in *Iſtria & Foro Julio*; Reſpublica Lu

7. Powiat Bonońſki 8 Xięſtwo Ferrarſkie. Ma oprocz tego Papież Rzymſki w Kroleſtwie Neapolitáńſkim *Benewent*, we Fráncyi Xięſtwo *Awenioneńſkie*, &c. 2. Królá Hiſzpáńſkiego było Kroleſtwo Neápolitáńſkie, Xieſtwo Medyoláńſkie, y niektore mieyſcá ufortifikowáne w Tuſcyi y w Stanie Genueńſkim ále Kroleſtwo pomienioma teraz Królá właſnego Károlá Inſze Páńſtwá, pod rożną ſą władzą 3 Do Rzeczypoſpolitey Weneckiey należy *Status* Wenecki *Marca Trevisiná*, *Iſtria Focum Julium*, y część Lõbárdyi. 4. Wielkiego Xiążęciá Hetruryi, ieſt Xięſtwo Florentyńſkie z Powiátem Piſáńſkim y Seneńſkim 5. Xiążęciá Sabaudyi okrom Sabaudyi ieſt *Pedemontium*. 6 Do Genueńſkiey Rzeczypoſpolitey okrom Liguryi należy Wyſep *Corſica* názwány: Oſtátká ſą Poſſeſſorámi, Xiążę Pármeńſki, Mántuáńſki, Mutyneńſki, Mirándulańſki, Arcy-Xiążętá Auſtyi, *W Iſtryi in foro Iulio*

lio. Rzeczpoſpolita Lucenſka y Szwáycarſka.

32 W cáłych Włoſzech, Arcybiſkupow z Biſkupámi liczy ſię 300 Akádemii 20. *Rzymſka Pátáwinſka, Bonońſka, Pádewſká, Neápolitáńſká, Salernitáńſka, Piſańſka, Medyolańſka, Seneńſka, Bonońſka, Turynſká, Peruzynſka Florentſka, Macerátſka, Mantuáńſka, Parmenſka Meſſáneńſka Katánenſka, Kálárytáńſka.*

Litewſkie Wielkie Xieſtwo patrz pod tytułem *Polſká*

33. *Luzytániá* Krolestwo ábo *Portugallii* właſnemu krolowi doſtáło ſię w rządy około Roku Páńſkiego 1100 Alphonſowi I. z Hrabi *Lotáryńſkiego* y Corki Królá *Kaſtelli* zrodżonemu. Swe w Europie ſciſłośći, ſtárániem rozſzerzenia wiáry Swiętey Katolickiey rozciągnęło obſzernie, w Indyach Zachodnich (gdźie znácznie wielką w *Ameryce Brazylią* ma pod ſwą władzą)

censis. & Helvetica.

32 Italia universa numerat Archiepiscopos cum Episcopis trecentos, Academias viginti: *Romanā Patâvinam, Boloniсam, Ferrariensem, Pervanam, Neapolitanam, Salernitanam, Pisanam, Mediolanensem, Senensem, Bononiensem; Turinensem, Perusinam, Florentinam, Maceratensem, Mantuanam, Parmensem, Messanensem. Catanensem, Calaritanam.*

Lithvaniæ Magnus Ducatus, vide tit: *Polonia.*

33 *Lusitaniæ* Regnum seu *Portugalliæ*, proprium Regem nactum est, circa Annum Domini 1100 Alphonsum I. ex Comite *Lotharingiæ*, & Filia Regis *Castellæ* natum Suas in Europa angustias, studiô dilatandæ Religionis Sanctæ Catholicæ ampliavit vastissimè, in Indiis Occidentalibus (ubi amplissimam possidet *Brasiliam*, in *America*)

ubi

ubi complures easq́; opulentas numerat Provincias, præter varias Insulas in Oceano, & Emporia. In Africa Habet Archiepiscopos tres, Episcopos 13. Academias tres: *Conimbricensem*, *Eborensem*, *atq́; Lisbonensem*, *seu Ulissiponensem:* 5 Duces, 30 Comites, 7. Marchiones.

34 *Moschovia* continet quatuor Regna, scilicet *Casaniæ*, *Astracaniæ*, *Bulgariæ Sibiriæ* Viginti quatuor Ducatus, inter quos eminent: *Novogrodia*, *Volodimiria*, *Rezanum*, *Smolenscum*(cujus Metropolis insigni mœnium crássitie gloriatur) & *Kiiovia* ubi Græca Academia & ingentes subterraneæ cryptæ, Monachorum què copia. Duo Principatus, 15. Dominationes & Regiones 4. quæ jam ad confinia Tartarosinensis Imperii excurrunt jam ad mare album Orientale Caspium & ad Pontum Euxinum terminantur. Famo-

władzą) y Wſchodnich gdźie wieleá oraz bogátych liczy Prowincyi, procz roznych Jnſuł ná Oceánie, y portow kupieckich w Afryce Ma Arcybiſkupow 3. Biſkupow 13 Akádemii 3. *Konimbrycéńſka*, *Eboreńſka* y *Lizbońſka* piąciu Xiążąt 30. Hrabiow śiedmiu Margrafow.

34 *Moſkwa* źamyka cztery Kroleſtwá *Kázanu*, *Aſtrákánu*, *Bulgárii*, *Sibiryi*, 24 Xięſtw między ktoremi znácznieyſze ſą *Nowogrodzkie*, *Włodzimierſkie*, *Rozáńſkie*, *Smoleńſkie*, (ktorego miáſto Stołeczne, znáczną murow grubośćią záſczyca ſię) y *Kiiowſkie* gdzie Ruſka Akademia, wielkie podźiemne pieczary, y znáczna Czercow liczbá Dwá inne Xięſtwá 15 Páńſtw y kráin 4. ktore częścią do gránic Tátárſkich Chinenſkiego Páńſtwa rozciągáią ſie, częśćią też ku morzu białemu, Wſchodniemu Káſpiyſkiemu y ku morzu czarnemu; kończą ſię.

Sła-

70

Sławny wielce w Moſkwie ieſt Port *Archaniola*, y forteca *Peterburſka*, Futer nayprzednieyſzych wielka obfitość oſobliwie ſobolow Szerokość tego Páńſtwá ieſt mil 450 długość mil 800.

35 *Palestyná* ábo ziemiá Swięta, sławna w Syryi krainá ináczey Chánánea álbo ziemiá *Chánaan*, názwána, *od Chánaána* Syná *Chámá* wnuká *Noégo* Z roſkázu y mocy Boſkiey, podbił ią ſobie *Jozue* zábiwſzy 31. Krolow, á potym rozdźielił na dwánaśćie pokolenia Synow Izráelſkich Długość iey od pułnocnego Miáſtá *Dan*, do pocżątku Gory *Lybanu* rozćiąga ſię ku połudmowi aż do *Berſábee* Miáſtá. yledwie przechodźi mil 67. ktorych co godźiná iednę uiecháć moze. Szerokość od Zachodu y Morzá wielkiego álbo *Mediterraneum* nazwánego aż do Wſchodu do Jordanu rzeki, nie czyni tylko tákichże m 130 Polſkich Niemieckich, ále między ták wielką

mosissimus in Moschovia est Portus *Archangel:* & Fortalitium *Peterburgense* pelliumq; præstantissimarum ingens copia. præsertim zebellinarum. Latitudo hujus Imperii est milliariū 450, longitudo 800.

35 *Palestina,* seu Terra Sancta, Nobilissima *Syriæ* Regio est aliás *Chananæa,* seu Terra *Chanaan,* dicta á *Chanaan* filio *Cham* filii *Noá* DEI jussu & potentia subegit eam *Josve* Regibûs *31* occisis divisitq; 12 Tribubus Filiorum Israel. Longitudo ejus ab Aquilonari Civitate *Dan,* ád radices montis Libani sita; meridiem versùs, usq; ad *Bersabee* Civitatem vix excedit milliaria sexaginta septem, quæ singula unius horæ itinere confici possunt. Latitudo ab Occidente, & Mari Mediterraneo in Orientem usq; ad Jordanem fluvium non excurrit ultra triginta milliaria Germanica &

ca & Polonica; ſed intra tantas ter minorum anguſtias infinitum con tinebat populum.

35 Idonei Authores apud Patrem Nicolaum Lancicium S. J. *Opuſc*; 120 *n.* 58. tempore Davidis ſolorum Sacerdotum numerant ibi plura, quám 120. millia. Levitarum autem plus, quàm 600. millia Quod Regnum Chriſtianum, licet decuplo majus: tot alit Chriſti Miniſtros? & tamen Politici queruntur: Regna gravari multitudine Spiritualium, eorumq; nimias eſſe opes. Sacerdotûm & Levitarum illorum longè majores fuiſſe demonſtrat idem Pater Lancicius a n. 61 productis 20. ſpeciebus variorum proventuum, jure Divinô ipſis aſſignatorum. *Non divitiæ Spiritualium, ſed avaritia ſæcularium, luxus, fraudes, & rapinæ exinaniunt Regna.*

36.

ściſłością mieyſca, znáydowáłcſię ludźi bárdzo wiele.

36 Sławni Autorowie u W. X. *Lancycego* w Książce *Opuſculo* 20 *numero* 58 zá czáſow Dawidá ſámych Kapłánow liczą tám więcey niż ſto dwádźieśćiá tyſięcy inſzych záś Lewitow więcey niż 600000. Kto też Krolestwo Chrześćiáńſkie choćiaż dźieśięć rázy większe tyle żywi ſług Boſkich; á iednák ſkárzą ſię polityci iż Krolestwa ſą obciążone przez wielką liczbę Duchownych y wielkie ich bogáctwa, kápłánow y Lewitow támtych nierownie większe percepty pokazuie tenże *Lancycius* ráchuiąc rożne y bogáte dochody y prowentá Práwem Boſkim im náznáczone. *Nie bogáctwá Duchownych, ale tákomſtwo Swieckich, rozpuſtá, oſzukania y zdźierſtwá, wniwecz obrácáia Krolestwá.*

37. Pochwałę Ziemi mlekiem y miodem płynącey otrzymáłá Palestyná od samego BOGA dla osobliwego Niebá utemperowania, po wietrza zdrowośći, bydłá, ptastwá, ryb, zboż winá, oleiu, Cukru, Bal sámu, fig Pomagránat wielośći, we sołych Pol, Gor, Rzek, Miast, Zamkow, Wśi Ludźi, wielkiey liczby, zgoła wszystkich rzeczy wielkiey obfitośći, iż z sámym Ráiem mogłáby certowáć, ponieważ tam się znaydowáło drzewo życia to iest Krzyż Zbáwiciela.

28. Sławnieysza iest pochwałá Ziemi S. że Błogosłáwione tamto Krolestwo tym się zászczyca iż nie sámych tylko Pátryárchow iest Kolonią. Prorokow mieszkániem y Swiętych Krolow Oyczyzną ále też sámego BOGA, ktory się stał człowiekiem, przyięło rodzącego się, zywiło urodzonego. Sáme miało

wiá-

36 Elogium Terræ, *lacte & melle manantis Palæſtina* ſortita eſt ab ipſo D. DEO, ob ſingularem Cœli temperiem, optimi aëris ſalubritatem, pecorum, avium, piſcium, frumenti vini, olei, ſacchari, balſami, ficuum malorum granatorum copiam amœniſſimorum camporum montium, fluviorum, nemorum, Urbium Caſtellorum, pagorum, hominum frequentiam, omnium deniq; rerum abundantiam, & præſtantiam, ut cum ipſo Paradiſo in certamen venire potuerit; ſiquidẽ illi nec *Lignum Vitæ* defuit, *Crux* nempe *Salvatoris*

37 At ſublimiùs eſt Elogium *Terræ Sanctæ*, quòd non ſolùm Patriarcharum fuerit Colonia Prophetarum Domicilium, & Sanctiſſimorũ Regũ Patria, ſed IPSUM CARO FACTUM DEUM excepe rit Naſcentem, aluerit Natum, cum

hominibus converſantem portave
rit; quod ſolá Myſteriorum maxi
morum conſcia, Divinis & lachry-
mis, & ſudoribus, & ſangvineis-
fontibus ſanctificari promeruerit
quod quem vivum velut ulnis por
taverat, mortuum triduo viſceri-
bus ſuis geſtaverit, & rurſus vivum
Mundo reſtituerit; denique Glo-
rioſiſſimum Triumphatorem Cæ-
lo reddiderit, pro ipſo Divinum Pa
racletum receperit, & Apoſtolorũ
prædicatione, virtutibus, ac mira-
culis prima fuerit exculta, & illu-
ſtrata.

39 Hujus *Paleſtinæ* ſeu *Terræ Sanctæ* Flos, Gemma & corona fuit *Hierosolyma*; Civitas DEI electa, fundata in Montibus Sanctis, feliciſſima Cæli ſoliq; bonitate, Ædificiorum ſplendore admiranda. Domina Gentium, à rivulo Ægypti, uſq; ad fluvium magnum Euphratem; deniq;

Divi-

wiádomość" nayſkrytſzych taię-
mnic. Boſkiemi łzami, potem, y
krwáwemi zrzodłámi zaſłużyło
ſobie być poświęcone. ktore żyią-
cego noſząc umárłego po 3. dniách
światu żywego oddáło, potym nay
ſłáwnieyſzego zwyćiężcę Niebu
wrociło; miaſto niego Duchá Nay
świętſzego przyimuiąc Apoſtol-
ſkim Kázániem cnotámi y cuda-
mi, naypierwſze ieſt wſłáwione.

39 Tey *Paleſtyny* albo *Ziemi Swie-
tey* Kwiatem, perłą y Koroną byłá
Jerozolimá, Miáſto od BOGA wy-
bráne, wyſtáwione ná gorách Swię-
tych, ſzczęsliwe Niebá y Ziemi
dobrocią, budynkow ozdobą cu-
dne, Páni Národow, od ſtrumie-
nia *Egyptu*, aż do Rzeki wielkiey
álbo *Eufrátu* słowem *Miáſto* z Bo

ſkicego wyroku *doſkonale ozdobne po ciebie cáłey źiemi Toren, 2.* Powiedáą iż ią poſtáwił *Melchiſedech* Krol y Kápłan, y po Hebráyſku názwana *Salem* po Grecku *Solimá*, ktorą potym oblegſzy Jebuzei doſtáli, y trzymáli lat 800. y więcey, poki ią nie odebrał Krol Dawid z Ludem Izráelſkim. Zámek u niey wyſtáwił bárdzo obronny y przeſtronny Krol Dáwid; Kośćioł podźiwienia godny y bárdzo bogáty, *Sálomon*, inśi Krolowie Pałácámi, budynkámi, wieżami, ktore z ſámego były wyſtáwione marmuru, ták przyozdobili, iż między cáłego Swiatá Miáſtámi cudem było o czym piſze *Adrichomiuſz w kśiedze Theatrum Ziemi Swiętey*,

40 W tey ozdobie kwitnełá Jerozolimá lat 400. y więcey, ktora w około 50. ſtay miáła foſſę z cioſowego kámieniá, ná 60. ſtop głęboką, ſzeroką ná 250. w ktorey zoſtá-

wa-

Divinô Oraculô. *Urbs perfecti decoris; Gaudium universæ Terræ. Thren: 2* Condita primùm fuit à Melchisedech Rege & Sacerdote, postea à Jebusæis occupata, annis ampliùs 800. áb eis possessa, demùm à Davide Rege Israelis expugnáta, ab eo Arce munitissimâ, à Filio ejus Salomone Templo admirandô & opulentissimô, ab aliis Regibus, Palatiis, Turribus ex candido marmore exornata est adeò, ut totius Orbis esset miraculum, teste *Adrichomio in Theátro terræ Sanctæ.*

40 Hoc ornatu & splendore floruit Hierosolymá annis 400. & ultrá habens circuitum quinquaginta stadiorum, & per gyrum Urbis fossam in lapide excissam sexaginta pedum profunditate, latitudine verò 250 in qua commorabantur hominum circiter centum 50 milliá. Per impietatem populi oc-

occupavit eam, & funditùs evertit *Nabuchodonoſor* Rex *Babylonis*, ita ut Arx *Sion* quaſi ager araretur, & Hieruſalem unus lapidum acervus eſſet; Mons, in quo Templum fuerat, abierit in ſylvam & juxta Sanctum Hieronymum, nec avis volaverit, nec beſtia per eam tranſierit. Poſt 70. annorum deſolationem favente *Cyro Perſarum & Medorum Rege*, Urbis reſtaurata eſt à *Neemia*, & poſtea à Machabæis & Herode magnificè exornata unâ cum Templo; floruitq; glorioſa, donec in vindictam Divini Sangvinis á *Tito Veſpaſiano* everteretur funditùs, cæſis undecies centenis Judeorum millibus. Tres ſolùm integræ relictæ ſunt Turres ſpecioſiſſimæ, ab Herode extructæ, ut monumentum eſſent perpetuum fortitudinis *Romanorum*, & impietatis *Judæorum*, ſed has ipſas poſt annos

wáło ludźi ná pułtorá kroć ſto tysięcy Dla niezbożnośći ludu, dobył go y z fundámentu obalił *Nábuchodonozor* Krol *Bábilońſki*, ták iż w Zamku *Syonie*, ták oráli, iáko ná roli y Jerozolimá, tylko mogiłą kámienną zoſtáła: gorá, ná ktorey Kośćioł był, w las obrocona, y świadczy Hieronim S. iż tamtędy áni ptak przeleciał, áni zwierz przeſzedł Po 70 lat dezolácyi za pobłażeniem *Cyruſa Perſkiego y Medow* Krolá, reſtaurowáne miáſto od *Máchábeuſzow* y *Heroda*, przyozdobione wraz z Kośćiołem kwitnęło chwálebnie, poki ná zemſtę, zá krew Boſką od *Tytá Veſpaſiáná* nie było zupełnie wywrocone, gdźie zabito iedenáśćie kroc ſto tyśięcy żydow. Trzy tylko nienáruſzone zoſtáły wieże, od Herodá wyſtáwione, áżeby były wieczną pámiątką potencyi Rzymſkiey y niezbożnosci żydowſkiey. Ale

też ſame wieże po 65 lat gdy rebellizowáli Zydźi, wywrocił *Ælius Adrianus* Ceſárz, roſkazawſzy, mieyſce ná ktorym Miáſto, ſtało, poſypać ſolą. Inſze iednák w bliſkośći wyſtawił Miáſto murámi iego opálawſzy Gorę Kálwáryiſką y Grob Páńſki, ktore *Æliam Capitolinam* zwáć kazał. Ná bramie, przez ktorą do *Betleem* chodźili, wieprzá z mármuru wyciąć kazał, dla náśmiewánia ſię z Zydow, ktorym, wyrokiem ſwym zákazał, żeby w tym Mieśćie więcey niepoſtáli, y żeby z iakiego mieyſcá wyżſzego ná nie pátrzyli.

41 Przyſzło to Miáſto potym pod władzą Chrześćiáńſką, owſzē ieſzcze za czáſow Konſtántyná Wielkiego był tam Biſkupem Mákáryuſz, do ktorego liſty od tegoż Konſtántyná, o zbudowánie Kośćiołá wſpániáłego ná mieyſcu Grobu Páńſkiego piſane, znáyduią ſię u *Bàroni-*

sexaginta quinq; rebellantibus Judæis domitis, diruit *Ælius Adrianus* Imperator, Jussitq; locum Civitatis sale aspergi, *Æliam* tamen priori vicinam ædificavit Civitatem, intra ejus mœnia includendo montē *Calvariæ & Sepulchrum Domini*, quā *Æliam Capitolinam* vocári voluit, In fronte portæ, quâ *Betehlehem* ib tur suem in marmore sculpsit, ad ignominiam *Judæorum* quibus edictô prohibuit; ne Urbem illam ampliùs introirent, aut ex loco aliquo eminentiore aspicerent.

41 Devenit ea postea in potestatem Christianorum, & jam tempore *Constantini Magni* Episcopum habebat *Macarium*. ad quem ejusdē Constantini literæ, de extruendá Basilica Magnificentissima in loco Sepulchri Dominici, extánt apud *Baronium* Anno 326. n. 31. ex *Eusebio*, sublatoq; Æliæ Capitolinæ

nomine dicta Hierosolyma, atq; Patriarchali Sede honorata. sed Anno Christi Domini 636. á Saracenis Ægyptiácis occupata, donec Anno 1099. à Christianis, Duce Godefrido *de Bullion* recuperata fuit, Feria 6 hora 9, quâ Christus Dominus expiravit. Sed non diuturna fuit Christianis ea felicitas: post octoginta octo annos, nova illa Hierusalem à *Saladino* Ægypti Soldano deditione occupata est. Anno autem Christi Domini 1527. à *Selimo* Turcarum Imperatore subacta est.

42. *Veteris Hierosolymæ locá celebriora fuerunt:* Mons *Sion* seu Mons Domini, & Mons Sanctus, qui cæteris omnib9 montib9 eminebat in solidá rupe fundatus, verticē habuit insigni planitie amænū in quo *David* sibi Arcem & heroibus suis Civitatē ædificavit dictam Civitas *David* mænibus, turribus, & horribilibus præ-

u *Baroniuszá* Roku 326. n. 31. kiedy odmieniwszy *Ælii Kápitolinskiey* Imię Jerozolimą názwáne iest y Pátryárchy rezydencyą wsławione. Ale Roku Páńskiego 636. od *Sarácenow Ægyptiánow* obleżone było, poki znowu Roku 1099. od Chrześcian za przywodem *Godefrydá de Bulion*, niebyło odebráne w Piątek o godźinie 9. o ktorey Chrystus Pan umárł. Ale niedługo Chrześciánie tym się cieszyli szczęśćiem, poniewaź po 88. lat, nowa tá Jerozolimá od *Sáládyna Ægiptu Sołtaná* wźięta iest. Roku záś Páńskiego 1517. od *Selimá* Cesárzá Tureckiego podbita.

42. *Dawney Jerozolimy, te sławnieysze były mieyscá.* Gorá *Sion*, álbo Gorá Páńska, y Gorá Swiętá, ktora nád wszystkie Gory naywyższá ku pułnocney Miástá stronie położona, ná

gruntowney ſkále ufundowána, ná ktorey wierzch był bárdzo pięknie obſzerny, gdżie Dawid Krol Zamek ſobie, y woyſku ſwemu wyſtáwił, názwány Miáſtem Dawida, budynkámi, wieżámi y ſtráſzńemi przepáśćiámi ufortyfikowány y chybá przez głod iedene ſpoſobne do poddánia: ále od *Tytá. Veſpázyáná.* bez zadnego wylania krwie wźięte ieſt, gdy Zydźi pomieſzáni poućiekáli. W tym Mieśćie Dawidá byłá Sala, czyli izbá ſtołowa wielka, w ktorey Chryſtus Pan oſtátnią z Uczniámi ſwemi pozywał Wieczerzą, y ná ktorey Przenayświętſzy SAKRAMENT Eucháryſtyi poſtánowił, gdźie tákze po Zmartwychwſtaniu Ucżniom ſwoim ſię ukazał, y potym DucháSwiętego zeſłał. Támże był Dom Annaſzá y Páłác Káify Biſkupow; Dom, w ktorym Nayświętſza Pánná po Smierci Chryſtuſowey, z S. Janem Ewángeliſtą mieſzkáłá; Grob Dawidá y inſzych Krolow Zydowſkich, Namiot Syonu ſkorámi pokryty, w ktorym Arka złożona byłá, nim Kośćioł wybudowano. Práſy Krolewſkie do wyciſkánia Krolewſkiego wina &c.

41. Miáſto niżſze, ktore niezmierna

cipitiis munitiſſimam, ſolâq; fame ſubigendam:. ſed à *Tito Veſpaſiano* ſine ulla ſangvinis effuſione ſubacta Judæis territis diffugientibus. In hac Civitate *Dávid*, erat Cænaculum illud in quo cum Diſcipulis ſuis Chriſtus Dominus ultimam Cænam ſumpſit, Sacratiſſimum Eucharistiæ Sácrámentum inſtituit, poſt Reſurrectionem Diſcipulis apparuit, & poſtea Spiritum Sanctū miſit. Ibidem erat Domus Annæ & Palatium Caiphæ Pontificum, Domus in qua Beata Virgo cum Sancto Joanne poſt Chriſti mortē habitavit; Sepulchrum Davidis, & aliorum Regum Juda; Tabernaculum Sion pellibus tectum, in quo Arca depoſita fuit, ante Templum conſtructum; Torcularia Regis ad exprimendum vinum Regium, &c.

43 Civitas inferior, quæ ingenti voragine à ſuperiore Civitate David

vid' dividebatur, In Scripturá Sacra passim appellata *Filia Sion*, occupabat medium totius Urbis; nã: à meridie habebat Civitatem *David*, à Septemtrione Civitatem secundam, & novam de quibus infra In ea Civitate videbatur primò Mons *Moria*, in quo Abraham filium suum *Isaac* immolare jussus erat: 2do: Templum *Salomonis*, in eodem Monte constructum, operâ 153. millium hominum. 3tiò. Domus *Saltus Libani*, cum amænissimis Viridariis. fontibus piscinis, à Salomone constructa. 4tò *Piscina probatica*, in qua victimæ litandæ lavabantur, & ægri ad commotionem aquæ ab Angelo sanabantur; pro quorum commoditate porticus quinque habebat opportunas. 5tò Palatium *Salomonis* sumptuosissimũ & propè illud Palatium Reginæ, filiæ *Pharaonis* 6tò. Palatium Macha-

cha-

przepáśćią od wyżſzego Miáſtá Da-
widowego dźieliło ſię w Piśmie S.
często názywáiące ſię Corką *Sionu*,
záſtępowáło połowę plácu cáłego
Miáſtá, álbowiem od Południá,
miáło Miáſto Dáwidá, od połnocy
Miáſto drugie y nowe o ktorych
niżey. W tym mieście widźiána by-
łá 1. Gorá *Moria*, ná ktorey *Abráám*,
Syná ſwego *Izáaká* ofiárowáć z ro-
ſkázu Boſkiego miał: 2 Kośćioł
Sálomoná na teyże gorze wyſtá-
wiony, około ktorego 153. tyſiące
robiło Ludźi. 3. Dom Gory Libáń-
ſkiey z weſołym gáiem, wirydá-
rzámi Rzekámi, Sadzawkámi, od
Sálomoná wyſtáwiony. 4. Sadza-
wká *Probatica* názwáná, w ktorey
Ofiáry bywáły obmywáne, y cho-
rzy tąż wodą zámieſzáną od Anio-
łá bywáli uzdrowieni; dla ktorych
wygody potrzebne kruzganki
znáydowáły ſię. 5. Páłac Sálomona

wny: y bliſko niego Pałác Krolowy Corki *Fáráoná* 6. Páłác *Máchabeuſzow* ná wyſokim mieyſcu. 7. Páłác álbo Ratuſz Piłatá, y inſzych Stároſtow Rzymſkich ná mieyſcu tak wſpániáłym wyſtáwiony, iż aż po 28. graduſách mármurowych do niego wchodźic potrzebá było przez ktore, gdy Chryſtus Pan podczás męki ſwoiey dwá razy chodźił, y zchodźił y część ich Krwią ſwoią przez biczowánie y koronę Ciermiową, wylaną zafárbował (gdźie teraz dány ieſt gánek) do Rzymu potym przenieſione ſą, y bliſko Kośćiołá S. Jana Lateráneńſkiego poſtáwione, wielu ſię znayduie ktorży z Nabożeńſtwá ná kolánách po nich idą, y Swiętemi Schodámi nazywá ſię. Przy tym Páłácu ieſt ganek wyſoki ná kolumnách nákſztałt moſtu, przez ktory z ratuſzá do Zámku Antoniuſzá było prześćie. Z tego ganku zwy-

czáy

chabæorum loco excelſo. 7mò. Palatium ſeu Prætorium Pilati, aliorumq́; Præſidum Romanorum in loco ita eminente ſitum, ut viginti octo gradibus marmoreis ad illud aſcenderetur, per quos cum Chriſtus Dominus in Paſſione ſua bis aſcenderit deſcenderitq́; & partem etiam aliquam Sangvine ſuo poſt flagellationem, & ſpineam coronationem tinxerit, (quæ nunc cancellis eſt incluſa) Romam tranſlati ſunt, & propè Baſilicam Sancti Joannis Lateranenſis conſtituti, magnâ piorum devotione flexîs genibûs aſcenduntur, atq́; Scala ſancta appellantur. Huic Palatio contiguus eſt *Xyſtus*, ſeu ambulacrum lapideum, prææltis columnis impoſitum, per modum pontis, per quod ad arcẽ Antoniam erat tranſitus ex Prætorio. Ex hoc Xyſto ſolebat Præſes alloqvi populum in

fra

stra collectum, & Pilatus monstravit Christum dirissimé flagellatum: *Ecce Homo*. 8vo. Arx Antonia, quam ex Palatio Hyrcani Machabæi in Arcem munitissimam vertit Herodes, & in gratiam *Marci Antonii* sibi amicissimi *Antoniam* appellavit. 9no Amphitheatrum amplissimum capax octoginta millium spectatorū, ab eodem Herode Ascalonita constructum. 10mo. Curia 70. Seniorum, seu Conciliū *Sánhedrim* &c.

44 Civitás secunda à latere septemtrionali *Filiæ Sion* posita & ab eadem murô turritô sejuncta, quā potissimum commendabat magnificentissimum Palatium *Herodis Ascalonitæ*, in quo Christuś præsentatus fuit Herodi Antipæ, Tetrarchæ Galileæ; & ab eo illusus.

45. Civitas nova dicta hebraicè *Bozetha*, adjacens Civitati secundæ, murô & turribuś ab eadem distincta.

czáynie do Poſpolſtwá mowiono, zkąd y Piłat pokazał Jezuſá Pa ná okrutnie zbiczowánego mowiąc: Oto Człowiek 8. Zamek Antoniuſzà ktory z páłácu *Hirkáná Máchábeuſzá*, w Zamek obronny obrocił *Herod*, y dla przyiáźni *Marká Antoniego*, Przyiacielá ſwego *Antoniuſzowym* názwał Zamkiem. 9 *Amfiteatrum*, bárdzo obſzerne, ná ktorym ośmdźieśiąt tyſięcy ſpektátorá ſtáć może, od tegoż *Heroda Aſcalonity* wyſtawione, 10. Ratuſz 70 Stárſzych álbo Konſyliarzow Rady nazwáney *Sanhedrim*, *&c.*

44 Miáſto drugie leżące od ſtrony Pułnocney, Miáſtá *Corki Syonu*, y od teyże ſtrony murem opáſáne ktore naybardźiey zdobił Páłac koſztowny *Herodá Aſcálonity* w ktorym Chryſtus Pan był pokazány przed Herodem Antyą, Pánem *Galilei*, y od niego wyśmiány.

45 Miáſto nowe po Hebráyſku názwa-

názwáne *Bezethá*, leżące blisko drugiego Miasta, ku pułnocy, murem y wieżámi odniego rozdzielone; wtym Mieśćie naywięcey mięszkáło złotnikow, kotlarzow y innych rzemieśnikow było tákże mieyscem sukiennego kupiectwá.

46 Drogá Krzyżowa, ktorą Chrystus Pan osądzony ná Smierć w Sądźie Piłatá krwáwemi krokámi áż ná gorę Kálwáryiską odpráwił *Tę drogę uważáć y nią postępowáć należy káżdemu Chrześćiáninowi.* Táką opisuie *Adrychomiusz* Záczynáiąc Zbáwiciel od Páłácu Piłátá, szedł przez 26. krokow, co czyni stop 65. do tego mieyscá, gdźie nań Krzyż włożono z támtąd poszedł ku Kálwáryi między wschodem y pułnocą będący. przez 80. krokow co czyni stop 200. gdźie (powiádáią) pierwszy razupadł z Krzyżem, dáley postąpił przez 60. krokow y stop trzy co czyni 153 stop záſzłá mu drogę Nayświętsza Mátká Jego, z S. Janem. Potym postąpiwszy przez 71. krokow, y pułtory stopy álbo 179. stop, przyszedł ná pewną

drogę,

ĉta Hanc potiſſimum incolebant aurifabri item ærarii, aliiq́; artifices eratq́; ibi veſtium mercatus.

46 Via Crucis, quam ſcilicet Chriſtus Dominus morti adjudicatus, à Prætorio Pilati cruentîs greſſibûs uſq́; ad montem Calvariæ confecit. *Huic viatores Chriſtianos, vel maximè intentos eſſe oportet.* Deſcribit eam *Adrichomius* ſic: Incipiens Salvator à Prætorio Pilati, per 26. greſſus, qui faciunt 65 pedes, ad locum proceſſit ubi Crux ei impoſita eſt. Inde proceſſit verſûs Calvariam. inter ſeptemtrionē & occidentem ſitam, per 80 greſſus, ſeu 200. pedes, ubi primò cum Cruce cecidiſſe traditur.. Ultrà progreſſus, per 60. greſſus; & tres pedes, ſeu 153 pedes, obviam habuit Sánĉtiſſimam Matrem ſuám cum Sanĉto Joanne Rurſus Per 71 greſſus, & ſeſqui pedem, ſive 179. pedes procedens. pervenit ad trivium quod

dam, ubi Simon Cirenæus coact9 eſt Crucem portare poſt eum. Confectis inde 191. greſſibus cum ſemipede ſeu 478. pedibus ab occurente *Veronica* ſudarium accepit. Poſtea per 336. greſſus & duos pedes, ſeu 842. pedibus attigit Portam judiciariam in ipſius Urbis mænibus ſitam, ubi rurſus cum Cruce lapſus fertur. Inde ſaxoſa & paulatim aſcendente via ſeptemtrionem versùs proceſſit extra Urbem per 348. greſſus, & duos pedes, ſeu 872 pedes ad bivium quoddam, ubi mulieres plorantes allocutus eſt. Tandem per 165 greſſus & ſeſquipedem, ſeu 404. pedes acceſſit ad radicem montis Calvariæ, ubi ultimò cecidit, mox per 18 greſſus ſive 45 pedes attigit locum, in quo à lictoribus veſtibus ſpoliatus, & vinô myrrchatô felle mixtô potat9 eſt. Dehinc poſt 12. greſſus ſive

trigin-

drogę, gdźie Szymon Cyreney-
czyk przymuſzony ieſt Krzyż
nieść zánim. Uſzedłſzy z tamtąd
191. krokow y puł ſtopy ábo 478,
ſtop od zábiegáiącey Jemu drogę
Weroniki, odebrał chuſtkę, potym
przez 336. krokow y ſtop 2. ábo 842
ſtop do Bramy Sądowey, w ſámych
Miáſta murách będącey, gdzie (iák
powiedáią) upadł znowu z Krzy
żem z támtąd powoli ſzedł przez
drogę kámienną ku pułnocy, zá
Miáſto, przez 348 krokow y ſtop 2
ábo 872 ſtop ná roſtáyną drogę,
gdźie do białychgłow, płàczą-
cych mowił. Na koniec przez 165
krokow, y pułtory ſtopy ábo 404.
ſtop przyſzedł do początku gory
Kálwáryiſkiey, gdźie oſtátni raz u
padł W krotce 18 krokow ábo 45.
ſtop uſzedłſzy, przyſzedł ná
to mieyſce, gdźie od ká-
tow z ſzat obnáżony zoſtał, y wi-
nem z mirrą y żołcią pomieſzánym
nápoic

iony. Ztámtąd 12. krokow ábo 30 ſtop uſzedłſzy, gwoźdźiámi ná Krzyż wbity ieſt. Nákoniec przez 14. krokow ábo 35 ſtop zánieśiony JEZUS, ná to mieyſce, gdzie Krzyż w Opoce wykutey ugruntowano. ná ktorym wynieśiony do gory Chryſtus Pan ſtał ſię widokiem oſobliwym, Bogu, Aniołom y Ludźiom. od Pałacu tedy Piłatá, az do mieyſcá Krzyżá ieſt krokow 1321 ábo ſtop 3303.

47 Zá Miaſtem, ſłáwnieyſze mieyſcá te były 1 Rzeká y Dolina Cedronu, ktora tákże y Doliną Jozáfátá międzv Miáſtem, y Gorą oliwną, leżącą, názywa ſię, 2. Zrzodło *Silòe* wypadaiące z Gory Syonu, y wpadáiące w Sadzawkę *Silòé*. 3. Ogrod Krolewſki ná przedmieśćiu: ktory Zámknionym názywał ſię 4. Gorá Oliwna, przy ſtronie wſchodniey Miáſta, przy ktorey byłá Wieś, *Getſemani* názwáná, zá nią bliſko ále w wyzſzym trochę położeniu ogrod Oliwny. 5. *Bethania* Za-

mek

triginta Pedes, clavis Cruci affixus eſt, Denique per 14. greſſus, ſeu 35 pedes delatus eſt ad locum, ubi Cruce in foramine rupis fixa, ſublatus eſt in altum Dominus JESUS, ſpectaculum inauditum futurus DEO, Angelis, & hominibus A Palatio itaq; Pilati, uſq; ad locũ Crucis, ſunt greſſus 1321. ſeu pedes 3303.

47. Extra Urbem celebriora loca fuerunt: 1. Torrens & vallis *Cedron*, ſeu vallis *Joſaphat*, inter Urbem & montem *Oliveti* ſita 2. Fons *Siloe*, ex radice montis *Sion* ſcaturiens: collectus in piſcinam ſeu Natatoriam *Siloe*, 3. Hortus Regius in ſuburbanis, qui & concluſus dicebatur. 4 Mons *Oliveti*, ad latus Urbis Orientale, ad cujus radices erat Villa *Getſemani*, ultra quam vicinus, ſed paulò eminentior Hortus *Olivarum* 5. *Bethania* Caſtellum

Lazari, paulò ultra montem Oliveti. 6. Ad latus Urbis ſeptemtrionale, mons Calvariæ eiq; propinqvum Sepulchrum Domini qui eſt ſuper omnia DEUS Glorioſus n ſæcula.

48 *Poloniæ* Regnum, & Magnus Ducatus *Lithvaniæ* &c. ut olim *Sparta*, non tam mænium mole Urbiumq; munitione, quàm fortibus Viris, ſplendoreq; Nobilitatis gloriantur; quorum ſummum, & vitâ charius decus eſt *Aurea libertás*, & affinis ipſi liberi oris facundia, qua lem vel in medio *Latio* queſieris Nemo Regum in Europa tam latè imperat, quám Rex *Poloniæ*, nemo tam frequenti ſplendidoq; ſtipatur Senatu. Senatores Regni opibus potentes numerat *Starovolſcius* 146, nimirum ſunt imò *Duo Archiepiſcopi & Epiſcopi 15. II. Palatini 33 cũ Caſtellanis 3. & Capitaneo 1. III Cáſtel-*

lani

Zamek Łázárżá, nie dáleko zá gorąOliwną,6.przy ſtronieMiáſtá puł nocney, Gorá Kálwaryiſka, y bliſko niey Grob Chryſtuſá Páná, ktory ieſt nad wſzyſtko Chwalebny BOG na wieki.

48 *Polſkie Kroleſtwo*, y Wielkie Xięſtwo *Litewſkie* iák przedtym *Sparta*, nie tak wielkośćią murow, miaſt y Fortec, iáko mocnemi ſiłámi, y ozdobą Szláchty, zálzczycáią ſię; á co ieſt naywiękſza, y y naydroźſza ozdobá, *Złota Wolnośćia*. y wolnych głoſow wymową iákiey y w poſrzodku Rzymſkiego Páńſtwá, znaleśćby trudno, Zaden Krol w Europie ták obſzernemu niepanuie Páńſtwu, iako Krol Polſki; żaden ták ozdobnym y licznym nie otacza ſię Senátem, Senatorow, Kroleſtwá, w bogáctwá obfituiących liczy *Stárowolſki* 146 Są zaś ći *I dwáy Arcybiſkupi, y Biſkupi* 15. *II. Woiewodowie* 33 z *Ká*

ſztelánami 3. y Stároſta iednym. III Káſztelanowie więkſi 33. IV. Kaſztelanowie mnieyſi 49 V Miniſtri Status 10.

Znáki te ( ) wyrażáią po ktorey ſtronie w Senácie mieyſce Senatora przypada Pierwſzy znák ábo Parentheſis (pra wą ſtronę, Drugi) znák lewą ſtronę myraża.

Położone tu záś przy káżdym Woiewodźie liczby tym końcem, ážeby látwo ſię nálesć mogło, ktorzy Káſztelanowie do ktorych Woiewodztw należą. Náprzykład liczbá 5. ieſt przy Woiewodźie Káliſkim. Zaczym táż liczbá 5. miedzy Kaſztelánámi więkſzemi wyraża, że Káſztelan Káliſki y Káſztelan Gnieznieńſki, do tego Woiewodztwá nleżą Także miedzy Káſztelánámi, mnieyſzemi Káſztelána Lędzkiego Nakielſkiego, Biechowſkiego Kámińſkiego, do Káliſkiego Woiewodztwá należących być táż liczbá 5 pokazuie. Nie we wſzyſtkich záś Woiewodztwách ſą Káſztelanowie mnieyſi, lecz tylko w Wielkopolſkich i Máłopolſkich, Mazowieckich, Ruſkim, y Belzkim.

SE-

ſitani majores 33. IV Caſtellani minores 49 V Miniſtri ſtatus 10.

Signa hæc () exprimunt qua in parte deſtinatum in Senatu ſubſellium cuiq; Senatori.

Primum ſignum ſeu Parentheſis (*dextram partem, 2dum Claudens, .) gnum ſiniſtram partem denotát.*

Adſcripti præterea Cuivis Palatino, numeri, eo fine ut facilius reperiri queat quinam Caſtellani quibus Palatinis attribuuntur. Exempli cauſâ numerus 5. eſt adſcriptus Palatino Caliſſienſi. Proinde hic numerus 5. inter Caſtellanos majores deſignat Caſtellanos Caliſſienſem & Gneſnenſem, huic attribui Palatinatui pari ratione inter Caſtellanos minores, Caſtellanum Landenſem, Naclenſem, Biechovienſem Camenenſem ad Caliſſienſem Palatinatum ſpectare hic numerus 5. demonſtrat. Non in omnibus porro Palatinatibus ſunt Caſtellani minores ſed tantum in Majori Minoriq; Polonia Maſovia Palatinatu Ruſſiæ & Betzenſi SE-

SENATORES SACRI COLLEGII.

(*Archiepiſcopus Gneſnenſis & Primas* Regni

) *Archiepiſcopus Leopolienſis*

EPISCOPI

) *Cracovienſis* in minori Polonia.

(*Cujavienſis* in majore Polonia.

) *Poſnanienſis* in majorePol. ✱ Alter

) *Vilnenſis* in Lithvania ✱ nant.

(*Plocenſis*, in Máſovia.

(*Varmienſis*. in Pruſſia. ✱

(*Luceorienſis*, in Vołhynia ✱ alterna

(*Præmislinenſis*, in Ruſſia Rubra.

(*Samogitiæ*, ſive *Mednicenſis*.

(*Culmenſis*, in Ruſſia Rubra.

(*Kiiovienſis*, ad Boriſt.

(*Camenecenſis*, in Podolia.

(*Smolenſcenſis*, in Ruſſia alba.

(*Livoniæ & Piltinenſis*.

SENATORES ſæcularis Subſellii.

1.) Caſtellánus, *Crácovienſis*

Pala-

SENATOROWIE DUCHOWNI

(*ARCYBISKUP Gnieźnieńſki*
Y PRYMAS.
) *Arcybiſkup Lwowſki.*

BISKUPI

) *Krákowſki* w Máłey Polſcze.
(*Kujáwſki* w Wielkiey Polſcze.
) *Poznańſki* w wiel: Pol: ✻ alter-
) *Wileńſki* w Litwie. ✻ nata.
(*Płocki* w Xięſt: Mazow:
(*Warmińſki* w Prusiech ✻ alter-
(*Lucki* ná Wołyniu ✻ natá.
(*Przemyſki* na Rusi czerwoney.
(*Zmudzki* ábo *Mednicki.*
(*Chełminſki* w Pruſiech.
(*Chełmſki* na Rusi czerwoney.
(*Kiiowſki.* ku Dniepru.
(*Kámieniecki* ná Podolu.
(*Smoleńſki* ná Rusi Białey.
(*Inflántſki* y *Piltyńſki.*

SENATOROWIE SWIECCY

I.) K*Aſztelan Krakowſki*

1) *Woiewodá Krákowſki.* ⁂ Al-
2) *Poznáńſki,* ⁂ ter-
3) *Wileńſki.* ⁂ natá,
4) *Sandomirſki,*
3) *Káſztelan Wileńſki*
5) *Woiewodá Kaliſki,*
9) *Woiewoda Trocki.*
7) *Woiewodá Sierádzki*
9 (*Káſztelan Trocki*
8) *Woiewodá Łęczycki.*
9 (*Staroſtá Zmudzki.*
10) *Woiewoda Brzeſki Kujáwſki;*
11) *Kijowſki*
12) *Inowrocławſki.*
13) *Ruſki*
14) *Wołyńſki;*
15) *Podolſki.*
16 (*Smoleńſki.*
17) *Lubelſki.*
18 (*Połocki*
19) *Belzki*
20 (*Nowogrodzki,*
21) *Płocki*

22 (

1) Palatinus, *Cracoviensis*; ✻ alterna-
2) *Posnaniensis*; ✻ tio inter
3) *Vilnensis*. ✻ hos ob-
4) *Sandomiriensis*. tinet.
3) Castellanus *Vilnensis*.
5) Palatinus, *Calissiensis*.
6) *Trocensis*
7) *Siradiensis*,
6(Castellanus. *Trocensis*,
8) Palatinus, *Lanciciensis*.
9(Capitaneus *Samogitiæ*.
10) Palatinus *Brestensis*: *Cuiav*:
11) *Kiioviensis*:
12) *Inovladislaviensis*.
13) *Russiæ*,
14) *Volhyniæ*
5) *Podoliæ*,
16 (*Smolenscensi s*
17) *Lublinensis*.
18(*Polocensis*.
19) *Belzensis*.
20 (*Novogrodensis*.
21) *Plocensis*.

22(*Vitepscensis,*
23(*Masoviæ,*
24) *Podlachiæ*
25(*Ravensis.*
26(Brestensis Lithv:
27) *Culmensis*
28(*Msciflaviensis:*
29(*Máriæburgensis:*
30(*Braclaviensis.*
31(*Pomeraniæ.*
32(*Minscensis.*
33(*Livoniæ*
34) *Czerniechoviensis.*

Castellani Majores sunt sequentes;

1) *Posnaniensis.*
4) *Sandomiriensis.*
5) *Calissiensis.*
1) *Voynicensis.*
5) *Gnesnensis.*
7) *Siradiensis.*
8) *Lanciciensis*
9 (Samogitiæ
10) *Brestensis, Cujav:*

22 (*Witebſki.*
23 (*Mazowiecki*
24) *Podlaſki*
25 (*Ráwſki*
26 (*Brzeſki Litewſki.*
27.) *Chełmińſki*
28 (*Mśćiſtáwſki*
29 (*Málborſki*
30 (*Bracłáwſki*
31 (*Pomorſki*
32 (*Minſki*
33 (*Inflantſki*
34) *Czerniechowſki*

KASZTELANOWIE WIĘKSI

1) *Poznáńſki*
4) *Sandomirſki*
5) *Káliſki*
1) *Woynicki*
5) *Gnieźnieńſki*
[illegible]) *Sierádzki*
[illegible]) *Łeczycki*
[illegible] (*Zmudzki*
[illegible]) *Brzeſki Kuiáwſki*
[illegible]) *Kiiowſki*

12) *Inowrocławſki*
13) *Lwowſki*
14) *Wołyńſki*
15) *Kámieniecki*
16 (*Smoleńſki*
17) *Lubelſki*
18 (*Połocki*
19) *Bełzki*
20 (*Nowogrodzki*
21 (*Płocki*
22 (*Witebſki*
23 (*Czerſki*
24) *Podláſki*
25 (*Rawſki*
26 (*Brzeſki Litewſki*
27 (*Chełmińſki*
28 (*Mśćiſławſki*
29 (*Elblaſki*
30) *Bráctawſki*
31 (*Gdáńſki*
32 (*Mińſki*
33) *Inflántſki*
34 (*Czerniechowſki*

KA

11) *Kijoviensis.*
2) *Inovloidslaviensis*
13) *Leopoliensis.*
14) *Wolhyniæ.*
15) *Camenecensis*
16 (*Smolenscensis.*
17) *Lublinensis.*
18 (*Polocensis.*
19) *Belzensis.*
20 (*Novogrodensis.*
21 (*Plócensis*
22 (*Vitepscensis*
23 (*Cernensis,*
24) *Podláchiæ*
25 (*Ravensis*
26 (*Brestensis Lithv:*
27 (*Culmensis*
28 (*Mscislaviensis.*
29 (*Elbingensis*
30) *Braclaviensis.*
31 (*Gedanensis*
32 (*Minscensis.*
33) *Livoniæ*
34 (*Czerniechoviensis*

Cástellani minores.

1 (*Sandecensis*
2) *Mederecensis*
4 (*Vislicensis*
1) *Biecensis*
2 (*Rogosinensis*
4) *Radomiensis*
4 (*Zawichostensis*
5) *Landensis,*
2 (*Sremensis*
4) *Zarnoviensis.*
4 (*Malogostensis.*
7) *Vielunensis.*
13 (*Præmisliensis.*
13) *Haliciensis.*
13 (*Sanocensis.*
13) *Chelmensis.*
12 (*Dobrinensis.*
4) *Polanicensis.*
2 (*Præmetensis.*
2) *Krivinensis.*
4 (*Czechoviensis.*
5) *Naclensis*

1 (*Sandecki.*
2) *Miedzyrzecki*
4 (*Wiślicki*
1) *Biecki*
2 (*Rogożinſki*
4) *Radomſki*
4 (*Zawichoſtki*
5) *Lędzki*
2 (*Srzemſki*
4) *Zárnowſki.*
4 (*Mátogoſki*
7) *Wieluńſki*
13 (*Przemyſki*
13) *Hálicki.*
13 (*Sanocki*
13) *Chełmſki*
12 (✲ *Dobrzyńſki*
4) *Połaniecki*
2 (*Przemętſki*
2) *Krzywińſki*
4 (*Czechowſki*
5) *Nakielſki*

7 (Rozpierſki
5) Biechowſki
12 (Bigdoſki
8) Brzeżinſki
10 (Kruświcki
11) Oświecimſki
5 (Kámińſki
7) Spicimirſki
8 (Inowłodzki
10) Kowálſki
2 (Sántocki
25) Socháczewſki
23 (Warſzáwſki
25) Goſtyńſki
23 (Wiſki
21) Raciąſki
21 (Sierpſki
23) Wiſogrodzki
12 (✻ Rypińſki
23) Zakrocimſki
23 (Ciechánowſki
23) Liwſki
12 (Słońſki

7 (*Roſpirienſis.*
5) *Biechovienſis.*
12 (*Bidgoſtienſis.*
8) *Breſinenſis.*
2 (*Kruſvicienſis*
1) *Oſviecimenſis.*
5 (*Camenenſis.*
7) *Spicimirienſis.*
8 (*Inovlodenſis.*
10) *Kovalienſis.*
2 (*Santocenſis.*
25) *Sochaczevenſis.*
23 (*Varſavienſis.*
25) *Goſtinenſis.*
23 (*Viſnenſis.*
21) *Racianſenſis.*
21 (*Sierpcenſis*
23) *Wyſogrodenſis.*
12 (*Ripinenſis.*
23) *Zakrocimenſis.*
23 (*Ciechanovienſis.*
23) *Livenſis.*
12 (*Slonſcenſis.*

19	(*Lubaczoviensis.*	
7	) *Konariensis*	Siradiæ.
8	(*Konariensis*	Lanciciæ
10	(*Konariensis*	Cujaviæ.

MINISTRI STATUS

Márschalcus Regni Supremus.
Marschalcus M. D. Lithvaniæ,
Supremus Cancellarius Regni.
Supremus Cancellarius M. D. Lithvaniæ
Pro Cancellarius Regni.
ProCancellarius M. D. Lithvaniæ.
Thesaurarius Regni.
Thesaurarius M. D, Lithvániæ.
Marschalcus Curiæ Regni.
Marschalcus Curiæ M. D. Lithvaniæ

DUCES EXERCITUUM
Regni & M. D. L.

Supremus exercituum Regni Dux.
Supremus Dux exercituum M. D L.
Dux Campestris exercituum Regni
Dux Campestris M. D, L.

DI-

9) *Lubaczewſki*
7. (*Konárſki Sierádzki*
8) *Konárſki Łeczycki*
10(*Konárſki Kujáwſki*

MINISTRI STATUS
z *S E N A T U.*

Márſzátek Wielki Koronny
Máſzałek Wielki W. X. Litewſkiego.
Kanclerz Wielki Koronny
Kanclerz Wielki Litewſki
PodKánlerzy Koronny
PodKanclerzy W. X Lit:
Podſkarbi Wielki Koronny
Podſkárbi W X. Lit:
Márſzátek Nadw: Koronny.
Marſzátek nadworny W. X. Lit:

H E T M A N I,
Koronni y W. X Lit:

Hetman W. Koronny.
Hetman W. W. X. Lit:
Hetman Polny Koronny
Hetman Polny W. X. Lit:

Urzę-

URZĘDNICY, *ábo* OFFICYALISTOWIE Korónni y W. X. Lit.

Sekretarze Duchowni
Referendarze Duchowni
Pisarz K. Duchowny
Referendarze Swieccy,
Podkomorzowie
Podskárbiowie Nadwornii
Chorażowie
Miecznikowie
Koniuszowie
Kuchmistrzowie
Podczászowie
Kráyczowie.
Stolnikowie
Podstolowie
Czesnikowie
Łowczowie
Pisarze W. X. L.

OFFICYALISTOWIE Woienni Koronni y *W X. L.*

Pisárze Polni, Strażnikowie, Obożni, Generálowie Artyleryi

OF

DIGNITARII

Et OFFICIALES *Togæ Regni & MDL.*

Secretarii Spirituales.
Referendarii Spirituales.
Notarius Spiritualis Regni.
Referendarii seculares.
Succamerarii
Thesaurar ii Curiæ.
Vexilliferi,
Ensiferi.
Præfecti stabuli,
Præfecti Culinæ
Pocillatores.
Incisores.
Dapiferi,
Subdapiferi
Pincernæ
Venatores
Notarii 4. M D. L.

OFFICIALES BELLI *Regni & (MDL.*
Notarii Campestres, Præfecti excubiarũ
Præfecti Vigilium Generales Artileriæ.

OFFICIALES CURIÆ REGNI & M. D. L.

Vexilliferi Curiæ Regni & Vice Prefecti

ſtabuli Regni Venatores Curiæ

OFFICIALES *Fori Curialis & Cancellariæ Regni & M. D. L. Inſtigatores Regentes Cancellariæ ſigilli majoris & minoris Notarii decretorum Viceinſtigatores Secretarii ſigilli majoris ac minoris Præfecti Metrices Cancellariæ majoris & minoris. Notárii judiciorum Referendarialium.*

OFFICIALES *Theſauri Regni & M. D. L. Cuſtos Coronarum. Præfectus Archivorum M. D. L, Notarius Supremus Theſauri Regni, Notarii Theſauri M. D. L. Notarius Proventûs Quartæ Regni Præfectus Cellarii M. D. L. Magnus Procurator Arcis Cracovienſis Procurator arcis Vilnenſis. Præfectus Metrices Theſauri R. Regentes actorum theſauri utriusq; gentis.*

OFFICIALES BELLI *ſubalterni tum Regni tum M. D. L. Præfecti campeſtres excubiarum Metatores campeſtres caſtrorum Judices militarium judiciorum Notarii judiciorum militarium*

OFFICYALISTOWIE *Nadworni Koronni y W. X. Lit.*

Chorażowie Nadworni Koronni. Podkoniuszowie, Łowczycowie Nadw: Kor.

OFFICYALISTOWIE

Do Sadow Zadwornych y Kancellaryi Koron: y W. X. Lit: regulaiacy się Instygatorowie, Regentowie Kancellaryi większey y mnieyszey, Pisarze Dekretowi, Viceinstygatorowie, Sekretarze pieczęci Większey y mnieyszey Metrykanci Kancellaryi większey y mnieyszey Pisarze Sadow Referendarskich.

OFFICYALISTOWIE *Do Skarbu Koronnego y W. X. L. należacy.*

Kustosz Koron: *Skarbny W. X. L. pisarz Skarbu* Koron: Pisarz *Skarbu W. X. L.* Pisarz *Kwarciany* Koron: *piwniczny W. X. L. Wielorzadca* Krakowski *Horodniczy Wileński Metrykant skarbu kor: Regentowie skarbu koron: y W. X. L.*

OFFICYALISTOWIE *Woyskowi Kor. y W. X. L. Strażnikowie poln: Obożn: polni. Sędziowie Woyskow: pisarze Sadow Woyskowych* *Re-*

Podźiał Polſki ieſt táki.

50 Wielka Polſká do ktorey, należy Poznáńſkie, Káliſkie, Łęczyckie, Brzeſkie Inowrocłáwſkie Sieradzkie, Ráwſkie, woiewodztwo. iako tez Wieluńſka, y Dobrzyńſka źiemiá. Mało POLSKA do ktorey należy Krákowſkie Sándomirſkie, y Lubelſkie, Woiewodztwo, iáko też Oświecimſkie, Zátorſkie, y Siewierſkie Xięſtwá.
LITWA. w ktorey ſię trzy liczą Woiewodztwa Wileńſkie Trockie y Brześćiáńſkie. Xięſtwo Mázowieckie, do ktorego należą Máżowieckie, Płockie Podláſkie woiewodztwá PRUSSY krolewſkie na trzy ſą podźielone Woiewodztwa to ieſt Chełmińſkie, Malborſkie, y Pomorſkie. Do Prus tákże należy Biſkupſtwo WARMINSKIE.

Regentes actorum militarium, utriusq; gentis.

Divisio Poloniæ est talis

50 Polonia Major, ad quam pertinent Posnaniensis, Calissiensis, Lanciciensis, Brestensis, Inovladislaviensis, Siradiensis, Ravensis, Palatinatus, ut & Vielunensis, & Dobrinensis Terræ. MINOR POLONIA, ad quám Cracoviensis' Sandomiriensis, & Lublinensis Palatinatus pertinent, ut & Oswiecimensis, Zatoriensis, & Severiensis Ducatus, LITHVANIA, in qua tres numerantur Pálatinatus; nempe Vilnensis, Trocensis, & Brzescianensis. MASOVIA. quo referuntur Masoviæ Plocensis & Podlachiæ Palatinatus. PRUSSIA REGIA in tres divisá Palatinatus; nimirum Culmensem, Mariæburgēsem & Pomeraniæ. Ad Prussiam pertinet etiam Episcopatus VAR-

MIENSIS SAMOGITIA, quæ nullos habet Palatinatus, sed subest Gubernatori, sive Capitaneo. RUSSIA Alba, quæ Magno Moscoviæ Ducatui adjacet, habetque Novogrodensem, Mścislaviensem Vitepscensem, Polocensem Smolenscensem Czerniechoviensem, Kioviensem Palatinatus, ex quibus Palatinatibus multa adhuc possidet Magnus Dux Moscoviæ durantibus induciis RUSSIA Rubra, quo pertinent Russiæ, Podoliæ Volhyniæ Belzensis & Braclaviensis Palatinatus. Ex his Braclaviensem, Kiioviensem, & Czerniechoviensem Palatinatus vocant Ukrainam. Tandem pertinet quoque ad Imperium Polonicum Livoniæ pars Australis Consuli hic potest Martin: Cromer: *lib: 1. descrip, Polon.: pag 41. seq.* Starovolscius *in Polonia sua,* & alii Geographi.

Zmudź niema żadnego Woiewodztwá, lecz ieſt podległa Stároście Rus biała ktora Moſkiewſkiemu Páńſtwu przyległa ieſt, Zamyka w ſobie Nowogrodzkie, Mśćiſłáwſkie, Witepſkie, Woiewodztwá z ktorych Woiewodztw wielu ſtron Poſſeſſorem ieſt W. Xiązę Moſkiewſkie. Ruś Czerwona do ktorey náleżąRuſkie, Podolſkie, Wołhyńſkie, Bełſkie, y Bráćłáwſkie Woiewodztwá, z tych Bráćłáwſkie, Kijowſkie, y Czerniechowſkie Woiewodztwá; Ukrainą zowią. Należy przytym do krolestwa Polſkiego część Inflantow Południowa piſze o tym Marcin Cromer w *kśiedze* 1 *Opiſánia Polſki* Pag. 41 Stárowolſki. w Księdze ſwoiey o *Polscze* y inni Geográfowie.

51 Oprocz tego Krolestwo Polskie dźieli się ná Polskę y Wielkie Xięstwo Litewskie, y obywátele sami dźielą się ná dwa národy, Polski y Litewski Tákże Senatorowie y inni urzędnicy wyzszi od obudwu narodow názywáią się to iest Koronni, y Litewscy, w tym podźiale Polská zámyka w sobie procz wielkiey y małey Polski Prusy, Mázosza, o ktorych wyżey Ruskie, Kiiowskie, Czerniechowskie, Woiewodztwà. *Czytay o tym Konstytucye Andreæ Petricovii folio 149* &c. *Tákże Konstytucye roku* 1635. *pod tytułem Ordynacya Woiewodztwá Czerniechowskiego.* Do W. X. Lit: należą Litewskie Woiewodztwa wzwyż mianowáne. Xięstwo Zmudzkie, tákże Nowogrodzkie, Mśćisłáwskie, Mińskie, Połockie,

Wi-

51. Deinde ſolet etiam Imperium Polonicum dividi generaliſſimè in POLONIAM, & MAGNUM DUCATUM LITHVANIÆ, & Populus ipſe dividitur in duás gentes, Polonicam & Lithvanicám. Item Senatores, aliique Magiſtratus majores dicuntur eſſe duarum gentium, nimirùm Polonici & Lithvanici. Et hac ratione ad Poloniam pertinent. præter Majorem Minoremq; Poloniam, Pruſſiam & Maſoviam de quibus ſuperiore numero actum eſt; etiam Ruſſiæ Bełzenſis, Podoliæ, Bracłáviæ Wolhyniæ, Kiioviæ, Czerniechoviæquè Palatinatus *Vide volumen Conſtitutionum Andr: Petricovii fol: 149. ſeq. & Conſtitut. Anno 1635, tit. Ordynacya Woiewodztwá Czerniechowſkiego* Ad LITHVANIAM pertinent, Lithvania in ſpecie itá dicta Samogitia ut & Novogrodecenſis, Mścislavienſis Mini

ſcenſis, Polocenſis, Vitepſcenſis, & Smolenſcenſis Palatinatus Sed LIVONIA utriquê genti, & Lithvaniæ communis facta eſt per Conſtitutiones *de An.* 1569. *fol.* 182. *Ac.*1589.*fol*507.*ſeq An.*1598 *fol.*208.*ſeq*

52 Dividitur etiam Polonicum Imperiũ alio reſpectu in tres Gentes, nimirum in MINOREM POLONIAM, MAJOREM POLONIAM & MAGNUM DUCATũ LITHVANIÆ. Uſus hujus diviſionis conſpicitur maximè in Comitiis, quando eligendus eſt Mareſchalcus Nunciorum, ſive Delegatorum Provincialium Director: ille enim ſemel ex minori, deinde in ſequentibus Comitiis ex majori, & tertiis in Comitiis ex Lithvania eligitur. Eſt etiám hujus diviſionis uſus in variis Comiſſionibus, quãdo quidam deſignandi ſunt ad negotia, quæ ad totam Rempublicã

per-

Witepſkie, y Smoleńſkie, Woiewodztwá, Ale Inflánty ták Koronie iáko y Litwie przywłaſzczone ſą przez Konſtytucye *Roku* 1569. *R.* 1589. *R.* 1598

52 Dźieli ſię tákże Polſká winſzym uważániu ná trzy narody (to ieſt Láſki) MáłoPolſką, Wielkopolſką, y Litewſką, Używánie tego podźiału wydaie ſię nay bárdźiey, ná ſeymach, gdy Márſzáłek Poſelſki ma być obrány ieden z Poſłow Prowincyalnych: Ten raz z Máłopolſki potym ná náſtępuiącym Seymie z Wielkopolſki, ná trzecim záś Seymie z Litwy bywa obrány. Bywa tez tego podźiáłu záżywánie ná rożnych Kommiſſyách gdy niektorzy náznáczeni bydź máią, do ſpraw tych ktore do cáłey Rzeczypoſpolitey należą,

Podobnym też ſpoſobem dźieli ſię Polſká, względem naywyzſzych Trybunałow.

54 Wielkośći Páńſtwa, umniey ſzáią niektorzy niewiedzący, zárzucáiąc máłość Ludu, y wielość Láſow. Ale ztąd ich znáć błąd, ponieważ ná Seym *Electionis*, blisko Warſzawy zieżdza ſię więcey niz ſto tyśięcy ſamey Szláchty. Chociaż záś niektorzy ſą mnieyſzey fortuny, przeciez wielu doſyć máią Poddáńſtwá. Niektorzy mogą kilká tyſięcy mieć Zołnierzá; á drudzy z Poddáńſtwá ſwego liczneby mieć mogli woyſko, y mieli niegdy. Nie rachuie ſię poddánych Duchowieńſtwá, Kośćielnych, Zakonnych, ktorych ieſt bardzo wiele, tákże áni Mieſzczan Zydow, Tátárow y inſzych.

53 Roku 1697 gdy płácono kontrybucyą w Wielkim Xię-

ſtwie

pertinent, expedienda. Item eadem ratione dividitur Polonia ratione Summorum Tribunalium.

53 Amplitudini ditionis detrahunt imperiti quidam, objectantes infrequentiam Incolarum, & copiam sylvarum, sed vel inde facilè arguuntur erroris; quòd ad Electoralia Comitia in campum Martium propè *Varsaviam* confluant multò plura, quàm 100. millia solius Nobilitatis. Licet verò aliqui sint tenuioris fortunæ; plerique numerosis gaudens subditis plurimi millibus; non pauci justum Exercitum è millibus scribebant contra hostes Patriæ, & nunc etiam educere possunt. Adde subditos Spiritualium, Ecclesiasticorum, Religiosorum numerosos, adde Incolas Civitatum, Judæos, Tartaros, &c.

54 Anno 1697 Inito in Magno

Ducatu Lithvaniæ censu, inventa sunt 257. millia focorum, & 159. foci eorum tantum, qui ad contributiones publicas tenentur. Ubi Ecclesiastici, ubi Nobilitas, Milites, famulorum agmina &c. deinde, ad unum focum quot spectant capita; Olim Magno Duci Lithvaniæ trecenta & ampliús hominum millia, in aciem educere, quæ potissimùm suppeditabat *Vilna* Metropolis, non erat operosum.

55. Alter non levior error Geographorum, Scriptorumq; aliquorũ, qui eadẽ facie repræsentat nunc Poloniám, Lithvaniam, aliasque eis junctas Provincias, qua olim squallebant; cùm interea allaborante cultiore tempore elegantiores emerserint. Non desunt sua decora *Cracovia & Vilnæ*, habet quibus superbiat Magnifica Palatia Regum Sedes *Varsavia*; quin tota

Regi-

ſtwie Litewſkim znàleźiono 25715
domow, z tych tylko ludźi, ktorzy
publiczne zwykli podatki płácić
Gdźież Duchowni? gdźie Szláchtá
Woyſkowi? ſłudzy y inśi? á potym
do iednego dymu, co ludźi należy?
Przedtym niebyło ciężko z Wiel-
kiego Xięſtwá Litewſkiego trzy
kroć ſto tyśięcy w pole wyprowá
dźić Ludźi, ktorych naywięcey
Wilno dodawáło Stolicá támeczna

55 Drugi niemnieyſzy błąd ieſt
Geografow, ktorzy niewiem kto
rego z dawnych nasláduiąc, iedná-
kowoż opiſuią teraz náwet Polſkę
y Litwę, iák przedtym Chociaż
teraz przy wypolerowáńſzym
czáśie, dáleko ozdobnieyſze ſą.
Niechodźi ná ozdobách Krakowo
wi áni też iuż y Wilnu, má pię-
kne Páłáce, Krolow Stolicá Wár-
ſzáwa: owſzem cáłe Kroleſtwo,

iák pole miłemi przyozdobione kwiátámi, ták Páłácámi y Rezydencyámi Páńſkiemi nápełnione. Co opiſuią, że do Litwy doiecháć, niemożna, chybá w zimie, to ieſt gruba bárdzo niewiádomość. bo lubo niezbywa ná mieyſcach błotniſtych, lecz co to zá máła część Litwy. Ale opuściwſzy nierozumnych y niewiádomych bayki, złuſtruymy, co ieſt w Polſzcze oſobliwſzego, Soli kopánie, álbo Zupy *Bocheńſkie* y w *Wieliczce* gdźie zámiaſt mármurowych zSoli wyſtáwuią kolumny minerał Sálitry w Wiśliey, miedź w *Teczynie* ſtâli w *Podoleńcu*, żeláza w *Olſztynie*, y gdźie indźiey, ołowiu y ſrebrá (tákże y złotá) w Woiewodztwie Krákowſkim, y Sandomirſkim màrmur rożnego koloru znáyduie ſię koło *Solcá* y indźiey w Krákowie Kośćioł S. STANISŁAWA Biſkupa y Mę-

czen

Regio passim Aulis Nobilium ceu campus amenus vernantibus flosculis est distincta. Quod scribitur autem Lithvaniæ Magnum Ducatum adiri non posse, nisi hyemali tẽpore; vel ignorantiæ est, vel impudens maledicentia licet enim nõ desint loca quædam palustria, quãta hæc pars Lithvaniæ? Cõmeamus ultrò citroque quovis anni tẽpore, nec auditur de funeribus viatorũ submersorũ. Sed omissis hisce imperitorũ ineptiis, lustremꝰ cursim memorabilia Poloniæ; Salis fodinas *Bochnenses & Vielicenses*, ubi marmorũ loco, columnæ salis eruuntur; fodinas nitri apud *Visliciam*; cupri apud *Tencinum*; chalybis apud *Podolentiã*; ferri apud *Olstiniam*, & plurimis aliis in locis: plumbi argenti, & auri; in Palatinatu Cracoviesi & Sandomiriensi; mármorum omnis generis colorum apud *Solciam* Craco

viæ

viæ in Basilica S. Stanislai Episcopi & Martyris visuntur duo ex solido argento Altaria, alterum á Sigismundo I. Rege, alterum ab Anna Regina constructum. In eadem Ecclesiá nunquam est silentium, sed semper alternantibus choris, diu noctuque resonant DEI laudes, & inter 100. quotidiana Sacrificia, octo sunt cantata, inter mille & octodecem Templa Diæcesis Cracoviensis, novem sunt Collegiata. Agri *Poloniæ & Lithvaniæ*, Provinciarumq; illis incorporatarum, eâ frumenti abundant copiâ, ut ferrè tantúm variis Emporiis importetur, quantùm toti alendæ Europæ sufficit.

56 *Prussiæ* Regio ea est, quam natura & ars singulari studiô excoluisse videtur, ut jam certent fecunditas agrorum átque lacuum plurimorum, cum frequentia & elegan

 legan

czenniká, dáie widźieć dwá Ołtarze, z sámego srebrá, ieden od Zygmuntá I. Krolá, drugi od Anny Krolowy wystáwiony. W tymże Kośćiele nigdy nie iest ćicho, ále wednie y w nocy odpráwuie się Chwałá Boska, y między stem Mszy codźiennie odprawuiących się, ośm spiewánych, między tysiącem, y ośmnastą Kośćiołámi Diecezyi Krákowskiey 9. iest Kollegiat. w *Polszcze y Litwie* y innych Prowincyách są polá urodzáyne, iż práwie po wielu skłádách tyle się ználeść Zbozá może, coby wystárczyło do wyżywienia całey Europy.

56 *Pruska* Prowincya ktorą náturá, y sztuká mądra uformowáłá ták że tám się zdádzą certowáć zyzność pol, y wielu Jeźior, z wielośćią y wybornośćią Miast indu

stria

ſtria Ludzka, z natury dźielnością *Pruſy Brándeburſkie* z *Polſkiemi*, porty z Okrętow mnoſtwem, *Krolewiec* z *Gdańſkiem*: *Elbląg* z *Toruniem*: Biſkupſtwo Warmińſkie, máiąc Biſkupá oraz Xiążęćiá Swiętego Rzymſkiego Páńſtwá w pośrzodku Heretykow, kwitnie żadnym niezárážone iádem z wielkim podźiwieniem, á oraz niemnieyſzą chwałą.

Rhen: woiew: p. tit: Germania

57 *Sárdyńſká Inſułá* Kroleſtwá Tytułem znáczna, ále złym powietrzem zle wſtawiona. Rodźi ſię tám źiele *Sárdoniká*, nazwáne ktore iedzących ták kurczy żyły, że śmiać ſię zdádzą umieráiący. Z kąd ieſt przyſłowie: *Smiech Sardyńſki* Hiſzpáńſkim podległa, byłá Krolom *Corſica* w bliſkośći Sardynii do Genueńczykow należy, rzadkiey wielkośći znáyduią ſię tám Chárty; á bardzo máłe oſły. Me

litą

legantia Civitatum, industria hominum, cum naturæ sagacitate: *Prussia* Regalis cum *Brandeburgica* Ducali; portus opportunissimi cũ Navium copia, *Regiomontum* cum *Gedano*, *Elbinga* cum *Thorunio* *Varmiensis* denique Episcopatus, Antistite Sacri Romani Imperii Principe inclytus, magnâ admiratione & maximis laudibus dignus est, quòd in ipso medio acatholicorum semper vigeat incorruptus.

Rheni Pálatinatus v. tit: Germania.

57 *Sardinia* Insula Regni honore insignis, sed aura pestilente infamis est. Herba nascitur in ea *Sardonica* dicta, qvæ nervos comendentium ita contrahit, ut morientes ridere videantur. Unde paroemia: *Risus Sardonicus*, Hispanis paret Regibus. *Sardiniæ* vicina *Corsica* *Genuensis* est Reipublicæ; raræ magnitudinis vertagos, & valdè parvos

gi

gignit aſelos. *Melita* etiam *Eqvitum* Paleſtra celeberrima, mole exigua, ſed Viris fortibus magna, ex quo. S, Paulum Apoſtolum excepit hoſpitem, nulla parit venenata animalia. Imò terra ejus amuletum eſt contra omnia venena *vulcanias* Inſulas celebrent *Brontes, Steporeſq;* & nudus membra *Piracmon.*

58 *Scotiæ Regnum*, vicinum eſt *Angliæ* habet 35. Provincias, 30. InſulasOrcades. 44. Inſulas Nebreides, Archi-Epiſcôpos 2. Epiſcopos 11. Academias 4. Equeſt: Ordines 2. S. Andreæ, ac Cardui & Teſſeræ In *Scotia*, nulla domus diſtat ampliùs á mari, quàm viginti leucis In *Caricta* ſunt ingentes boves: quorum pingvedo non concreſcit, ſed inſtar olei fluit. In *Loumontio lacu*, piſces carent pinnis. In *Orcadum* Inſula una, arboris cujuſdam folia in amnem prolapſa, in volucres verti

lita Káwalerow ſzkołá ſławna, ále ſzczupła co do obſzernośći, w ludźi mocnych wielka, iák tylko S. PAWŁA Apoſtołá gośćiem przyięłá zadnych w ſobie zwierząt niema záráźliwych, owſzem támeczna źiemiá ieſt lekarſtwem przeciwko truciznie. Wulkańſkie Inſuły nie co ſławią *Brontes, y Steropes & nudus Membra* Piracmon.

58 *Szkockie Krolestwo*, bliſkie ieſt *Anglii* ma 35 Prowincyi 30 Inſuł Orcades, 44. Inſuł Nebreides Arcybiſkupow 2. Biſkupow 11. Akademii 4 Káwálerſkie Ordery 2. S. Jędrzeia Oſtu, y łoſow w *Szkocyi* żaden Dom od morza nie ieſt dáley nad 20 łokći *w Kárykcie* bárdzo ſą wielkie woły, z ktorych tłuſtość niekrzepnie, ále ná kſztałt oleiu wylewa ſię. *W Loumońſkim* Jeźierze ryby niemáią ſkrzeli, Powiedáią iż w *Arkadźie Inſule* pewne liśćie od drzewá; w Rzekę ſpadaiąc w

ptaki

ptaki ſię obracá. *Szkotowie* zá miaſt drzewa, kámieni záżywáią; ktore tákże zá iałmużnę ubogim dáią.

59 *Sycylia* w bliſkośći od Włoch z między Inſuł, ieſt nayſławnieyſza, naywiękſza, y nayżyznieyſza ktora Kroleſtwá tytułem ſzczyći ſię, do Krolá ſwego należy, do ktorego y Neapol. przedtym *Szpiklerzem Włoſkiey źiemi* názwána. Sławią ią Meſſyna Pánorm, Syrákuzy Kátana, y wiele innych Szláchetnych miaſt: ále też nie mniey Archimedes y Euclides Mátemáticy Dedal Architekt. Sybillæ Cumánæ, bárdźiey iednák S. Agáty Grob Oświeca ogniſta Etná, ktora 1669. Roku wylałá z śiebie rzekę ogniſtą ſzeroką ná mil dwie Włoſkich, głęboką ná łokci 6. z ktorey początku koſztowne rodźi ſię wino Czynią iey nieſławę ſławne zátopiániem ludzkim w morżu miey

ſcá Scyl-

ti feruntur. Scoti utuntur lapidibus pro lignis, quos etiam eleemosynæ nomine dant pauperibus.

59 *Sicilia* est proxima *Italiæ*, Insularum Mediterranei máris celeberrima & maxima, fertilissimaq; sortita Regni honorem Regi suo nunc eidem cui & Neapolitani, subjecta dictaq; olim *Horreum Italiæ*. Nobilitant eam *Messana*, *Panormus*, *Syracusa*, *Catana*, & plurimæ aliæ Nobilissimæ Civitates, sed non minus *Archimedes*, & *Euclydes* Mathematici, *Dædalus* Architectus, *Sybilla Cumana*, sed magis Sanctæ Agathæ Virginis Martyris sepulchrum. Illustrat *Siciliam* ignivomus *Ethna*, qui Anno 1669. fluvium effudit igneum, latitudine duorum milliarium Italicorum, profunditate ulnarum sex, ad cujus tamen radices generosissimum nascitur vinum, Eam infamant famosissima naufragiis in

mari

mari *Siculo* loca, Scylla & Charibdis illa scopulis, hæc voragine metuenda, Memorabilem etiam faciunt *Siculæ Vesperæ*, *Gallis* fatales Sed ipsi Insulæ non rarô fatales incumbunt terræ motus; horribilissimus horũ fuit A: millesimo centesimo sexagesimo quarto, quò conciderunt septuaginta Civitates, oppressit hominum circiter centum millia.

60 *Svecia* seu *Gothia* humanior & amænior est *Finnomarchia* & *Lapponia* Regionibus: admodùm frigore & rupibus rigidis, & hospites arcentibus. Metropolis Regni Svetici *Stockolmia*, loco palustri instar *Venetiárum* fixis palis insidet, unde & nomen trahit.

Upsallia Civitas Archi-Episcopalis, gloriabâtur olim & Præsulibus aureis, & templo magnificentissimo intùs aurô circumquaq; tecto In lacu, *Mos*, serpens aliquando ap

pa

ſcá Scyllæ y Chárybdes, támta ſká
łámi, tá przepáśćiami niebeſpieczna. Pámiętną tákże czynią *Syculæ Veſperæ*, Francuzom fátálne; Częſte tu bywa trzęśienie źiemi, ie dne nayſtrászniey ſze było tey wyſpie R. 1164. ktore obáliło 70 miaſt y ludźi ſto tyſięcy záwaliło.

60 *Szwecya* ábo *Gotchia* ma miedzy innemi *Finnomárchia* y *Lappia* Prowincye, ktore ludźmi źimnem y ſkáłámi pieiáko ſrogie, práwie od ſiebie oddaláią y ſtrászą gośćiá Stolicá Kroleſtwá, *Sztokolm* Miáſto ná mieyſcu błotniſtym ná kſztałt Wenecyi ná polách oſádzone, z kąd y Imię ma

Upſallia. Arcybiſkupie miáſto, ſzczyćiło ſię przedtym y Práłátámi złotemi, y Kośćiołem wſpániáłym wewnątrz cále złotem pokrytym. w Jeziorze Mos wąż czáſem ſię pokázuie długi ná łokci 56. kto

rego

rego widzenie zá nieszczęśliwy poczytáią prognostyk Brzeg Morski Norwegią oblewáiący, nie iest dla wielorybow bespieczny: przeciwko ktorych furyom záżywáią Zeglarze Lekárstwa z bobru ktore gdy w Morze rzucáią monstrá wszystkie nádoł idą *Gothowie* przedtym słysząc grzmoty do Niebá strzeláli iákby Bogow rátowáli, ktorych ze ktoś áttákował, rozumieli-

61 *Szwabska* ziemię nayprzednieyszą w *Niemczech* *Plutárchus* náżywa Tá zdawná miáłá Krolow, potym Xiążąt. Zgołá między wszystkiemi prowincyámi przy nay większey wolności zostáwszy, iáko Szláchty liczbą y okázáłością inne celuie ták też z rożnych Xiążąt y Pánow ma swoią chwałę ktorzy nie kogo innego zá Páná uznáią tylko Cesárza. Dzielnością y męstwem rządu cálego świáta

otrzy

paret, longus cubitos 56 unde sini stri quidpiam augurantur. Littus maris Norvegiam ambientis, obnoxium est balænis: contra quarũ furias utuntur nautæ castoreô pharmacô, quod ubi in mare proiecerint, monstra hinc omnia adfundum seu imum recedunt *Gotri* audito tonitru olim jaculabuntur in Cælum, quasi Diis opitulaturi, quos credebant oppugnari.

61 *Svevia* præstantissima *Germanorum* à *Plutarcho* appellatur; Reges olim, posteaDuces habuit, provinciarum deniq; liberrima facta, uti Nobilitatis frequentiâ, & splendore excellit, ita variis Principibus & Dynastis gloriatur, non alium Dominum, quàm Cæsarem agnoscentibus. Virtute & armis, Orbis imperium promeruit, & illud ultrâ, unius Sæculi spatium magnificentissimè tenuit, inde etiam præter

avita & antiquissima Jura summis immunitatibus exornata est. Gens populosa, fortis, audax, bellicosa, procera. ingeniosa, & Nobilis prædicatur.

62 *Turcicum Regnum in Europa* dividitur in septem Beglerbegatus: scilicet *Romaniam*, cujus Civitates Principes sunt *Constantinopolis & Adrianopolis*; *Bulgariam*, cujus Metropolis *Sophiá*; *Bessarabiam Serviam*, cujus primaria Civitas *Belgradum*; *Bosniam* cujus præcipua Urbs *Bagnaluca*; *Ungariam Turcicam* cujus Metropolis *Temesvaria*; *Croatiám*, cujus primariâ Civitas *Vibasia*. In Græcia Turcæ possident *Albaniam*, *Epirum*, *Macedoniam*, *Achaiam*, *Thessaliam*, *Candiam* & sex Insulas Archipelag. Deinde *Moldaviam Valachiam*, *Tartariam minorem*, *in qua Capha*, *Oczakovia*, *Budziacum*, & *Ragusá*.

63 *Ungaria*, Regnorum *Europæ* lon-

otrzymáłá ktorym więcey niż ſto lat władnełà; od ktorego czáſu, oprocz dźiedźicznych á bárdzo dawnych praw, wielkiemi przywileiami ieſt ozdobiona. Narodem ludnym, meżnym, odważnym, bitnym, roſłym, dowcipnym, y ſzláchetnym názywa ſię.

62. *Tureckie Pánſtwo w Europie* dźieli ſię ná ſiedm Beglerbegátow álbo prowincyi to ieſt: *Romania*, w ktorey pierwſze miáſta ſą *Konſtántynopol*, y *Adryanopol*, *Bulgárya*, ktorey Stolicą ieſt *Sophia miáſto*, *Beſſárábia*, *Serwia* w ktorey pryncypálne miáſto *Belgrad*, *Bośnia*, w ktorey przednie miáſto *Bágnálucá*, *Wegry Tureckie*. w ktorych ſtołecznym miaſtem ieſt *Temezwár*, *Kroácya*, w ktorey pryncypálne miaſto *Wibáſia*. W Grecyi Turcy máią *Albánia*, *Epir*. *Mácedonia*, *Achaia*, *Theſſalia*, *Kándia*, y 6. Inſuł ná Archipelágu Tákże *Multány*, *Wołochy*, *Tatáry*, *máłe*, *w ktorych*

rych miaſtá Kápbá, Oczakow, Budźiáki, y Ráguzá.

63. *Węgierſkie* Páńſtwo z Kroleſtw w *Europie* nayzyznieyſze we wſzyſtkie po doſtátku rzeczy obfituiące, perłámi, złotem. ſrebrem, ubogácone, tak wielką rożność zbożá y owocow wſzelkiego rodzáiu wydáie, że ieſt práwie Ráiem Ziemſkim. w Wino ták wyborne, obfituie. że ie niektorzy *Kretenſkiemu, Málwátyckiemu* winu y muſzkáteli rownáią, inni nád te wſzyſtkie przenoſzą, według przyſłowia: *Niemaſz napoiu nád wino, niemáſz wi- ná nád Węgierſkie.* Zwierząt tak domowych iako y leśnych ſtádá niezliczone P[illegible]à [illegible]iemiołuch â oſobliwie kuroz pawtbáżātow wſzędźie ták wielka licz bá że wiednym mieśćie to ieſt w Budźie codźiennie czáſem osmdźieśiąt tyśięcy kuropatw ná rynku z kupnych ma śię znaydowáć, iák wſpomina Cuſpinian9 Ryb nigdźie niemáſz ták wiele ták wy bornych, zwłaſzczá ieſiotrow, ſzczupakow ktorych wątrobá ná pułtor ło-

gè fertiliſſimum, rerum omnium copiâ dives, gemmis, auro argentô inſtructiſſimum, tantam frumēti & frugum omnis generis varietatem profert, ut P. radiſus planè terreſtris habeatúr. Vinô etiam adeò præſtanti abundat, ut ab aliis *Cretico* atque *Malvatico*, ac *Falerno* æquiparetur, ab aliis, omnibus præferatur, juxta illud: *Non eſt potus, niſi vinum, non eſt vinum, niſi Ungaricum.* Animalium tam domeſticorum, quàm ſylveſtrium greges innumeri, turdorum ubique ingens, maximè perdicum, phaſianorum adeò numerus, ut una in Urbe, ſingulis ſubinde diebus, *Budæ* nimirum octoginta perdicum millia, in foro expoſita *Cuſpinianus* memoret. Piſcium nulla ullibi tanta abundantia & præſtantia, ſturionum maximè & luciorum, quorum hepar ſeſquiulnam ſubinde

æquat magnitudine; ſed & mure-
nis, trutis, pernis, ſalmonibus co-
pioſiſſimi amnes; & *Tibiſcum* fluvi-
um, vulgò binas aquarum partes,
tertiam verò piſcium habere con-
tendunt; multi etiam ex omnibus
optimi auri feraces ſunt, unde e-
tiam Ungaria Aureum pomum
dicta, & olim ſub S. Stephano Rege
Regnum Marianum nuncupata, ob
ſingularem devotionem erga Be-
atiſſimam VIRGINEM.

Quare nunc nihil magìs dolen-
dum, quám tám Sanctum & No-
bile, ac fortunatum Regnum, ab
hoſtibus Chriſtianæ Fidei impunè
in hodiernum uſque diem poſſi-
deri magna ex parte.

Ne Sequentes Pagellæ Vacarent additur Melos animi à Mundo in Deum ſalientis.

łokćiá wielka bywa. Nád to w mi nogi, pſtrągi, okonie, łoſoſie, bárdzo obfituią rzeki. O rzece Tibiſcus názwáney wielu trzyma iako by miáłá 2. częśći wody trzecią część ryb. Wiele tákże znáyduie ſię rzek wyborne złoto przynoſzących: Dlaczego przedtym Węgierſką źiemię złotym iábłkiem názywano; Zdawna záś pod S. Stefánem Krolem, *Kroleſtwem Máryi* miánowáno, dla oſobliwego nabożeńſtwá ku Nay. P. Máryi.

Dla czego teraz to nayboleśnieyſza że ták Swięte ſzlachetne y bogáte Kroleſtwo, Nieprzyiaciele wiáry Chrześćiáńſkiey do dźiś dniá trzymáią po wielkiey częśći.

Zeby náſtępuiace Kártki nie wákowáły, Dodáie ſię Melodya Duchá od ſwiátá do Bogá wzbiiáiacego ſię.

MELODYA DUCHA
od Swiátá
DOBOGA
wzbiiáiącego ſię

Widźiałem wſzyſtko co ſie pod Słońcem dźieie, álić wſzytko Proznośc y utrapienie Duchá Eccl: 1.

BOże moy ſerce moie,
W tobie ſię kocham ſerdecznie:
Bo dobr większych niż twoie,
Znaleść nie mogę koniecznie:
Pyſzna świata máſzkará
Ktora ná pozor iáśnieie
Cień ieſt ſzczery y márá
Gdy ſię duch tobą zâgrzeie.
Kiedy twoiey wielkośći

Ser-

MELOS
ANIMI
á Mundo
in DEUM
SALIENTIS.

Vidi cuncta quæ fiunt sub ſole, & ecce vanitas & afflictio Spiritus.

Eccl: 1.

DEus meus meum cor,
Amor meus te deperit;
Nihil boni meum cor
Te majus usquam reperit,
Mundi ſuperba larva
Quæ fronte lucet extima
Eſt umbra, resque parva
Si tu ſerenas intima.
Tua quando magnitudo,

Cor implet, & comprenditur,
Quid orbis amplitudo?
Quid mundus eſt oſtenditur,
Hæc máchina univerſa
Eſt ſicut uvæ granulum;
Marique terra merſa
Ut ſcrupus eſt, ut punctulum.
Nos fingimus chimeras
In punctuli faſtigiis,
Ut regna resque veras,
Sic ludimur præſtigiis.
QUisquis vel ex figura
Hunc æſtimandum præcipit
Mundum, vel ex ſtatura,
Deceptus eſt & decipit.
Mundus nec uniformis,
Nec par ſibi per omnia
Eſt ipſa, quando dormis,
Solent ut eſſe ſomnia.
Qui credit eſſe amænum,
Hic ſomnio deluditur:
Quod intus eſt venenum
Fuco aureo concluditur.

Serce ſię pełniąc napawa
Te świátá wſpániáłośći
Iako ſą liche, uznawa.
Tá ze wſzytkim máchiná,
Ieſt iák iágodki gużiczek
Oblana morzem gliná
Iák proſzek ábo punkciczek.
My tam gdżie tenpunkt wzbierá
Troie niewidy buduiem,
Iákby to prawdá ſzczera
Ták ſię guſtámi czàrùiem.
KTo trzyma że z figury
Swiátá ſzácunek pochodźi.
Abo z piękney ſtátury,
Ten, y ſam zwiedźion, y zwodźi
Swiat áni to to iednaki,
Ani ſtateczny w ſwey cerze
Owá właśnie ſnádź táki,
W iákim ſny chodzą ubierze.
Kto mu ſłodkość przyczyta
Temu ſen oczy máluie,
Bo tá trucizná ſkryta,
Złotem ſię zwierzchu gláncuie

Gorzkąć swiát ieſt pigułką
Ná konfekt w cukrze ſpoſobną
Piękną, okrągłą bułką,
Zbyt pomáráńczy podobną.
Zápách ma ormuſzowy,
Oſmak daremne zawody,
Godźi ſię frukt tákowy
Zwáć pomáráńczą niezgody.
NIe chwal tey lichoty
Z pomáráńczowey pięknośći
Grob świát po wierzchu złoty
Wewnątrz dno pełne zgniłośći.
Nie názyway łágodnym
Ze iego ſłowká miodowe,
W tym ięzyku zdrad płodnym
Woyny tyśiącem gotowe.
Bądź cię uſty wdźięcznemi
Bądź upominki częſtuie.
Ni te dobrá dobremi
Ni ſię świát świetnym probuie.
My tę wſzyſtką rośćiągłość
Swiátem zowiemy przewrotnie
Zwáćby nam tę okrągłość

Pilula eſt amara Mundus
Condita ſucco laureo,
Pulcherrimus, rotundus.
Simillimus pomo aureo.
Odor ejus amomum,
Nihil ſapit concordiæ:
Vocemus hocce pomum
Malum aureum diſcordiæ
NOli vocare pulchrum,
Malum aureum ſi mundus eſt.
Foris aureum ſepulchrum;
Intus malorum fundus eſt.
Noli vocare bellum,
Quod illius labellula
Spirent perenne bellum,
Et mille conflát bellula.
Si bella fert lábella.
Belliq; promus condus eſt;
Nec iſta bella, bella;
Nec Mundus iſte, mundus eſt.
Solent vocare Mundum,
Sed vocis eſt inverſio;
Deberet hoc rotundum

Dici boni perversio.

DIcamne quid sit orbis,
Rerum quid universitas;
Est arca plena morbis,
Est litium diversitas.
Quas Mundus actiones
Appellat & quæ munera;
Perinde factiones
Dici queunt, & funera.
Elementa copulantur
Bellis & actionibus:
Urbes coagulantur
Plerumquè factionibus.
Quid est coiisse turbas,
In urbium consortia?
Nisi excitassè turbas,
Et Principum divortia?
Lites per ergo multas,
Per bella rerum publica,
Mundi fit hæc simultas,
Hæc litium Respublica.

MUndo simul coacto
Tam nulla si sit unitas

Quo

Dobrá przewrotność istotnie.

WIeszże czym to świecisko (dy?
Czym są wszech rzeczy gromá
Pełne chorob pudlisko
Swárow powszechnośc y zwády
Co świat swą uczynnością,
Co łáską zowie y dáry;
Wtąż to buntow chytrością
Wtąż zwáć pogrzeby y máry.
Zywioły się sprzągáią
Dźielnemi z sobą woynámi,
Miástá się zgromadzáią
Po wielkiey częśći buntámi
Coż ieſt, swoy kray puśćiwszy
Do miast się wespoł zgromádźić
Tylko rozruch wzbudźiwszy,
Z Pány się swemi powádźić.
Przez tedy zwad zbyteczność,
Przez dawne ná plác wywody,
Trwa tá świátá społeczność,
Rzeczpospolita nieżgody
SWiat w iedno zgromádzony
Gdyż żadney nie ma iednośći

Ia-

Iákoſz, y z ktorey ſtrony
I mię ma poſpolitośći?
Sámo miáſta názwánie
Coż ſię zda śmiechu godnego
Gdźież tu iednosć zoſtánie
Kędy dźiał mieſzká wſzyſtkiego?
Wźiął kazdy, co z obfitych
Wźiąć mu ſię rzeczy doſtáło.
I to Rzeczpoſpolitych
Dźiáłem ſię iákimś nazwáło.
Ow nędzarz ow Pan z Pany,
Ták ſię nieſzczęściem dźielimy
I toz to bydź mieſzczány?
Tákże tu náſpoł żyiemy?
Prozno; źlec to gadamy
Ták rożna ſzczęśćia ſkuteczność
(Prawdęli mowić mamy)
Nie ma bydź zwána ſpołecznosc
KTo ſtátecznie ráchuie
Iákie ſą swiátá przymioty
Iákie fortuná ſnuie
Klęſki, przypadki, kłopoty

Quo jure, quove Pacto
Dici poteſt communitas;
Vox ipſa civitatis,
Videtur eſſe irriſio;
Quid reſtat, unitatis,
Si regnat hic diviſio?
Ut ſors tulit ſuarum
Eſt cuique rerum portio
Rerumque publicarum
Vocatur hæc proportio.
Hic pauper ille dives,
Diſtamus infortunio:
Eſtne iſtud eſſe cives
Eſtne hæc boni communio
Ne ſic loquamur unquam:
Hæc ſortis importunitas
Cum veritate nunquam
Dici poteſt communitas.
SI mente quis revolvat
Mundana quæ ſint munia
Quos ſortis urnâ volvat
Caſus & infortunia:
Eſt Mundus iſte follis,
Ge-

Genus pilæ lusoriæ,
Quod inflat aura mollis;
Syringe vanæ gloriæ.
Hoc folle sunt globatim
Rerum vices communium
Ludunt eo datatim
Fortuna & infortunium,
Modò in ima; mox in altum
Fertur levi jactantia:
Salit hunc perennem saltum,
Constans inconstantia.
Dum porrò sic rotatur,
Et saltat, & revolvitur:
Qui perdidit lucratur,
Ludusque non absolvitur

INSCRIPTIO

DEO TER OPTIMOQUE TER MAXIMOQUE NUMINI, CORDIS MEI INTIMOQUE, ABSCONDITOQUE LUMINI.

LITERÆ.

Qui pellis atque veli
Expandis instar, æthera
Orbis Monarcha cæli, *Ter-*

Pęcherzem okrągłuchnym (ma
Swiát nákſztałt piły bydź trzy-
Ktory wiátrem miękuchnym
Prozna pochwała nádyma
W tey ſię piły mieſzkániu
Rzeczy potoczne motáią
One ſobie w igrániu
Szczęście z nieſzczęśćiem podàią.
To zláta to wzlátuie
Co lekkość każe taneczna
Ták uſtawnie táńcuie
W nieſtáteczności ſtáteczna.
A gy ſię ták podawa
Tu w zgorę ciſkáć, tu chwytáć:
Ten co przegrał wygrawa
Záczym grze końcá nie pytać.

NAPIS

BOGU WSZECH NAYLEPSZEMU WSZECH NAYWIĘKSZEMu KROLO SERCA MEGO WNĘTRZNEMu (WI Y ZAKRYTEMU OGNIOWI.

L. I S. T.

Ktoryś ná kſztałt pieknego.
Niebo rozćiagnał ſzpálerá,
Monárcha Swiáta wſzego,

Pod ktorym iest ziemska sferá;

MDleię: miásto recepty
Każesz się więcey miłowáć:
Miłośći te to szepty,
Niewiem czy mogę poymowáć
Rad się dowiem átoli.
Niechcęć o odpis náskwieráć,
Z zbytniey widźieć cie woli
Muszę (w klar powiem) umieráć
Dán ná źiemi przed gody,
W nocy z pokłonem y zdźięką.

Twoy
N. z Ziemski Słobody,
Słuszká naynizszy.
swa reka.

Nie piszę Roku w liśćie,
Z wielkiey lat wiecznych miłośći
Piszáćli rzeczywiśćie;
Więc pisze Roku WIECZNOSCI.

Terræque Rex & cetera

LAngveſco pro medelâ.
Vis ut magis te diligam
Amoris eſt loquela
Quam neſcio an intelligam,
Cupiduſque ſum ſciendi
Noli mihi reſcribere;
Amore te videndi
Langveſco dico liberè
Humi datum, ſacrorum
Nocte annua Natalium

Servus tuus tuorumque
Ego infimus
mortalium

Non addo qui ſit annus;
Amáta ſempiternitas
Facit, ut Amor tyrãnui
Adſcribat hic, ÆTERNITAS.

ADVERSIO

DEscriptio hæc, 4. Orbis partium e
ta primùm à R P. Joanne Drews
Soc: JESU, in Polonicum translata fue
rat idioma. Ad meliorem verò po
stea ordinem redacta, cum auctuari
nonnullarum Provinciarum, aliquotie
variis in locis è prælo prodiit. Hoc ips
ordine, tum in latino tum in Patrio ser
mone nunc quoq; prodit tam separati
exemplaribus, quàm etiam, majoris com
moditatis causâ utrumq; hoc idioma si
mul continentibus.

PRZESTROGA

OPiſánie tych czterech częśći Swiátá wydáne, naprzod od Xiędzá JANA DREWSA Soc: JESU, ná Polſki Język wytłumáczone było. Potym záś lepſzym porządkiem rozłożone, z przydatkiem niektorych Prowincyi; ná kilku mieyſcách po kilkákroć z druku wyſzło Teraz takze tymże porządkiem, ták w łácińſkim iáko y w Oyczyſtym Języku wydáie ſię to w oſobnych Exemplarzach to dla lepſzey wygody rázem po Polſku y po łácinie w tych ſámych exemplarzach